

Minna Rauas

PIENIÄ TEKOJA, SUURIA ASIOITA

NUORISOTYÖN EETTINEN NÄKÖKULMA

HUMAK

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

PIENIÄ TEKOJA, SUURIA ASIOITA
NUORISOTYÖN EETTINEN NÄKÖKULMA

MINNA RAUAS

Kirja Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 30

ISBN 978-952-456-171-6 ISSN 1457-5531 L ISSN 1457-5531

Verkko Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 31

ISBN 978-952-456-172-3 ISSN 1799-179X L ISSN 1799-179X

Suomentietokirjailijat ry on tukenut tämän kirjan kirjoittamista.

SISÄLTÖ

ESIPUHE	6
1 AMMATTINA NUORISOTYÖ JA NÄKÖKULMANA ETIIKKA	7
Kuka on nuori, mitä on nuorisotyö?.....	8
Eettinen näkökulma vaatii reflektointia	11
Eettinen herkkyys auttaa havaitsemaan ja haastaa näkemään.....	13
Etiikan neljä näkökulmaa.....	14
2 AMMATTIEETTISTÄ OHJEISTUSTA RAKENTAMASSA	17
Eettisen ohjeistuksen tarkoitus	17
Ohjeistus, jossa ei ole yhtään ohjetta	18
Lähtökohtia rakennusprosessille.....	19
Tiedonkeruuta ja koostamista.....	20
Nuorisotyö kerätyn materiaalin valossa	21
3 NUORISOTYÖN AMMATTIEETTINEN OHJEISTUS	23
Näkökulma 1: Nuorisotyön tavoitteena on, että jokainen nuori saavuttaa omien voimavarojensa ja näkemyksensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä.....	24
Näkökulma 2: Nuorisotyö on kohtaamista, kannustavaa kasvatusta ja yhdessä tekemistä	25
Näkökulma 3: Nuorisotyö vahvistaa nuoren osallisuutta lähiyhteisöissä, eri kulttuureissa ja yhteiskunnassa.....	27
Näkökulma 4: Nuorisotyöntekijä arvostaa omaa työtään, toimii rakentavasti ja avoimesti työyhteisössä ja yhteistyöverkostossa.....	28
Näkökulma 5: Nuorisotyöntekijä toimii nuoruuden ja nuorten elinolojen tulkkina.....	28
Näkökulma 6: Nuorisotyössä kunnioitetaan luontoa ja elämää	29
Näkökulma 7: Nuorisotyöntekijä huolehtii omasta hyvinvoinnistaan.....	29
4 OHJEISTUKSEN HYÖDYNTÄMINEN	31
Palautetta käytännön kentältä	32
Professio ja ammatti-identiteetti.....	32
Eettisyys osaksi arkea.....	33
5 KUUSI TEKSTIÄ KÄYTÄNNÖSTÄ	35
Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus - Käytännön kokemuksia ja näkemyksiä Kaarinasta.....	36
Niin, mekin tehdään nuorisotyötä!	39
Näkökulmia ammattieettisen ohjeistuksen hyödyntämisestä nuorisotyössä	43
Tieto ja kokemus pohjana ammatilliselle pohdinnalle etiikasta - Ymmärrys ammatillisuudesta ohjaa eettiseen työtoteeseen.....	46
Nuorisotyön ammattietiikka -Eettistä vuoropuhelua.....	50
Työelämän eettinen kehittäminen ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa	52
6 YHTEENVETO	55
Tavoitteena eettisesti perusteltu nuorisotyöllinen näkökulma.....	55
Eettisyys haasteena nyt ja tulevaisuudessa	57
EPILOGI	58

ESIPUHE

Tämä kirja esittelee nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen rakentumista ja siihen liittyviä näkökulmia, kokemuksia ja näkemyksiä. Kirjan ja eettisen ohjeistuksen lähtökohtana on ollut huomio nuorisotyön eettisen puolen hiljaisuudesta. Nuorisotyö ihmisläheisenä ammattina ja vielä paljolti alaikäisten kanssa toimimisena vaatii eettisyyden selkeää esilletuomista ja jatkuvaa pohdintaa sen toteutumisesta. Kirjan ensimmäinen osa käsittelee nuorisotyötä, etiikkaa ja muita olennaisia lähtökohtia ohjeistuksen rakentumiselle. Teemat ovat samoja, mitä ohjeistusta rakentanut työryhmä käsittelee prosessin eri vaiheissa. Lukujen loppuun on laadittu asiayhteyteen sopivia kysymyksiä lukijalle tai työyhteisöille pohdittavaksi. Lähtökohtien jälkeen esitellään ohjeistuksen rakennusprosessin eteneminen ja itse ohjeistus. Kirjan näkökulma perustuu kirjoittajan kokemukseen työryhmän sihteerinä sekä prosessissa kerättyyn ja tuotettuun materiaaliin. Taustalla vaikuttavat alan koulutus, aiheesta tehty opinnäyte-työ sekä vuosien kokemus käytännön nuorisotyöstä. Lisäksi tekstiä on täydennetty ajankohtaisilla näkemyksillä ja tutkimuksilla, joiden on katsottu tarkentavan käsiteltävää asiaa.

Kirjan loppupuolella on eri kirjoittajien tekstejä ohjeistuksen hyödyntämisestä työelämässä ja alan koulutuksessa. Ne avaavat näkemystä siitä, millaiselle työkentälle ja millaisiin tarpeisiin ohjeistus on jalkautunut. Teorian, ohjeistuksen ja käytännön näkökulmasta muodostuu kokonaisuus, joka kuvaa tämän päivän nuorisotyön etiikkaa. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus nostaa esille työn eettisiä haasteita. Ratkaisuja voimme perustella eettisillä ja nuorisotyöllisillä perusteilla.

Kirjassa esitellyt toimintamallit eivät toimi toimintaohjeina tai -suosituksina eettistä pohdintaa edellyttävien tilanteiden ratkaisemiseksi. Eettiset haasteet tulee aina käsitellä tilannekohtaisesti, jolloin todelliset, päätökseen vaikuttavat tekijät tulevat huomioituksi. Tämän kirjan tarkoitus on nostaa esille eettisten asioiden monisäikeisyyttä ja vahvistaa eettistä pohdintaa nuorisotyössä. Eettisten näkökulmien tarkastelu ei riitä, käytännön nuorisotyössä vastataan kysymyksiin, joihin ei ole yhtä oikeaa ratkaisua.

“meillä ei oo mikään tasa-arvoista... paitsi risteykset” (Odevenks? 2006)

Väinölässä 25.2.2014
Minna Rauas

1 AMMATTINA NUORISOTYÖ JA NÄKÖKULMANA ETIIKKA

Nuorisotyö on arkista aherrusta, mutta se on merkityksellistä nuoren, lähiyhteisön, asuinalueen ja yhteiskunnan kannalta. Nuorisotyössä tehdään paljon pieniä asioita ja otetaan lyhyitä askeleita. Niistä nuori rakentaa kuukausien ja vuosien kuluessa elämisen taitoa, itsetuntemusta ja oman elämän hallintaa. Nuorisotyön pitkäjänteisyyttä on vaikea tehdä näkyväksi, ja nykyinen projektiluonteinen työ istuu harvoin toiminnan luonteeseen. Ulkopuolisten on toisinaan vaikea ymmärtää nuorisotyön luonnetta, ja ammattilaiset pohtivat työnsä eettisiä näkökulmia usein yksinään. Nuorisotyö haastaa niin sen parissa työskentelevät kuin ulkopuolisetkin miettimään, mitä on hyvä elämä.

Kun keskustellaan nuorisotyön eettisistä haasteista, ryhdytään usein puhumaan ilmoitusvelvollisuudesta, erilaisista puuttumis- ja interventiohaasteista sekä hankalasta ammattiroolista nuorten ja viranomaisten välimaastossa. Esimerkkejä tulvi keskusteluun helposti, mutta usein ne jäävät vaille syvempää pohtimista. Tehtyjen päätösten perusteluja ei punnita eikä tapauksiin etsitä tai esitetä erilaisia ratkaisumalleja. Osaksi tämä kaikki jää kiireen alle, mutta haasteita ei aina myöskään osata jäsentää käsiteltävään muotoon. Toiset tuntuvat liian mitättömiltä pohdittaviksi ja toiset niin monimutkaiselta, ettei niiden ratkaiseminen tunnu mahdolliselta. Asioita tulisi voida jakaa myös yhdessä toisten kanssa, jotta omaan ajatteluun saisi ulkopuolista näkökulmaa. Harva nuorisotyöntekijä käy työnohjauksessa, ja valitettavan harvassa työyhteisössä panostetaan työn eettisen ulottuvuuden pohdintaan. Eettisissä tilanteissa toimintatavat tulevat usein ”selkärangasta”, mutta onneksi myös tehtyjä valintoja pohditaan jälkikäteen ja rakennetaan malleja tulevia tilanteita varten.

Eettinen pohdinta on haastavaa ja siihen syventyminen kannattaa aloittaa käsittelemällä omaa moraalialia sekä omia käsityksiä oikeasta ja väärästä. Kun ymmärrämme millaisia eettisiä valintoja teemme omassa elämässämme ja millaisia näkökulmia niihin sisältyy, on helpompi siirtyä pohtimaan ammattieettisiä asioita: niitä työssä esiintyviä haasteita, joita ammattilaisina kohtaamme ja ratkaisemme.

Eettiset kysymykset osuvat myös arveluttaviin asioihin, joista ei haluta välttämättä keskustella, vaan hiljaisuudella annetaan jokaiselle mahdollisuus omaan eettiseen näkemykseen ja toimintaan. Henkilökohtaisella tasolla näin voidaankin ajatella. Työhön liittyy myös omakohtaisia ratkaisuja. Työn ja vapaa-ajan erottaminen ei ole aina yksinkertaista. Toiset valvovat työpuhelinta ja sähköpostia sekä sosiaalista mediaa niin vapaapäivinä kuin loman aikana. Työ rytmittää elämää myös työajan ulkopuolella: ollaan tavoitettavissa ja tarvittaessa käytettävissä. Johtuuko se työn määrästä, vastuuntunnosta vai jostakin muusta? Olemmeko niin tarpeellisia, vai haluammeko olla niin tarpeellisia, että olemme aina tavoitettavissa? Kuka määrittää työn määrän, ja onko se realistinen suhteessa työaikaan? Kenen etu on se, että olemme vapaa-ajallakin työorientuneita? Kuitenkin se aika, jonka käytämme töihimme vapaa-ajalla, on pois siitä ajasta, joka on tarkoitettu itsellemme ja läheisillemme.

*Kuka määrittää
työn määrän, ja
onko se realistinen
suhteessa työaikaan?*

Lööpeistä saamme toisinaan lukea, millä tavalla kansanedustajat käyttävät taksietuaan, ja asian tuomitseminen tuntuu helpolta. Kun käänämme asian omaan työpaikkaamme, ei tuomitseminen olekaan

enää niin yksinkertaista. Työajan käyttö omien henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen tai työpaikan tavaroiden ja asioiden hyödyntäminen työn ulkopuolella ovat työhön liittyviä asioita, mutta kuuluvat henkilökohtaisen moraalin piiriin. Asioista voi olla yhteisesti sovittuja käytäntöjä, mutta myös henkilökohtaiselle tulkinnalle ja näkökulmalle jää yleensä tilaa. Toimintatapojen skaala on laaja. Toinen palauttaa laukun pohjalle pudonneen klemmarin takaisin työpaikalle, kun toisaalla joku kuljettaa käsipapereita kotiinsa. Toinen tilaa lääkärin ruokataulun aikana, ja toinen surffaa surutta työajalla omiin harrastuksiin liittyvillä nettisivuilla. Näistä asioista ei välttämättä puhuta, vaikka todellisuudessa työviikkojen ja -vuosien aikana ihmisistä on havaittavissa ominaisuuksia, joita jaetaan kahvipöytäkeskusteluissa ja käytäväpuheissa. Työpaikan etujen laajentuminen harmaalle alueelle perustellaan omilla näkemyksillä. Onko silloin kyse periaatteesta vai väärän toiminnan selittämisestä itselle oikeutetuksi? Yksittäisten perustelujen lisäksi voidaan pohtia toiminnan taustoja: onko kyse todellista tarpeesta, ajattele mattomuudesta, oppimisesta, ahneudesta, pihiydestä vai jostakin muusta? Eettisiä kysymyksiä on nähtävissä elämämme joka osa-alueella. Oman moraalin pohtiminen ei mahdu tähän kirjaan, mutta se kytkeytyy ammattietiikkaan, eikä sen vaikutusta tule väheksyä. Omalla toiminnallamme rakennamme kuvaa itsestämme.

Kun puhutaan ammatillisista asioista, emme voi nojata vain omaan moraaliseen käsityksemme. Kun yhteistyöpalaverissa käsitellään nuorten tai yksittäisen nuoren asioita, ovat nuorisotyöntekijän antamat lausunnot nuorisotyöllisiä näkemyksiä asiaan. Nuorisotyöntekijät luovat työssään kuvaa ammattikunnastaan ja määrittävät toiminnallaan nuorisotyön

Omalla toiminnallamme rakennamme kuvaa itsestämme.

mattomat kysymykset kuuluvat etiikkaan. Silloin kun oikea ja väärä on määritelty, ratkaistu kysymys voidaan muuttaa toimintatavaksi. Eettisissä haasteissa työntekijät voivat samassa tilanteessa päätyä perustellusti erilaiseen toimintatapaan. Esimerkkinä toimii tässä kuvitteellinen hahmo Timo, joka harrastaa sählyä. Nuorten sählykerhossa käyvällä Timolla on enemmän intoa ja tunnetta kuin taitoa ja pelisilmää. Toimintaa ohjaava nuorisotyöntekijä voi reagoida Timon vilkkautteen eri tavoin ja kuitenkin aina ammatillisesti. Vaihtoehtoisia näkökulmia ovat esimerkiksi:

1) *Timo on vilkas, mutta sähly on pojalle tärkeä energian tuhlaamisen väline. Toiset pelaajat saavat oppia hieman kärsivällisyyttä ja ymmärrystä, mutta yhdessä tekeminen on tärkeintä. Timo jatkaa ryhmässä, ja tärkeimpiin rikkomuksiin puututaan.*

2) *Timo on vilkas, eikä pysty pelaamaan yhdessä sovittujen sääntöjen puitteissa. Timolle kerrotaan, että hänen tulee muuttaa pelityyliään,*

jotta harrastus voi jatkua. Muiden pelaajien turvallisuus ja peli-into eivät saa vaarantua. Kyse ei kuitenkaan ole vain pelityylistä, jota voi muuttaa ja lopulta Timo lopettaa sählyn.

3) *Timo on vilkas, ja ohjaajan ahkeran huomauttamisten kautta peli-into sammuu, ja Timo lopettaa sählyn.*

4) *Timo on vilkas, eikä siten sovellu kyseiseen harrastukseen. Hänet ohjataan muihin harrasteryhmiin.*

5) *Timo on vilkas, mutta juuri hänelle oma harrastus tekee hyvää. Muut saavat sopeutua tilanteeseen. Rikkomuksiin puututaan, mutta Timoa ymmärretään myös vilkkautensa vuoksi. Lähtökohtana on, että Timolla on harrastuksessa mukavaa ja hänen osallistumisensa toimintaan on tärkeää. Joku toinen pelaaja saattaa lopettaa harrastuksen, koska hän pitää toimintaa epäilellään.*

Kaikissa vaihtoehtoissa ohjaaja rakentaa toiminnallaan kuvaa siitä, miten nuorisotyöntekijä kohtaa ja ratkaisee, sekä miten nuorisotyössä kohdataan ja ratkaistaan kyseisiä tilanteita. Päätös ei ole vain henkilökohtainen ratkaisu, vaan se kytkeytyy työntekijän edustamaan tahoon ja ammatillisuuteen. Vaihtoehtoiset toimintatavat herättävät lisäkysymyksiä, ja omaan näkemykseen parhaasta toimintatavasta liittyy monia tekijöitä, joita tällaisessa esimerkinomaisessa tilanteessa on mahdotonta avata. Olennaista on myös se, että emme tiedä, mitä esimerkin sählyryhmässä todellisuudessa tapahtuu, vaikka osaamme perustella mielestämme parhaan ratkaisun. Erilaisten käytännön näkemysten lisäksi esimerkkiä voi lähestyä nuorisotyöllisestä tai eettisestä näkökulmasta.

Nuorisotyön eettinen näkökulma ei rakennu hiljaisuudessa, eikä eettisten kysymysten ääneen sanominen ole ammattitaidottomuutta. Jotta saamme monimutkaisiakin eettisiä haasteita käsiteltävään muotoon, on hyvä pureutua nuorisotyön peruskysymyksiin ja kurkistaa muutamaa etiikan teoriaan sekä yrittää tarkastella näitä asioita ulkopuolisesta näkökulmasta. Ammatillisuuteen kuuluu ammattietiikka, jossa nähdään vaihtoehtoja ja osataan perustella tehtyjä ratkaisuja.

Eettisissä haasteissa työntekijät voivat samassa tilanteessa päätyä perustellusti erilaiseen toimintatapaan.

KUKA ON NUORI, MITÄ ON NUORISOTYÖ?

Nuoruutta on määritelty erilaisin ikämäärein ja erilaisten näkökulmien kautta. Kasvatusfilosofi Rousseau esitti 1700-luvulla näkökulman, jossa ihminen syntyy toisen kerran nuoruudessa. Rousseau mukaan synnymme ensin olemassaolona ja toiseksi elämää varten, ensiksi sukumme ja sitten sukupuoltamme varten. (Puuronen 2006, 52.) Nykyisin nuorisolaki määrittää nuorilla tarkoitettavan alle 29-vuotiaita (Nuorisolaki 2006). Nuorisotutkijat taas korostavat, että nuorisoi ei ole mikään yhtenäinen ihmisjoukko, vaan nuoret ovat yksilöitä ja nuoruus moniulotteista. Se on siirtymävaihe lapsuudesta

aikuisuuteen, ihmisen biologisen, psyykkisen ja sosiaalisen kypsyntymisen prosessi lapsesta aikuisuuteen. (Nivala & Saastamoinen 2007, 10.)

Nuorisotyön eettinen näkökulma ei rakennu hiljaisuudessa.

on kasvatusta, missä kasvatuksen objekti pyritään tekemään subjektiksi. Vapaalla nuorten omatoimisuuteen pohjautuvalla kasvatuksella pyritään kehittämään itsenäisesti ajattelevia, yhteiskunnallisesti valveutuneita, omalla pohjallaan seisovia nuoria”. (Leinonen 2009, 33.) Vuonna 2012 kuntaliiton erityisasiantuntija Kari Sjöholm kirjoitti seuraavasti: Nuorisotyö on nuorista välittämistä, osallisuuden ja kasvun tukemista nuorten omissa yhteisöissä sekä nuorten näkökulman esiintuomista (Sjöholm 2012, 67). Nuorisotyöllä on monipuolisia tehtäviä ja nuorisotyöntekijällä erilaisia rooleja ja toimenkuvia (esim. Määttä & Tasanko 2012, 34, Hoikkala & Sell 2007, 13). Nuorisotyö on tasapainoilua aikuisuuden ja lapsuuden välimaastossa. Sen tulee olla samanaikaisesti vakaata, mutta myös ajassa muuttuvaa toimintaa.

Katariina Soanjärven väitöskirja toteaa nuorisotyön olevan sisällöltään jännitteinen. Nuorisotyöntekijän odotetaan vastaavan samanaikaisesti nuorten osallisuuteen, syrjäytymiseen, kontrollointiin ja emansipaatioon. Lisäksi nuorisotyön menetelmissä on huomioitava ryhmien rinnastamisen lisäksi yhä enenevässä määrin myös yksittäisten nuorten ohjaaminen. Odotukset ovat ristiriitaisia. (Soanjärvi 2011, 131.) Määrittelyn tueksi nuorisotyötä on tarkasteltu erilaisista näkökulmista. Kriittinen pedagogiikka on kasvatusteoria, jonka avulla voidaan tarkastella nuorisotyötä. Näkökulma kytkeytyy nuorisotyön pitkiin perinteisiin korostaen, että nuorilla tulee olla oikeus määrittellä itse omia kehittymisen kohteitaan. Kasvattajien tehtävä on tukea nuorten toimintaa. Ajatuksena on, että kasvattajalla tulisi olla kykyä elää rajatilanteissa, joissa kukaan ei tiedä totuutta, mutta jokaisella on oikeus tulla kuulluksi. Kasvatuksessa on kysymys toimimisesta tulevaisuuden puolesta, pyrkimyksestä muuttaa epäsuhteiset, epädemokraattiset tai sortavat sosiaaliset suhteet ja instituutiot. (Kiilakoski 2007, 57, 74.)

Nuorisotyötä toteutetaan niin kunnallisena palveluna kuin seurakuntien, seurojen ja järjestöjen toimintana. Kysymys siitä, mitä kaikkea nuorisotyö on ja mitä sen tulisi olla, on avoin keskustelun kohde (Kiilakoski & Nieminen 2007, 187). Nuorisotyöksi kutsutaankin helposti melkein kaikkea toimintaa, johon osallistuu iältään nuoria henkilöitä. Nuoreksi voidaan taas määrittellä laaja joukko ihmisiä. Nuoruuden katsotaan alkavan yhä aikaisemmin, tyypistäen lapsuutta lyhyemmäksi. Alakoulun viimeisten luokkien oppilaat ovat vähintäänkin varhaisnuoria. Toisaalta moni kolmekymppinen kokee itsensä nuoreksi. Nuoruus on tavoiteltava ikäkausi elämässä, jota halutaan venyttää kummastakin päästä lapsuuden ja aiku-

suuden kustannuksella. Nuoruuteen liitetään vapaus ja toisaalta vastuuttomuus, jotka yhdessä muodostavat vaarallisen yhdistelmän. Nuoruudessa kaiken ei tarvitse olla niin tietois- ta ja järkevää, ja ikäkausi toimii selityksenä ajattelematto- muudelle.

Käytännön kentällä toteutetaan monenlaista nuorisotyötä, ja toisaalta nuorisotyön määritelmästä ei myöskään ole yhteneväistä käsitystä. Tämän kirjan lopussa on kirjoitus kulttuurisen nuorisotyön puolelta, missä ammattilaiset erilaisista koulutustaustoista huolimatta toteavat tekevänsä nuorisotyötä. Nuorisotyön tekemiseen suhtaudutaan ristiriitaisesti. Esimerkiksi urheilun puolella on monia toimijoita, jotka kytkeytyvät enemmän liikunnan ja lajin ympärille kuin nuorisotyöllisiin näkemyksiin. Tilannetta kuvaa hyvin erään valmentajaksi ryhtyneen aikuisen toteamus uudesta tehtävästä, kun hän kertoi kyllä voivansa valmentaa, mutta nuorisotyöntekijäksi hän ei ryhtyisi. Toisaalla samaan aikaan halutaan lisätä liikuntaharrastukseen kasvatuksellisia näkemyksiä ja nuorisotyöllisiä piirteitä. Valmentajalla ja nuorisotyöntekijällä on erilainen näkökulma harrastamiseen, mutta silti voimme tarkastella, millaisia nuorisotyöllisiä piirteitä lasten- ja nuorten liikunnassa olisi huomioitava. Nuorisotyö ei mahdu siis mihinkään tiettyyn lokeroon, mutta joitakin reunaehtoja on määriteltävissä.

Nykynuoret tekevät itsenäisiä valintoja, he voivat edetä askelelelta, yrityksen ja erehdyksen kautta. He saattavat odottaa ja katsoa, mitä elämä tuo tullessaan. (Helve 2002, 228.) Nuoruus on monimutkaistunut, valintoja joudutaan tekemään niin koulussa kuin vapaa-ajalla. Vaihtoehtojen määrä on kasvanut ja niitä tulee muuttuvassa maailmassa jatkuvasti lisää. Valintojen tekeminen ei ole helppoa ja joskus liika tarjonta vaikeuttaa oman jutun löytymistä. Esimerkiksi erilaisia harrastusmahdollisuuksia on kaupunkien esitteissä satoja, mutta silti löytyy nuoria, joiden mielestä kaupungissa ei ole vapaa-ajalla mitään mielenkiintoista tekemistä. Sadat vaihtoehdot vaikeuttavat hahmottamista ja näännyttävät selvitystyöhön lähteneen. Tarjonta ja kysyntä ei myöskään aina kohtaa. Erästä itsepuolustuskurssia järjestettiin ilmaisena tapahtumana, jolloin osanottajamäärä oli vähäinen. Sama kurssi siirtyi maksullisen kuntoklubin ohjelmaan ja osanottajamäärä moninkertaistui. Raha tai toiminnan maksullisuuskään ei aina selitä nuorten osallistumista tai osallistumattomuutta vapaa-ajantoimintaan. Toiset nuoret ovat ylityöllistettyjä pianonsoiton, partion, jalkapallon ja nuorisovaltuuston ristitulella, toisaalla samassa kaupungissa samanikäinen nuori ei löydä itselleen mitään mielekäs- tä tekemistä.

*Nuoriso ei ole
mikään yhtenäinen
ihmisjoukko,
vaan nuoret ovat
yksilöitä ja nuoruus
moniulotteista.*

*Nuorisotyön
tekemiseen
suhtaudutaan
ristiriitaisesti.*

Myös pitkä nuoruusikä voi väsyttää, kun aikuisuus on muutakin kuin 18-vuoden ikä. Vastuullisuus, taloudellinen itsenäisyys, elämänhallinta ja monet muut aikuisuuden kriteerit halutaan saavuttaa nopeasti, mutta todellisuudessa ne vaativat aikaa, kypsymistä sekä onnistumisten ja epäonnistumisten kautta rakentumista.

Nuoruus on monimutkaistunut

Vastapainetta asettaa maailma, jossa asiat tapahtuvat yhä nopeammin. Aikaa vaativat ja nopeasti tapahtuvat muutokset menevät sekaisin. Nuoren itsenäistyminen ei tapahdu muutossa ensimmäiseen omaan kotiin eikä elämänhallinta ole sama kuin taloudellinen riippumattomuus. Omalta tuntuneet ideologiat tai arvostukset voivat muuttua itsenäistymisen ja kypsymisen myötä. Muutokset kuuluvat nuoruuteen, ja ne ovat välttämättömiä kasvussa aikuisuuteen. Keskenkäisyyden sietäminen on osa nuoruutta. Toisinaan asioita halutaan oikaista itsekkäästi niin, että kaikki mukava ja positiivinen nopeasti minulle. Tällöin maailmankuva on rajoittunut eikä syy-seuraussuhteita osata hahmottaa. Toisaalta itselle edullisia asioita nuoruudesta halutaan säilyttää mahdollisimman pitkään, näin yritetään hyödyntää sekä nuoruuden että aikuisuuden mukavat puolet. Nuorten suhtautuminen ikäkauteensa sisältää ristiriitoja, mutta ristiriitoja sisältää myös ulkopuolisten näkemykset ja huomautukset. Nuorilta vaaditaan aikuisuutta sekä kypsymistä, mutta tilanteen vaatiessa todetaan heidän olevan vasta nuoria. Näitä näkökulmia voidaan käyttää myös positiivisesti. Nuoren ei tarvitse olla aikuinen, jolloin epävarmuus, etsiminen ja erheet ovat ymmärrettäviä. Toisaalta itsenäisyys, vastuunkanto sekä kypsyys herättävät luottamusta nuoren kykyyn kasvaa kohti aikuisuutta.

Sosiaalinen ja kulttuurinen nuoruuden pitkittyminen lisää myös sukupolvien välistä kuilua. Joillakin nuorilla ei ole minikäänlaista yhtymäkohtaa heidän vanhempiensa nuoruudessa vietettyyn elämäntapaan. Vanhempien on myös vaikea tavoittaa nuorten kulttuuria ja elämäntapaa, koska sellaista ei ollut heidän nuoruudessaan. (Helve 2002, 232.)

Tämän kirjan tarkoitus ei ole vastata otsikon haasteelliseen kysymykseen nuoruuden ja nuorisotyön määritelmistä. Ne ovat kuitenkin tärkeitä kysymyksiä, ja niitä tulee avoimesti

Keskenkäisyyden sietäminen on osa nuoruutta.

pohtia työpaikoilla. Työn sisällön määrittäminen on osa nuorisotyötä. Tämä näkemys korostuu käytännön nuorisotoiminnan suunnittelussa. Nuorisotyöhön ladataan monenlaisia odotuksia ja sen myös odotetaan ratkaisevan lähes kaikki nuoriin liittyvät haasteet. Vaikka nuorisotyöllä ei ole yksiselitteistä tehtävää, on tärkeää, etteivät muut tahot ryhdy määrittämään nuorisotyön roolia, näkökulmaa ja tehtäviä. Tässä kirjassa nuorisotyön ja nuoruuden pohdinta liittyy niihin lähtökohtiin, joista nuorisotyön ammattieettistä ohjeistusta lähdettiin rakentamaan. Kun nuorisotyön järjestämistä ohjaavat monet tahot, erilaiset periaatteet ja tavoitteet, on haasteellista nähdä nuorisotyön ydintä. Tämä ydin koostuu niistä asioista, jotka tekevät nu-

orisotyöstä nuorisotyötä. Nämä piirteet olivat myös eettisen ohjeistuksen lähtökohtana.

Ammattieettinen ohjeistus ei tullut rajaamaan nuorisotyön kenttää vaan kirkastamaan nuorisotyön ydintä. Kyse on siitä, mikä nuorisotyössä on yhteistä ja tärkeää järjestäjätahosta tai kohderyhmän iästä riippumatta. Ohjeistus kiteyttää niitä periaatteita, jotka ovat läsnä ammatillisessa nuorisotyössä.

Nuorisotyön kentällä on myös vapaaehtoisvoimin toteutettavia työmuotoja. Ohjeistus on tarkoituksellisesti nimetty ammattieettiseksi, jotta se suuntautuu nuorisotyötä ammatikseen tekeville. Tällä tahdottiin suojata niin vapaaehtoistyötä kuin ammatillaisia. Kyse ei ole toisen työn korottamisesta tai alentamisesta vaan roolien selkeyttämisestä. Vapaaehtoisuudelta ei saa vaatia ammatillista työtä. Tällä ei tarkoiteta työn laatua vaan vastuun ja asennekysymyksiä. Vapaaehtoistyöhön kuuluu sille ominaisia piirteitä: työn tulee olla jollakin tavalla mielekäästä, jolloin työtä tehdään vapaasta tahdosta, oman haluaman työpanoksen verran. Ammatilaisia sitovat työpaikan säännöt ja sopimukset sekä ammatin kuuluva vastuu ammatinharjoittamisesta.

Rakentunutta ohjeistusta voidaan soveltaa vapaaehtoistyössä. Tavoitteena on, että myös vapaaehtoistyön puolella keskusteltaisiin eettisistä näkökulmista. Rakentunut ohjeistus toimii siihen lähtökohtana ja siitä on johdettavissa toimintakohdaisia ohjeistuksia, jolloin niistä tulee tarkoituksenmukaisia. Lisäksi vapaaehtoistyössä on omia eettisiä haasteita, jotka tulisi keskustella ja kirjata. Avoimien eettisten pohdinta ja yhteisesti sovitut asiat vahvistavat toimintaa järjestäjistä ja työmuodosta riippumatta.

POHDITTAVAA:

Mistä nuoruus alkaa ja mihin se päättyy?

EETTINEN NÄKÖKULMA VAATII REFLEKTOINTIA

Arvot ovat yleisesti hyväksytyjä periaatteita, joiden mukaan toimitaan ja jotka muodostavat työn näkymättömän selkärangan. Arvojen sisältöä pidetään toisinaan liian teoreettisina, eikä niitä yleensä määritellä suhteessa omaan työhön tai työyhteisöön. Arvoista voidaan johtaa konkreettisia ohjeita, ja arvojen tiedostaminen johtaa eettiseen tapaan ajatella. Henkilöillä, jotka todella ymmärtävät, keitä ovat ja mihin arvoihin he perustavat työnsä, on sisäinen tarve elää eettisyyden, ei niinkään sääntöjen määräämällä tavalla. Melkeinpä minkä tahansa käytöksen oikeuttamiseksi voidaan löytää laki, sääntö tai käytäntö, mutta ei aina eettistä perustetta. (Paasivaara 2009, 93-94.)

Erialaisten arvojen ymmärtäminen ja toteuttaminen on haastavaa. Se vaatii arvon sisällön ja tarkoituksen pohtimista. Esimerkiksi oikeudenmukaisuus on syvimältäään kokonaan muuta kuin tasajako. Tasapuolisuuden kykenee kuka tahansa, joka on oppinut jakolaskun. Ei tarvita muuta kuin, että antaa ruokailussa jokaiselle viisi kalapuikkoa. Oikeudenmukaisuus ottaa huomioon tasapuolisuuden ohella ihmisen tarpeet eli kalapuikoesimerkissä nälän suuruuden. Samalla se muistaa myös aiemmin syntyneet vinoumat ja hyvittää niistä. Keskellä elämän monimutkaisuutta oikeudenmukaisuus on vaikea asia. (Könkkä 2014, 104-105.)

Peruskäsitteitä yksinkertaistettuna:

arvo tärkeänä pidetty asia tai päämäärä
etiikka tekojen oikeellisuuden arvioinnin periaatteet
moraali tiettyihin arvoihin ja periaatteisiin sitoutuminen
ammattietiikka ammattikunnan omat arvot ja periaatteet
virkamiesetiikka virkamiesten ja viranomaisten arvot ja periaatteet

(Virkamiesetiikka 2000, 7.)

Etiikalla tarkoitetaan oppia, joka tutkii oikeaa ja väärää. Se on myös tieteenala. Etiikka on systemaattinen yritys ymmärtää oikeaa ja väärää koskevia käsityksiä. Etiikalla viitataan myös sellaisiin moraalikäsitteisiin, joista yksilö on tietoinen ja joihin hän on sitoutunut. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 13.) Etiikan voidaan katsoa olevan moraalien filosofiaa. Moraalilla tarkoitetaan ihmisen ajattelu- ja toimintatapoja sekä ihmisen käsityksiä oikeasta ja väärästä. Ihmisen näkemys siitä, miten tulisi toimia, edustaa hänen moraaliaan. Etiikka pyrkii kertomaan, minkälainen oikea moraalinen eli minkälaiset tavat ovat hyviä ja oikeita. (Räikkö 2004, 10.) Se, mikä on eettisesti oikein ja väärin, ei selviä lukemalla lakikirjoja. Vaikka laki kertoo, mikä on oikein ja mikä väärin, se ei kerro, mikä on eettisesti oikein ja väärin. Monet lait toki voidaan perustella eettisesti, ja lainkuuliaisuutta ylipäänsä voidaan puolustaa eettisin perustein. Mutta kenelläkään ei ole valtaa noin vain päättää, mikä on eettisesti hyväksyttävää. (Räikkö 2004, 11.) Lait ovat yleisellä tasolla ilmaistuja, joten niitä joudutaan soveltamaan. Käytännössä lain tulkinta nostaa usein esille myös eettisiä valintoja. Ammattietiikan lähtökohtana on, että työhön liittyvien moraalisten ongelmien ratkaisu perustuu reflektoituun eli pohdittuun näkemykseen oikeasta ja väärästä. Ammattietiikka tarkoittaa yhteistä näkemystä siitä, millainen ammatillinen toiminta on oikeaa ja hyvää sekä millainen puolestaan väärää ja pahaa. (Juujärvi ym. 2007, 13.) Omat arvot ja asenteet ovat ihmisille tärkeitä, ja usein ne mielletään osaksi omaa persoonaa. Omien arvojen ja ammattinsa arvojen välisiä eroja ja ristiriitoja voi olla vaikea käsitellä. Monissa ammateissa arvot ovat kuitenkin olennainen osa ammatin ydintä ja ammatillista osaamista. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 179.)

Ihmisten moraaliset arvot ja asenteet ovat kulttuurisidonnaisia. Maan historia, ideologia ja politiikka sekä taloudelliset resurssit ovat vaikuttamassa koulujen ja kotien kasvatustavoitettiin ja asenteisiin. Kulttuurin

katsotaan käsittävän opitut käyttäytymismallit, perinteet, ajattelu- ja toimintatavat, asenteet, arvot ja moraalit. Monikulttuurisuuden näkökulmasta katsottuna etiikka ja moraalikäsitteet monimutkaistuvat entisestään. Kulttuuriset erot saattavat aiheuttaa ristiriitoja. Toisaalta nuoret omaksuvat myös globaaleja arvoja nuorisokulttuureiden, tiedotusvälineiden ja internetin välityksellä. (Helve 2002, 20-22.) Etiikka on myös systemaattinen yritys ymmärtää moraalikäsitteitä. Se pyrkii esittämään oikean käyttäytymisen säännöt ja periaatteet sekä tunnistamaan, mitkä hyveet ja arvot edistävät elämisen arvoista elämää. Etiikka käynnistää pohdinnan myös yksilön vastuusta ja velvollisuuksista itseään ja muita kohtaan. (Mäkinen ym. 2009, 167.)

Se, mikä on eettisesti oikein ja väärin, ei selviä lukemalla lakikirjoja.

Nykyisin keskeisin eettisen ajattelun ja järjenkäytön tunnuspiirre on reflektiivisyys. Ilman reflektiota eli omien sekä yhteisön käsitysten ja toimintojen tarkastelua ei voi syntyä sellaisia perusteltuja käsityksiä ja pohdittuja valintoja, joita eettisellä ajattelulla ja toiminnalla tarkoitetaan. Eettinen pohdiskelu ja keskustelu laajentavat näkökulmaa yksinkertaistavasta mustavalkoisesta ajattelusta moniarvoiseen ja moniulotteiseen asioiden tarkasteluun. Etiikka pohjautuu eettisiin ratkaisuihin usein liittyvien tunteiden sijasta nimenomaan ajatteluun. (Mäkinen ym. 2009, 170.)

Ammattieettinen ohjeistus on enemmän etiikan kuin moraalin näkökulmasta rakennettu koodisto. Moraali liitetään usein henkilökohtaisiin näkemyksiin ja tekoihin, kun taas etiikka on yleisempi käsite. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus on rakennettu vahvistamaan alan eettistä pohdintaa. Sen avulla työntekijät saavat tukea moraalisiin kysymyksiin, jotka liittyvät työhön ja ammatillisuuteen.

Eettinen motivaatio tarkoittaa sitoutumista moraaliseettisiin arvoihin ja vastuuta omien tekojen seurauksista. Asiaosa kehittyminen vaatii oman alan arvoperustan tuntemista ja arvokeskusteluun osallistumista. Eettistä motivaatiota voidaan tarkastella osana ammatti-identiteettiä ja sitoutumisena ammatillisen roolin asettamiin vaatimuksiin ja velvollisuuksiin. (Mäkinen ym. 2009, 184.) Omaa arvoperustaa voi peilata ammattieettiseen ohjeistukseen, nuorisolakiin tai työkohtaiseen arvopohjaan. Tärkeää on arvojen vaikutusten huomioiminen, vaihtoehtoisten toimintatapojen näkeminen sekä perustellut toimintatavat. Kunnalla, järjestöllä ja yrityksellä on usein määriteltynä oma arvoperusta, ja sitä tulee hyödyntää. Yleisistä arvoista ja hyveistä on määritettävissä työkohtaisia näkökulmia. Useat valitettavasti ”käytössä kulu-neet sanat” sisältävät olennaisia asioita ja ovat käytännössä vaikeita toteuttaa. Esimerkiksi tasa-arvoisuus nuoria kohdatessa on ikuinen haaste. Inhimillisenä työntekijänä toisten nuorten kanssa on helpompi ja luontevampi työskennellä, mutta myös henkilökohtaisesti haastavat nuoret tulee kohdata tasa-arvoisesti. Eräs vuosia työskennellyt sosiaalityöntekijä kuvasi kyseistä haastetta osuvasti, kun vertasi omia tunteuksiaan kohdatessaan nöyrää yksinhuoltajaäitiä ylisuuren sähkölaskun kanssa ja seuraavaksi alkoholisoitunutta sosiaalitoimen kanta-asiakasta. Omat tuntemukset ja näkemykset eivät saa vaarantaa tasa-arvoista ja asiakasta kunnioittavaa kohtaamista.

Tärkeää on arvojen vaikutusten huomioiminen, vaihtoehtoisten toimintatapojen näkeminen sekä perustellut toimintatavat.

Nuorisotyön kehittämisen ja tulevaisuuden kannalta on tärkeää käydä arvokeskustelua ja uudistaa nuorisotyötä. Nuorisotyön sisällöllinen kehitys edellyttää nuorisotyöntekijöiden sitoutumista omaan henkilökohtaiseen kouluttautumiseen-

sa sekä omien arvojen ja asenteiden reflektointiin. Erityisen tärkeää on tunnistaa ja tiedostaa se, miten omat arvot ja asenteet heijastuvat työhön. (Kylmäkoski & Fedotoff 2007, 389.)

Omien tunteiden ja asenteiden havainnointi on ensimmäinen askel arvopohdinnassa. Omien arvojen ja työn arvojen määrittäminen johdattavat eettiseen pohdintaan. Jos nämä kaksi arvomaailmaa kohtaavat sopusoinnussa ja täydentävät toisiaan, eettiselle pohdinnalle on hyvä pohja. Mikäli nämä arvomaailmat ovat ristiriidassa keskenään, tulee eettisestä pohdinnasta raskasta. Jos ristiriitoja on paljon, on hyvä miettiä, voiko toimia ammatissa, jonka arvoperusta ei kohtaa omaa arvomaailmaa.

Eettistä pohdintaa pitää harjoitella. Se onnistuu omasta arjesta nousevilla esimerkeillä. Eettinen pohdinta on hyvä aloittaa yksittäisen, asiayhteydestä irrotetun teon arvioinnista. Aluksi tulisi pohtia ainoastaan onko teko oikein, eikä esimerkiksi omaa toimintaa vastaavassa tilanteessa. Oma toiminta ei välttämättä ole oikein, vaikka emme itse sitä väääräksi mieltäisikään. Ihmisellä on luontainen tarve pitää omaa toimintaa oikeutettuna. Kun teon perimmäinen luonne on selvillä, voidaan tarkastella tekoon vaikuttavia eri asioita, ja pohtia, miten ne mahdollisesti muuttavat teon väääräksi tai oikeutetuksi.

Eettisiä näkökulmia tulisi käsitellä työpaikoilla myös yhdessä, työyhteisön kesken. Eettiset teot voivat olla monella eri tasolla: toiset ostavat reilun kaupan kahvia, toisaalla sovi-taan, että työyhteisön ristiriitatilanteet nostetaan yhteiseen käsittelyyn. Olennaista on tuoda eettinen tarkastelu lähelle käytännön työtä ja osaksi arkea. Eettinen pohtiminen lisää työpaikan avoimuutta ja yhteisöllisyyttä sekä lisää toimintojen läpinäkyvyyttä. Eettisesti perustellut ratkaisut parantavat työn laatua ja edistävät työssä jaksamista. Se antaa tuen, johon voi tarvittaessa nojata, kun kysytään asioiden lähtökohtia tai perusteluita. Myös työyhteisöllisiin haasteisiin eettinen ajattelu antaa näkökulman. Avoimuus ja erilaisten näkemysten selvittäminen ovat osa eettistä toimintaa. Esimerkiksi työpaikalla tapahtuvat muutokset ja niihin liittyvä vastarinta kuuluvat tutulta ja turvalliselta mukavuusalueelta poistumiseen, mikä ei tarkoita sinänsä negatiivista reagoitua vaan tapaa varmistaa muutoksen paremmuus suhteessa olemassa olevaan.

Oma toiminta ei välttämättä ole oikein, vaikka emme itse sitä väääräksi mieltäisikään.

Keskeinen taito moraalisen selkärangan ylläpitämisessä on kyky itsenäiseen, tavoitteelliseen toimintaan, johon kuuluvat kyky sietää eri mieltä olemista ja sosiaalista painetta. Vapaus eriäviin mielipiteisiin tulee sallia niin itselle kuin toisillekin. Kehityksen merkinä on tunne omasta pystyvyydestä kohdata ja käsitellä yhä monimutkaisempia tilanteita. (Mäkinen ym. 2009, 185.)

POHDITTAVAA:

Nimeä yksi keskeinen arvo nuorisotyössä. Miten sen toteuttaminen näkyy käytännön työssä? Millaisissa tilanteissa kyseisen arvon mukainen toiminta on haastavaa/mahdotonta?

Nimeä yksi henkilökohtainen arvo, jota haluat toteuttaa työskentelyssäsi. Miten sen toteuttaminen onnistuu käytännössä?

Selän takana puhumisen pahe

Yksinkertaisetkin tilanteet työpaikalla avaavat mahdollisuuden vaihtoehtoisten toimintatapojen pohtimiseen. Oikein toimimisen lähtökohta antaa perustan, johon on helppo nojautua. Eettistä pohdintaa tulisi harjoittaa arjen tilanteissa. Aina ei tarvitse olla ratkaisemassa suuria eettisiä haasteita. Pienilläkin muutoksilla voidaan saada aikaan lumipallo-efekti, jolloin pieni teko muuttaa suurempiakin rakenteita.

Kuvitellaan käytännön tilanne, johon on helppo samaistua. Tullessasi työpaikaksi kahvihuoneeseen kaksi työkaveriasi kommentoivat siellä erään työntekijän työmotivaatiota negatiiviseen sävyyn. Kyseinen tilanne antaa monenlaisia mahdollisuuksia toimia ja reagoida tilanteeseen. Miten itse toimisit tilanteessa? Vaihtoehtoisia toimintatapoja ovat esimerkiksi:

- vahvistaa heidän näkemystään myötäilemällä tai tukemalla olemassa olevaa mielipidettä sekä kertomalla myös omia havaintoja aiheesta
- heikentää heidän näkemystä kertomalla eriävän mielipiteen
- kuunnella keskustelua neutraalisti, mutta "tiedottomalla" asiasta myöhemmin muille työntekijöille ja mahdollisesti myös keskustelun kohteena olevalle henkilölle
- tuomalla keskusteluun uuden näkökulman, esimerkiksi miten työmotivaatiota voisi tukea työyhteisössä
- olla ottamatta kantaa itse asiaan, mutta kertomalla keskustelijoille kahvihuoneessa puhumisen hyödyttömyydestä
- tuomita selkeästi selän takana puhuminen
- tuoda tilanteeseen ratkaisuvaihtoehtoja: esim. ehdottaa puhumista asianomaisen kanssa tai teeman (työmotivaatio) käsittelyä yleisesti ja yhteisesti palaverissa/omassa koulutuspäivässä
- olla reagoimatta tilanteeseen
- puolustaa toisinaan heikkoa työmotivaatiota omakohtaisella esimerkillä (itselläkin on ollut aikoja, jolloin motivaatio on ollut heikolla tasolla)
- kysymällä: kuinka hyvä työmotivaatio keskustelijoilla on, ja kuinka se ilmenee?

Voit myös miettiä, miten haluaisit muiden toimivan, jos olisit toinen keskustelijoista tai jos olisit keskustelun kohde. Eettiseen pohdintaan liittyy usein kyky asettua toisen asemaan.

EETTINEN HERKKYYS AUTTAA HAVAITSEMAAN JA HAASTAA NÄKEMÄÄN

Ammatillisuus ja työn etiikka kytkeytyvät toisiinsa. Ammatillainen näkee vaihtoehtoja ja osaa perustella päätöksiä. Nuorisotyön moninainen työnkuva vaatii erilaisia taitoja toimia nuorten parissa. Eettisiä haasteita sisältää niin nuorten kanssa työskentely kuin yhteistyöverkostossa toimiminen.

Ammattieettinen ohjeistus ei ratkaise ammattieettisiä ongelmia, eikä vapauta työn eettiseltä pohdinnalta. Ammattietiikassa on pakko harkita ja havaita päätöksenteon vaikeudet. Eettiset haasteet eivät katoa myöskään ammattitaidon ja kokemuksen myötä. Itse asiassa ne muuttuvat vaikeammiksi, koska ammatillainen selviytyy jo "helpommista" haasteista. Ammattieettinen herkkyys syvennyy ammattitaidon myötä.

Eettisellä herkkyydellä tarkoitetaan kykyä tunnistaa eettinen jännite tai kysymys. Siihen liittyy myös taito tunnistaa tilanteessa olevien henkilöiden erityispiirteet, tarpeet, oikeudet ja

velvollisuudet. Eettinen herkkyys on tilannesidonnaista, mutta myös persoonakohtaista. Eettinen herkkyys sisältää pohdintaa siitä, kuinka oma toiminta vaikuttaa toisten ihmisten hyvinvointiin, erilaisten mahdollisten toimintalinjojen ja niiden seurauksien ennakoitua kullekin osapuolelle. Siihen kuuluvat myös tilanteessa syntyvien omien tunteiden, asenteiden ja ennakkoluulojen tunnistaminen ja reflektointi. Voimakas myötätunto tai vastenmielisyyden osapuolia kohtaan voivat johtaa siihen, että kaikkien osapuolien oikeuksia tai hyvinvointia ei tarkastella tasapuolisesti. Tutuissa tilanteissa aiempi tieto ja kokemus auttavat moraalisen puolen hahmottamisessa. Uusissa tilanteissa huomio keskittyy helpommin tekniseen kuin moraaliseen puoleen. Toisaalta vaikeita tilanteita tai havaintoja voidaan myös tietoisesti vältellä, "suljetaan silmät" tai siirretään arvostukset ja kiinnostuksen kohteet toisaalle. Toisten ihmisten hyvinvoinnin arvostamiseen liittyvät arvot lisäävät eettisten ongelmien tunnistamista. Eettinen herkkyys on ammatillisessa toiminnassa keskeisessä asemassa, koska ilman sitä ei eettistä toimintaa ole käytännössä olemassa. (Juujärvi ym. 2007, 21-23.)

Eettisen herkkyyden ydintä ovat ammatilliset vuorovaikutustaidot (Mäkinen ym.2009, 184). Ihmisten kanssa tehtävässä työssä monet ristiriidat tai väärinkäsitykset olisivat vältettävissä oikeilla sanoilla ja rakentavilla esiintuomisilla. Hyvät vuorovaikutustaidot tukevat eettisesti perusteltua toimintaa ja auttavat havaitsemaan eettisiä haasteita niin puheun, käyttäytymisen kuin tekojen tasolla.

Eettisesti perustellut ratkaisut parantavat työn laatua ja edistävät työssä jaksamista.

POHDITTAVAA:

Millä tavalla oma eettinen herkkytesi on kehittynyt? Keksi esimerkki, jossa eettinen ajattelusi on kehittynyt elämäkokemuksen tai työvuosien myötä.

ETIIKAN NELJÄ NÄKÖKULMAA

Etiikka mielletään tavallisesti hyvän ja pahan tai oikean ja väärän välisten vastakohtaisuuksien kautta. Etiikalla tarkoitetaan niitä sääntöjä ja periaatteita, jotka säätävät yksilöiden käyttäytymistä. Sääntöjen ja periaatteiden avulla on löydettävissä hyvä, oikea tai paras teko riippuen siitä, mihin lukuisista eri etiikan näkökulmista tai koulukunnista yksilö tukeutuu. Eettisesti perusteltu toiminta edellyttää yksilöltä kykyä harkintaan eri vaihtoehtojen välillä sekä toisen ihmisen asemaan asettumista eli empatiaa. (Virkamieseetiikka 2000, 7.)

Tutustumalla etiikan näkökulmiin saamme omaa ajattelua laajemman käsityksen tavasta katsoa arkipäiväisiäkin toimintoja ”eettisten silmälasien” läpi. Huomaamme jonkun toimivan vahvasti velvollisuuseetiikan mukaisesti, kun taas joku toinen käsittelee asioita huolenpidon näkökulmasta. Etiikka ei ole vain oikean ja väärän määrittämistä vaan myös eri näkökulmien soveltamista. Etiikan näkökulmien tiedostaminen ei ole edellytys eettiselle pohdinnalle. Kuitenkin näkökulmien avaaminen auttaa eettisen pohdinnan jäsentymisessä sekä oman ja muiden toiminnan ymmärtämisessä. Taustojen avaaminen auttaa näkemään toisenlaisia toimintatapoja ja kehittämään sekä toimintaa että eettistä pohdintaa.

Huolenpidon etiikkaa on pidetty enemmän yksityiselämän kuin ammattilaisen etiikkana. Tosin tästä jaottelusta ollaan luopumassa. Huolenpitoa motivoi halu vastata toisen ihmisen tarpeisiin ja edistää hänen hyvinvointiaan. Huolenpidon etiikka tarkoittaa halua suhtautua toiseen ihmiseen läheisellä tavalla. Läheisyys mahdollistaa toisen ihmisen ymmärtämisen, hänen pelkonsa, huolensa ja haavoittuvaisuuden jakamisen. Huolenpidon etiikka tarkoittaa myös harmonisten, ei-kilpailevien tunteiden, suosimista ja yhteistyön henkeä suhtautumisessa toisiin. Lisäksi se tarkoittaa sitoutumista ihmissuhteita ylläpitävään ja ravitsevaan toimintaan. Eettistä huolenpitoa on, kun autamme toista ymmärtämään itseään ja elämäntilannettaan, autamme häntä kasvamaan persoonana. Huolenpidon tarkoituksena ei ole siis riippuvuussuhde vaan toisen tukeminen autonomiseksi, omia valintoja tekemäksi ja omaa elämänsä eläväksi ihmiseksi. Se on ennen kaikkea toimintaa toisen ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Juujärvi ym. 2007, 213-217.)

Vapaus eriäviin mielipiteisiin tulee sallia niin itselle kuin toisillekin.

Huolenpidon etiikka antaa positiivisen ja inhimillisen asenteen eettisiin asioihin. Nuorisotyön tehtävä on tukea nuorison hyvinvointia. Autamme nuorta ymmärtämään itseään, elämäntilannettaan ja tuemme

häntä kasvamaan omaksi persoonaksi. Nuorisotyöhön kuuluu huolenpito nuorisosta, ja sen toteuttamis- sekä ilmenemis- muotoja on monia. Nuorisotyö on pääsääntöisesti nuorten vapaa-ajan huolenpitoon keskittynyt työmuoto. Lisäksi työn luonteeseen kuuluu ”olla huolissaan” niistä asioista, jotka uhkaavat kasvaa aikuiseksi. Tämä ajatus pitää sisällään ymmärryksen siitä, että nuoruuteen kuuluu keskeneräisyys. Nuori saa olla nuori, virheistä opitaan ja turvallisessa ilmapiirissä voidaan kasvaa aikuiseksi epäonnistumisten ja onnistumisten kautta. Nuorisotyön tehtävä on tarjota mahdollisuuksia ja huolehtia, että epäkohtiin puututaan. Huolenpito ei ole ehkä sanana mediaseksikkäin, mutta pohdittuna se kuvaa hyvin nuorisotyön luonnetta. Se voi toimia työnäkynä ja antaa oman näkökulman eettiselle pohdinnalle.

Hyve-etiikka kuvaa ihmisiä, joille eettiset hyveet ovat keskeinen eettiseen toimintaan motivoiva tekijä. Hän pyrkii kaikilla tiedoillaan ja valinnoillaan toteuttamaan jotain hyvää. Arvot ja hyveet liittyvät toisiinsa, mutta hyveellisyys edellyttää oman toiminnan päämäärän ymmärtämistä ja sen suhteuttamista ammattilaisen toiminnan päämäärään ja päätöksentekoon. Hyveellisessä toiminnassa korostuvat tietäminen, harkinta, järkevyyden ja tahto. Ammattillisessa toiminnassa hyveet opitaan harjoittelemalla, jolloin niistä tulee kontrolloituja valmiuksia, jotka antavat toiminnalle tavoitteita ja päämääriä. (Juujärvi ym. 2007, 65-67.) Hyve-etiikan mukaan oman edun tavoittelu ”kesytetään” järjen avulla. Koska järkevyyden ja moraalisuus ovat pohjimmiltaan sama asia, järkvi ihminen toimii moraalisesti oikein. Hyve-etiikan tavoitteena on löytää ne ”hyvän elämän reseptit”, jotka tekevät yksilön elämästä mahdollisimman onnistuneen. Henkilö, joka onnistuu valinnoissaan, elää hyveellistä elämää. (Sajama 1995, 23-24.)

Hyvän tekeminen voi olla eettisen näkökulman perusta. Siinä arvio ei sinänsä kohdistu teon oikeellisuuteen vaan hyvän tekemiseen ja saavuttamiseen. Eettisissä haasteissa on usein vaihtoehtoja valittavana. Vaakakupissa voi olla toiminnan oikeellisuus, jonka tuloksena ei päästä mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Toisaalla vaakakupissa on hyvään tähtäävä vaihtoehto, jota ei kuitenkaan voida pitää oikeana. Eettinen pohdinta kohdistuu siihen, voiko poiketa jostakin normista tai säännöstä, kun toisella toimintatavalla päästään parempaan lopputulokseen.

Velvollisuuseetiikassa ”oikein tekemisen” -velvollisuus motivoi ihmisiä. Velvollisuuseetiikan mukaan ihmisen pitää tehdä se, mikä on oikein. Siinä teon eettinen arviointi ei perustu teon seuraukseen vaan tekoon itseensä, ja ammattilaisen tulee toimia velvollisuuksien ja sopimusten mukaan. Velvollisuuseetiikka perustuu yleispäteviin tai hyväksi havaittuihin normeihin, joita tulee noudattaa. Esimerkiksi eettisen periaatteen mukaan ammattilaisen tulee pitää salassa asiasta

Etiikka ei ole vain oikean ja väärän määrittämistä vaan myös eri näkökulmien soveltamista.

Nuori saa olla nuori, virheistä opitaan ja turvallisessa ilmapiirissä voidaan kasvaa aikuiseksi epäonnistumisten ja onnistumisten kautta.

koskevat tiedot. Toisaalta jos ihminen ei tiedä, mitä salassa-pitäminen tarkoittaa, niin hän ei ymmärrä velvollisuuttaan. Velvollisuudentuntoa ei voi tuoda ihmiseen ulkoapäin, vaan se tulee ihmisen sisäلت. Kuitenkin ihmisen uinuvaa velvollisuudentuntoa voidaan herätellä. (Juujärvi ym. 2007, 69-71; Heikkonen 1993, 27-31.) Velvollisuusetiikan mukaan ihmisen oman edun tavoittelua pitää rajoittaa itsessään hyvien sääntöjen avulla, eikä yleisen hyödyn tai järkevän oman hyödyn tavoittelun avulla. Velvollisuusetiikka ei pyri yksilön tai yleisenkään hyödyn edistämiseen, sillä moraalisuus ja hyödyn tavoittelu ovat eri asioita. Moraaliset säännöt ovat velvollisuusetiikan mukaan itsessään hyviä, eikä niitä tarvitse tai saa perustella hyödyn avulla. (Sajama 1995, 23-24.)

Velvollisuusetiikka perustuu sääntöihin ja lakeihin. Nuorisotyöllä on niukasti yhteisiä säännöksiä. Myös laki määrittää toimintaa vähemmän kuin esimerkiksi koulu- ja sosiaalialan työtehtävissä. Tämä on toisaalta alan rikkaus, kun nuorisotyötä ei ole määritelty tietynlaiseksi toiminnaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita ammatillista vapautta suhteessa lakeihin tai normeihin. Ne antavat selkänöjan mihin nojautua, kun toimimme tietyn normin mukaisesti. Tämä on tärkeää etenkin työuran alkuvaiheessa, jolloin tukea päätöksille ja toiminnalle tulisi saada selkeällä tavalla. Toisaalta äärimmäisen vaikeassa eettisessä tilanteessa velvollisuusetiikka voi antaa ratkaisun. Kun asiassa on monia eri muuttujia ja eettisiä perusteluita löytyy puolesta ja vastaan, voi yksinkertainen selkeä sääntö toimia lähtökohrana eettiselle päätökselle.

Käytännön työssä on kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä. Näiden tarkastelu on olennaista, etenkin jälkimmäisten osalta. Kirjoitetut säännöt ovat yleensä käyneet läpi jonkun prosessin ja ne tulevat usein ajan kuluessa myös uudelleen tarkasteltavaksi. Kirjoittamattomat säännöt syntyvät huomaamalla ajan kuluessa ja ne periytyvät toisinaan helposti myös uusille työntekijöille. Työpaikoilla tulisikin pohtia olemassa olevien sääntöjen perusteita. Velvollisuusetiikan tulee nojautua todellisiin, oikeisiin toimintatapoihin. Totutut tavat ja vuosien aikana muodostuneet käytännöt eivät aina täytä tätä kriteeriä.

Hyötyetiikan mukaan yksilön oman hyödyn tavoittelu pitää alistaa koko yhteisön hyödyille. Näin ollen yksilöllistä hyötyä pitää rajoittaa yleisen hyödyn nimissä, silloin kun ne ovat vastakkain. Hyötyetiikan mukaan ihmisen pitää toimia tavalla, joka maksimoi yleisen hyödyn. (Sajama 1995, 23-24.)

Eettisissä haasteissa tulee toisinaan valita pienempi paha. Esimerkiksi työn painotuksia ja rajauksia voidaan tarkastella hyödyn näkökulmasta. Järjestämällä massatapahtumia tavoitetaan lukumäärällisesti enemmän, ja sillä saavutetaan laajempaa näkyvyyttä sekä mainosta nuorisotyöstä. Positiivi-

sen näkyvyyden kautta luodaan positiivisia mielikuvia, joilla saavutetaan yleistä kannatusta ja hyväksyntää toiminnalle ja työmuodolle. Toisaalta syrjäytymisen ehkäisyn kannalta yksilö- tai pienryhmätyö on hyödyllisempää, jolloin pitkäjänteisellä työllä saavutetaan yksilöiden tasolla merkittäviä muutoksia. Inhimillisellä työllä, yhdessä tekemisellä ja elämänhallinnalla ei ole hintalappua, joten hyötyä täytyy pohtia eri näkökulmasta. Nuorisotyön odotetaan vastaavan monenlaisiin haasteisiin. Kuitenkaan nuorisotyön resursseilla ei tehdä sitä kaikkea, mitä työllä olisi asuinalueen, kunnan tai yhteiskunnan nuorille annettavana.

Etiikan näkökulmia tulee tarkastella omassa toiminnassa. Milloin turvaudun velvollisuusetiikan mukaiseen toimintaan ja toimin säännön tai normin mukaisesti, milloin ajattelen hyötyä ensisijaisena päätöksenteon perusteena, tai onko ajatusmaailmassani sijaa huolenpidon etiikan toteutumiseksi? Myös työkaverin tai yhteistyökumppanin päätöksiä ja toimintaa voi avata eettisillä näkökulmilla. Jonkun päätökset nojaavat velvollisuusetiikkaan, ja toisen vaikka huolenpidonetiikkaan. Etiikan näkökulma voi johtaa samankaltaisessa tilanteessa erilaisiin toimintatapoihin. Erilaiset toimintatavat voivat nojautua yhtä vahvasti eettiseen perusteluun -näkökulma asiaan ratkaisee. Oman näkemyksemme lisäksi, meidän tulee tarkastella vaihtoehtoisia toimintatapoja ja oppia ymmärtämään perusteluita jopa vastakkaiselle toiminnalle.

Etiikan näkökulmista riippumatta nuorisotyön keskiössä tulee olla nuori. Nuorisotyössä ei arvoteta nuorta hänen yksilöllisten suoritustensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Nuori on itsessään arvokas ajatuksineen, tunteineen ja ominaisuuksineen. Nuorisotyö on vastavoima niille yhteiskuntamme piirteille, jotka luokittelevat ja leimaavat nuoria ihmisiä, näkevät heistä vain yhden ominaisuuden, arvostelevat elämänmenoa toimimatta ja vastuuta vältellen. Ideaalimaailmassa nuorisotyössä välitetään kaikista nuorisista, kaikista nuorisista ja nuorten kaikista kiinnostuksista sekä kasvatetaan nuoria välittämään itsestään, toisistaan ja maailmasta ympärillämme. (Nieminen 2007, 39-40.)

Etiikan näkökulmat toimivat myös nuorten eettisen ajattelun tukemisessa. Nuorten kanssa voidaan pohtia esimerkiksi ristiriitaisen tilanteen ratkaisemista eettisistä näkökulmista. Nuoret omaksuvat sosiaalistumisen ja kulttuurin kautta erilaisia arvoja ja käsityksiä, kuten oikean ja väärän (Helve 2002, 16). Nuorisotyöntekijät ovat kasvattajia, joten eettinen kasvatust on työn sisältöä. Sillä tarkoitetaan arvojen ja normien siirtämistä sekä rationaalisen pohdinnan tukemista. Nämä auttavat nuoren oman arvomaailman rakentamista. Tärkeää on nuoren autonomian tukeminen, vaikka kasvatus tapahtuu

*Velvollisuusetiikan
tulee nojautua
todellisiin, oikeisiin
toimintatapoihin.*

*Inhimillisellä työllä,
yhdessä tekemisellä
ja elämänhallinnalla
ei ole hintalappua*

vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa. Eettisellä kasvatuksella tarkoitetaan myös tapakasvatusta, hyveiden juurruttamista, ajattelun ja moraalisten perustelutaitojen kehittymistä ja tunneherkkyyden vaalimista. Se on persoonallis-sosiaalista kasvamista eli sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän kehittämistä. (Kallio 2005, 15-22.) Ihmisen autonomia ei ole luonnollinen tosiasia vaan arvo, jonka toteuttaminen on vaikeaa ja vaatii vaivannäköä. Ihmiset on helpompi kasvattaa ajattelemaan tietyn mallin mukaisesti. Vaikeampaa on kasvattaa ihmisiä ajattelemaan itsenäisesti ja olemaan kriittisesti suvaitsevaisia. Ne ovat vahvan moraalisen identiteetin merkkejä, ja sellaisena ne tulisi olla eettisen kasvatuksen tavoitteena. (Hellsten 1996, 65.)

Nuori on itsessään arvokas ajatuksineen, tunteineen ja ominaisuuksineen.

Ammattietikkakytkeytyy ammatti-identiteettiin, jolla tarkoitetaan yksilöllistä käsitystä ja ymmärrystä omasta ammatillisuudesta ja itsestä ammatillisena. Ammatitietoinen toiminta, harkinta ja päätöksenteko ovat asiantuntijayhteisön tunnistettavia ominaisuuksia, jolloin yhteisö on vastuullinen eettisistä ratkaisuista. Eettisyys tarkoittaa sitä, että asiantuntija tuntee vastuunsa perustella ja kyseenalaistaa omaa toimintaa. Vaikka eettiset ratkaisut liitetään vahvasti tunteisiin, asiantuntija osaa eritellä erilaisia eettisiä teorioita sekä muita toimintaa ohjaavia ja velvoittavia normeja omassa toiminnassa. Lisäksi asiantuntija ymmärtää omien vaihtuvien tunteidensa ja erilaisten tilanteiden vaikutukset toiminnassa. Eettisyys tarkoittaa sitä, että työntekijä on itselleen ja toisille rehellinen toiminnassaan. Hän osaa tunnistaa myös omat rajansa, tietämättömyytensä ja tuen tarpeensa. Itsetuntemus, kokemuksista oppiminen ja reflektio ovat avainasemassa ammattietikan ja ammatti-identiteetin kehittämisessä. (Mäkinen ym. 2009, 34-42.)

Ihmiset on helpompi kasvattaa ajattelemaan tietyn mallin mukaisesti. Vaikeampaa on kasvattaa ihmisiä ajattelemaan itsenäisesti.

POHDITTAVAA:

Tunnistatko omasta toiminnastasi esimerkkejä etiikan eri näkökulmista tehdystä päätöksistä? (Etiikan neljä näkökulmaa: huolenpito-, hyve-, velvollisuus- ja hyötyetiikka) Mitä etiikan näkökulmaa eniten omassa ajattelussasi hyödynnät?

Millaisia esimerkkejä löydät etiikan eri näkökulmien hyödyntämisestä nuorisotyössä?

Keksi käytännönläheinen eettinen haaste, ja rakenna siihen neljä eri ratkaisua, yksi jokaisesta etiikan näkökulmasta.

Kymmenen euron seteli

Nuorisotilan lattialta löytyy 10 euron seteli. Löytäjistä riippuen on erilaisia toimintatapoja. Joku pistää rahan yhteiseen kahvikassaan, toinen toteuttaa sääntöä ”löytäjä saa pitää” ja kolmas laittaa hyvän kiertämään ja pudottaa rahan pelastusarmeijan pataan.

Toimintojen taustoja voidaan tarkastella etiikan näkökulmilla. Niiden tunteminen ei ole edellytys eettiselle pohdinnalle, mutta taustojen avaaminen auttaa oman toiminnan ymmärtämistä sekä eettisen pohdinnan jäsentymistä.

- Hyve-etiikka kuvaa ihmisiä, joille hyveet ovat keskeinen eettiseen toimintaan motivoiva tekijä. Hän pyrkii kaikilla tiedoillaan ja valinnoillaan toteuttamaan hyvää. Hyveellisessä toiminnassa korostuvat tietäminen, harkinta, järkevyyttä ja tahto.
- Velvollisuusetiikassa ”oikein tekemisen velvollisuus” motivoi ihmisiä. Teon eettinen arviointi ei perustu teon seuraukseen vaan tekoon itseensä. Velvollisuusetiikka perustuu yleispäteviin tai hyväksi havaittuihin normeihin. Tilanteissa tulee toimia velvollisuuksien ja sopimuksien mukaan.
- Hyötyetiikan mukaan yksilön oman hyödyn tavoittelu pitää alistaa koko yhteisön hyödyille. Näin ollen yksilöllistä hyötyä pitää rajoittaa yleisen hyödyn nimissä, silloin kun ne ovat vastakkain. Hyötyetiikan mukaan ihmisen pitää toimia tavalla, joka maksimoi yleisen hyödyn.

Usein omalle toiminnalle löydetään nopeasti perustelu. Kun vähän pysähtyy miettimään, voi omia perusteluja vahvistaa tai vaihtoehtoisesti keksiä muita toimintatapoja.

Löydät työpaikan lattialta kymppin setelin, mitä teet?

Eettisyys tarkoittaa sitä, että työntekijä on itselleen ja toisille rehellinen toiminnassaan.

2 AMMATTIEETTISTÄ OHJEISTUSTA RAKENTAMASSA

Ammatissa ja ammatillisuudessa on pohjimmiltaan kysymys ammattietiikasta. Ammattieettiseen pohdintaan kykenevää työntekijää voidaan pitää ammatillisuutensa omaksuneena ja kehittyneenä asiantuntijana. Hän kykenee tekemään työtä pohtien, arvioiden ja tarpeen mukaan kyseenalaisten ja kriittisesti kehittäen. Ammatillinen ja ammattieettinen pohdinta ylittää työn lisäksi työyhteisön, toimintaorganisaation sekä yhteiskunnan järjestelmään. Ammattietiikka ei toteudu juhlavissa pohdinnoissa vaan arjen nopeasti vaihtuvissa tilanteissa. Se on myös taitoa kyseenalaistaa selviltä tuntuvia asioita ja kykyä toimia moniarvoisessa yhteiskunnassa. Ammattieettinen pohdinta on erilaisten arvostuskohtien välistä tasapainoilua. Siinä tarvitaan lainsäädännön tuntemusta, yleistä käsitystä eettisistä teorioista ja ammatillisen toiminnan lähtökohdista nousevia ammattieettisiä periaatteita. Näistä teoreettisista tiedoista ja taidoista huolimatta ammattietiikka ei toteudu, ellei työntekijällä ole uskallusta toimia ammattieettisten arvojen ja ajattelunsa vaatimalla tavalla. (Mäkinen ym. 2009, 184.)

Ammattina nuorisotyöllä ei ole satoja vuosia vanhoja perinteitä. Muuntautumiskyky, monipuolisuus ja kirjavuus ovat nuorisotyön rikkaus ja haaste. Nuorisotyöllä on oma yhteiskunnallinen paikkansa ja siihen sisältyy tietynlaisia odotuksia ja näkemyksiä. Työn tavoitteet voivat erota järjestäjästä riippuen, mutta työn tarkoitus on yhteneväinen. Vaikka ammattikunta ei ole homogeeninen, voidaan yhtäläisyyksiä ja työn periaatteita silti määrittää. Ihmisten kanssa työskennellessä hyvä saa monia erilaisia muotoja, ja on monta tapaa tehdä hyvää nuorisotyötä. Toisaalta voidaan pohtia, voimmeko edes tietää toisen ihmisen hyvää. Ammattieettisessä ohjeistuksessa on niitä asioita, joista rakentuu ammatin perusta ja tarkoitus. Ammattieettinen ohjeistus tarkoittaa ammattikunnalle yhteiseksi sovittua eettistä normistoa ja sillä on yhteinen tarkoitusperä. Ulkoapäin asetetut lait ja säännöt oikeasta ja väärästä eivät riitä. Tarvitaan sisäistetty näkemys, vakaumus siitä, minkälaisella toiminnalla ja menetelmillä päästään hyvään. (Hallberg 2005, 45.)

Ammattietiikka ei toteudu juhlavissa pohdinnoissa vaan arjen nopeasti vaihtuvissa tilanteissa.

velvollisuuksia, valtaa ja vastuuta. Toisaalta ammatillaisia on vaikea saada toimimaan eettisesti, ellei eettisyys ole keskeistä heille yksilöinä tai ammattinsa edustajina. (Juujärvi ym. 2007, 44-48.) Ammattieettinen ohjeistus nostaa esille niitä asioita, jotka tulisi huomioida arkipäiväisessä työssä. Se on ideaalikuvaus ammatin tarkoituksesta ja tavoitteista sekä työntekijän

Ammatillisessa toiminnassa ei ole yhdentekevää, millaisen roolin hyvää ja oikeudenmukaista ammattitoimintaa palvelevat arvot saavat. Moraalisten arvojen kytkeytyminen ammatti-identiteettiin ja niiden sisäistäminen on tärkeää. Ammatillisilla on ammatitaitoon liittyviä oikeuksia,

roolista. Eettinen ohjeistus sisältää usein itsestäänselvyyksiä ja on tulkinnanvarainen (Räikkä 2004, 19-20). Kuitenkin sillä on tarkoituksensa, ja yksi tärkeimmistä on eettiseen pohdintaan johdattaminen.

Ammattieettinen ohjeistus koostuu hyväksytyistä, ammatillista toimintaa ohjaavista eettisistä periaatteista ja säännöistä, jotka ilmaisevat ammatin edellyttämää asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Koska ohjeistuksen periaatteet ovat luonteeltaan yleisiä, ei eettisessä ongelmaratkaisussa voi pelkästään nojautua niihin. (Juujärvi ym. 2007, 54.) Ammatillainen, joka ymmärtää toimintansa yhteiskunnallisen tarkoituksenmukaisuuden ja joka pystyy perustelemaan toimintansa itselleen, löytää työstään eettistä mielekkyyttä (Räikkä, Kotkavirta & Sajama. 1995, 19-20).

EETTISEN OHJEISTUKSEN TARKOITUS

Eettisellä ohjeistuksella on erilaisia tehtäviä. Se on työkalu, jota eettisessä harkinnassa voidaan käyttää. Se ei ratkaise ammattieettisiä ongelmia, eikä vapauta työn eettiseltä pohdinnalta. Ammattietiikassa on pakko harkita ja havaita päätöksenteon vaikeudet. Ohjeistuksesta on hyötyä, kun ammattilainen pohtii ammattinsa keskeisiä arvoja ja velvoitteita sekä niiden keskinäistä järjestystä. Ammattieettinen ohjeistus luodaan perustaksi ammattiryhmän ja yksilön pohdiskelulle, mikä ammattia harjoitettaessa on oikein ja väärin. (Räikkä ym. 1995, 19.) Ihmisten kanssa tehtävässä työssä on aina eettisiä haasteita monella tasolla. Ohjeistus toimii konkreettisena työvälineenä haasteiden pohtimisessa ja eettisesti perustellun päätöksen tekemisessä. Vuoropuhelu ohjeistuksen kanssa tukee ammatillista kehittymistä ja auttaa havaitsemaan uusia eettisiä näkökulmia. Tällä tavalla opitaan näkemään erilaisia vaihtoehtoja omassa tekemisessä ja työyhteisön toiminnassa.

Muuntautumiskyky, monipuolisuus ja kirjavuus ovat nuorisotyön rikkaus ja haaste.

Eettinen ohjeistus voidaan ymmärtää myös ammattia määrittäväksi. Tästä näkökulmasta katsottuna sen tarkoitus ei ole auttaa päätöksenteossa vaan enemmän kertoa ammatinharjoittajalle, mikä on hänen ammattinsa tarkoitus. Se kertoo ammatilliselle, mihin arvoihin ja velvoitteisiin ammatin olemassaolo perustuu. Perehtymällä eettiseen ohjeistukseen ammatinharjoittaja voi arvioida sitä, onko hänen ammatinnsa arvoperusta yhteensopiva hänen muiden katsomuksellisten mielipiteidensä kanssa. (Räikkä ym. 1995, 19.) Nuorisotyön monipuolinen ja kirjava työkenttä takaa myös monipuolisen ja kirjavan ammattilaisten joukon. Erilaiset nuorisokulttuurit ovat vahvasti läsnä nuorisotyössä, ja iältään nuoret ammattilaiset voivat myös itse edustaa omaa nuorisokulttuurin osaa. Skeittarit, hevarit, streittarit, rokkarit ja muut toimivat ammatillisina nuorisotyön kentällä. Heidän omat ideologiansa

ja ajatuksensa tulevat esille persoonassa, vaatetuksessa ja elämäntavassa, mutta ammattilaisina heillä on nuorisotyöllinen näkökulma, ja siitä nousevat arvot sekä eettinen vastuu.

Eettisellä ohjeistuksella voidaan nähdä olevan myös poliittista merkitystä. Ammattiryhmä haluaa osoittaa muille ammattiryhmille, että se toimii tavalla, joka voidaan eettisesti perustella. Eettinen ohjeistus oikeuttaa ammatin, ja sen avulla työntekijä voi siis tuntea turvaavansa omaa ammattiaan muiden ammattiryhmien keskellä. (Räikkö ym. 1995, 20.) Ammattieettinen ohjeistus toimii myös ammatin tunnetuksi tekemisen välineenä. Sen avulla tutustutaan ammatin periaatteisiin ja lisätään ymmärrystä ammatillisia näkökulmia kohtaan yhteisissä asioissa tai yhteisissä asiakkaissa. Nuorisotyöllisiä argumentteja on vaikea ymmärtää, jos nuorisotyöntekijät nähdään nuorison kanssa puuhastelijoina ja nuorten asioiden puolustajina. Puuhastelijoiksi leimaamisessa ei kyetä näkemään yhdessä tekemisen merkitystä eikä ymmärretä nuorisotyöllisiä lähtökohtia ja työn moninaisuutta. Toisinaan nuorisotyöntekijä joutuu myös toimimaan nuorten asioiden puolustajana, kun nuoria syytetään tarpeettomasti tai kun nuorten näkökulmaa ei haluta huomioida. Ammattieettinen ohjeistus on lyhyt oppimäärä nuorisotyöstä, ja se toimii ammattia ja sen periaatteita esittelevänä materiaalina. Se on helposti jaettavissa esimerkiksi yhteistyökumppaneille, päätäjille ja vanhemmille.

Ihmisten kanssa tehtävässä työssä on aina eettisiä haasteita monella tasolla.

Eettisesti kestävä toiminnan muotoutumisessa ja ylläpitämisessä avoin julkinen keskustelu on tärkeää. Hoito-, kasvatusta- ja palvelualan ammatillinen toiminta on muutokseen pyrkivää ja tällöin ammatilliset interventiot ovat moraalisesti oikeutettuja. Näiden alojen eettisissä

ohjeistuksissa korostetaan yksilöön, yhteiskuntaan ja toiminnan eettiseen kestävytyteen kohdistuvia periaatteita kuten asiakaslähtöisyyttä, ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta sekä avointa keskustelua ja asiakkaan tietoisuuden lisäämistä. Periaatteita määrittävät eettisen ohjeistuksen lisäksi lait. Eettinen ohjeistus on tietoisesti tai sopimuksenvaraisesti laadittu asiakirja, joka muuttuu yhteiskunnan ja kulttuurin muuttuessa. (Juujärvi ym. 2007, 54-55.)

Eettisessä keskustelussa oikeus tarkoittaa perusteltua vaatimusta. Se määrittää, että yksilö on oikeutettu toimimaan tietyllä tavalla tai vaatimaan toisia toimimaan tietyllä tavalla häntä kohtaan. Oikeuden perustelut voivat pohjautua lakiin tai moraalisiin standardeihin. Tunnetuin moraalinen standardi on YK:n ihmisoikeuksien julistus. Ammattieettinen ohjeistus täsmentää asiakkaiden moraaliset ja lailliset oikeudet ammatillisen toiminnan yhteydessä. (Juujärvi ym. 2007, 93.)

Ammattieettinen ohjeistus luo yhtenäistä ammattikäytäntöä, joka on perusta asiakkaiden tasa-arvoiselle kohtelulle. Asiakkaat voivat siis odottaa tietyltä ammattiryhmältä yh-

tenäistä, yleisesti tiedossa olevaa eettistä toimintatapaa. Toisaalta työntekijä on vastuussa ammattikuntansa ja toimialansa maineesta. Esimerkiksi eettisen normin, vaitiolovelvollisuuden rikkoutuminen voi horjuttaa luottamusta koko instituutiota tai ammattikuntaa kohtaan. (Juujärvi ym. 2007, 124.) Toteutuessaan ammattieettinen ohjeistus luo turvaa sekä ammattilaiselle että asiakkaalle. Se selkeyttää rooleja ja tuo pelisääntöjä kohtaamiseen, toimintaan ja päätöksen tekemiseen. Ei riitä, että toimii sääntöjen mukaan, vaan työ pitää voida perustella myös eettisesti.

Eri ammattikunnissa kohdataan osittain erilaisia eettisiä ongelmia, joten myös ammattieettisissä ohjeistuksissa painottuvat erilaiset asiat. Kun ongelma on tunnistettu ja oikeaksi sovittu menettelytapa pohdittu, voidaan asia määritellä ammattieettisessä ohjeistuksessa. Näin alun perin reflektiivinen ongelmaratkaisu muuttuu automaattiseksi sääntöjen noudattamiseksi. Tämä säästää energiaa uusien ja pohdintaa vaativien eettisten ongelmien ratkaisuun. Intuiitiivinen ja reflektiivinen ajattelu vuorottelevat eettisessä päätöksenteossa. (Juujärvi ym. 2007, 149.)

POHDITTAVAA:

**Millaisia odotuksia nuorisotyöhön liittyy?
A) nuorilta B) vanhemmilta C) yhteistyökumppaneilta**

**Millaisia odotuksia nuorisotyöntekijä -ammattiin liittyy?
A) nuorilta B) vanhemmilta C) yhteistyökumppaneilta**

OHJEISTUS, JOSSA EI OLE YHTÄÄN OHJETTA

Ammattieettinen ohjeistus kuvaa ammatin suhdetta johonkin. Kyse on siitä, mikä on ammatin suhde tehtävään työhön, miten ammatissa kohdataan työn kohde/asiakas, ja miten toimitaan työyhteisössä/yhteistyössä. Ohjeistus esittelee ammatin kokonaiskuvaa ja siihen liittyviä lähtökohtia ja periaatteita.

Ammattieettisellä ohjeistuksella on professiota vahvistava merkitys. Eettistä pohdintaa vaaditaan aloilla, joiden ammatillisuuteen liittyy valinnanvapautta tekemisissä ja päätöksissä. Aikaisemmin ammattieettinen ohjeistus liitettiin korkean profession ammattialoihin kuten lääkäreihin. Nykyisin ammattieettinen ohjeistus on käytössä monilla ammattikunnilla. Lisäksi järjestöt ja yritykset laativat omia eettisiä periaatteitaan. Eettisten asioiden esilläolo tukee laatua ja uskottavuutta. Olennaista on vaikutus itse toimintaan. Eettisesti perusteltu päätös on ammatillisuutta.

Laadittaessa eettistä ohjeistusta on tärkeää huomioida niiden eettinen lähtökohta. Eettinen ohjeistus ei ole sama asia kuin toimintaperiaatteet. Eettinen haaste vaatii ratkaisemattoman kysymyksen ja niihin on harvoin yksiselitteisiä vastauksia. Erään oppilaitoksen eettinen ohjeistus sisälsi kohdan, joka käsitteli lunttaukseen puuttumista ja jatkotoimenpitei-

tä. Tämä sisälsi ristiriidan: lunttaukseen puuttuminen ja jatkotoimenpiteet eivät tulisi olla eettisen pohdinnan kohde. Ne kuuluvat yhteisesti sovittuihin sääntöihin, joita tulee noudattaa. Tästä näkökulmasta katsottuna kyseisessä oppilaitoksessa ei oltu vielä päätetty, onko lunttaus väärin toimimista.

Työntekijä on vastuussa ammattikuntansa ja toimialansa maineesta.

tuksen kuvittelisi sisältävän ohjeita, periaatteiden ajatellaan olevan yksiselitteisiä, ja säännöt ovat joko noudatettavissa tai rikottavissa. Todellisuudessa eettiset asiat ovat moniselitteisiä, ne vaativat pohdintaa, eikä oikean ja väärän määrittäminen ole helppoa. Ohjeita ja sääntöjä voidaan antaa tilanteessa, jossa oikea toiminta on määriteltä.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus toimii lähtökohtana eettiselle pohdinnalle. Lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ sisältää erilaisia ja eritasoisia eettisiä haasteita. Käytännön tilanteisiin liittyy muuttuvia tekijöitä, jolloin työntekijän pohdinta on välttämätöntä. Ohjeistuksesta saa tukea ja apua pohdintaan, mutta päätökset jäävät perusteluineen työntekijälle. Todellisuudessa eettisissä ohjeistuksissa ei ole yhtään suoraa ohjetta eivätkä ne itsessään ratkaise työn haasteita. Ohjeistus on työkalu eettiseen pohdintaan. Se antaa vastauksia, mutta se herättää myös kysymyksiä. Vuoropuhelu ohjeistuksen kanssa on välttämätöntä.

POHDITTAVAA:

Mihin näkemykseen olet viimeksi perustanut päätöksesi eettisesti haastavassa tilanteessa? (Millainen tilanne, millainen ratkaisu ja mihin päätös perustui?)

LÄHTÖKOHTIA RAKENNUSPROSESSILLE

Nuorisotyö sai ensimmäisen ammattieettisen ohjeistuksen keväällä 2012. Se on rakennettu niin työntekijöiden tueksi kuin koko ammattikunnan välineeksi käsitellä työnsä periaatteita. Rakentaminen sanana kuvaa mielestäni parhaiten sitä prosessia, jota työryhmä kahden vuoden aikana työsti. Aluksi koottiin materiaalia laajasti työn perustaksi tai perustukseksi, kuten rakennustermiin sopii. Tämän päälle koottiin niitä elementtejä, jotka tulisivat olemaan ohjeistuksen peruspilareita. Lauseita, sanoja ja näkökulmia pyörätettiin ja käännettiin ikäänkuin rakennuspalikoita, kunnes ne lopulta loksahivat niille paikoille, jotka näkyvät julkaistussa ohjeistuksessa.

Ammattieettisen ohjeistuksen rakentaminen ei ollut yksinkertaista. Nuorisotyö oli haastava lähtökohta. Työn monipuolisuus, rajattomuus, muuttuva muoto sekä työn moninaiset tavoitteet ja päämäärät tuottivat monimutkaisen sekamelskan, johon oli tartuttava ja jollakin tavalla saatettava käsiteltävään muotoon. Nuorisotyöntekijöillä ei ole yhtenevää koulutustaustaa, ja työntekijältä vaaditaan toiminnallisen työn lisäksi läsnä olevaa, joustavaa ja pohtivaa työtettä. Työn kohde eli nuorisotuntuu olevan aina muutoksen kourissa, joten sieltäkään ei tullut selkeyttä nuorisotyön toimenkuvasta ja periaatteista. Haasteita riitti niin nuorisotyön määrittämisessä, näkökulmien rakentamisessa kuin ohjeistuksessa olevien lauseiden ja sanojen muotoilussa. Nuorisolaki, yhdessä muiden lakien ja yleismaailmallisten ohjeistusten kanssa, toimi lähtökohtana. Tavoitteena oli kuitenkin ohjeistus, joka palvelisi käytännön työtä konkreettisesti ja nuorisotyön erityispiirteet huomioon ottaen, joten lisääineistöä tuli kerätä työkentältä. Nuorisotyöntekijöillä, alan tutkijoilla ja opettajilla oli sellaista tietoa, mistä ammattieettinen ohjeistus olisi rakennettavissa.

Alku eettisen ohjeistuksen saamiseksi nuorisotyölle on tekevässäni opinnäytetyössä (Rauas: Esitys nuorisotyön eettisestä ohjeistuksesta, Samk/YAMK 2010). Vaikka opinnäytetyö oli vasta esitys asiasta, se vahvisti eettisiin asioihin kiinnostumista. Jo opinnäytetyötä hyödynnettiin sekä alan koulutuksessa että työelämän kehittämisessä.

Opinnäytetyössä mukana olleet valtakunnalliset tahot Nuorisotyo- ja Liikunta-alan asiantuntijat ty sekä Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi halusivat aloittaa prosessin, jotta nuorisotyö saisi oman ohjeistuksensa. Kun asialle ryhdyttiin kokoamaan työryhmää, fläppitaululle kirjoitettiin 30 eri tahoja, joita haluttiin kuulla ja kuunnella eettisen ohjeistuksen rakentamisessa. Nopeasti kävi selväksi, että sen kokoinen työryhmätyöskentely ei olisi toimivaa, ja eri tahojen sitoutuminen kahden vuoden prosessiin olisi haastavaa. Tällöin päätettiin perustaa pienempi työryhmä, joka toimisi työrukkasen tavoin. Se tulisi keräämään ja kokoamaan tietoa eri tahoilta ohjeistuksen lähtökohdaksi ja rakentamaan näistä näkökulmista rungon, joka lähtisi kommentointikierrokselle. Tällä tavalla tiedon tuottamiseen ja sen muokkaamiseen osallistuisi mahdollisimman moni taho, mutta prosessi ei sitoisi kuin pienen työryhmän. Työryhmään kutsuttiin asiantuntijaedustajat nuorisotyökoulutuksen ja -tutkimuksen alalta, ja tiedon kerääminen suunnattiin monipuolisesti eri tahoille. Prosessille avattiin myös avoin blogi, johon tosin kertyi vähän kommentteja. Monin tavoin kerätty materiaali toimi ohjeistuksen lähtökohtana.

Lisäksi kuultiin nuorisotalan asiantuntijoita, tutustuttiin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen sekä tuoreimpiin tutkimuksiin.

Prosessin alkuhetkinä tarve ohjeistuksen tarpeellisuudesta vahvistui. Positiivinen palaute asiaan tarttumisesta ja ”odotettava tunne” oli nuorisotyön kentän viesti. Toisaalta ilmeni myös epäilyistä työn onnistumisesta ja jopa mahdollittomuudesta. Nuorisotyön määrittelemättömyys ja laaja työkenttä

Eettinen haaste vaatii ratkaisemattoman kysymyksen.

koettiin haasteeksi. Kuitenkin oli selvää, että ohjeistusta kaivattiin, ja siihen latautui jopa epärealistisia odotuksia. Työntekijöillä oli vastausta vailla olevia eettisiä haasteita, ja ohjeistuksen haluttiin tuovan ratkaisuja. Monipuolinen työkenttä kaipasi tukea työlleen, ja eettiset kysymykset olivat tuntuneet työntekijöistä haastavilta. Muuttuva ja kehittyvä nuorisotyö myös lisäsi eettisiä näkökulmia. Menneinä lähivuosina oli pohdittu niin nuorten vaikuttamista, lastensuojelulain huolen täyttymistä kuin etsivän työn roolia ja menetelmiä. Työkentällä vilisi erilaisia näkökulmia sekä käytänteitä, ja ohjeistuksen ajateltiin tuovan ratkaisuja.

Nuorisotyölle eettinen ohjeistus (NEO) -työryhmä:

Suvi Kuikka (pj.),

Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry

Markus Söderlund/Asmo Koste,

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi

Annikki Kluukeri,

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak)

Tomi Kiilakoski,

Nuorisotutkimusseura ry / Nuorisotutkimusverkosto

Kirsi Purhonen/Marika Punamäki,

Mikkelin ammattikorkeakoulu (Mamk)

Maarit Pulkkinen,

Opetushallitus / Nuva-verkosto, Peräpohjolan Opisto

Minna Rauas,

työryhmän sihteeri

TIEDONKERUUTA JA KOOSTAMISTA

Työryhmä keräsi materiaalia nuorisotyön foorumeissa, tiedonkeruulomakkeella ja verkkoblogilla. Tiedonkeruun ja keskustelujen pohjaksi rakennettiin lomakekysely, joka perustui olemassaolevaan tietoon ammattieettisistä ohjeistuksista. Kysymysten viitekehyksenä toimi luonnollisesti nuorisotyö.

Lomakkeen kysymykset rakennettiin eettisen ohjeistuksen lähtökohdaksi. Niissä ei kysytty eettisiä haasteita tai toiveita eettisestä ohjeistuksesta. Kyselyn tarkoituksena oli tuottaa sitä tietoa ja materiaalia, joista nuorisotyön ammatti ja ammatillisuus koostuvat. Eettisessä ohjeistuksessa on kyse ammatin tarkoituksesta ja perustasta, ja tätä näkökulmaa haettiin tiedonkeruulla. Lomakkeen kysymykset oli jaettu neljään eri teemaan: 1) arvoperusta 2) nuorisotyön lähtökohdat, tarkoitus ja tehtävä, 3) ammatillisuus sekä 4) nuorisotyön suhde muihin toimijoihin. Alakysymyksissä käsiteltiin mm. nuorisotyön erityispiirteitä, työntekijän roolia, nuorisotyön yhteiskunnallista tehtävää ja ammatillisuuden kehittämistä. Myös vapaalle sanalle ja mielipiteille oli jätetty tilaa. Lopuksi vastaajia houkuteltiin keksimään nuorisotyölle kaikenkattava slogan, joka voisi mahdollisesti toimia ohjeistuksen otsikkona.

Eri foorumeissa aihe herätti vilkasta keskustelua. Pienellä alustuksella ammattilaiset halusivat kertoa kokemuksiaan ja näkemyksiään. Keskustelun lomassa näky ohjeistuksen tarpeellisuudesta vahvistui, ja ammattilaiset pitivät sen puuttumista outona asiana. Eräessä tilaisuudessa kävi myös ilmi, että nuorisoalalle saattoi valmistua opiskelematta etiikkaa. Tilaisuudessa muisteltiin lukion etiikan kurssia ja ihmeteltiin tärkeän asian puuttumista ammatillisessa koulutuksessa. Kaiken kaikkiaan foorumeista saatiin monipuolisesti näkökulmia, lähtökohtia ja ehdotuksia eettisen ohjeistuksen rakentamiseen.

Tiedonkeruulomaketta jaettiin eri yhteyksissä, ja kokonaisuudessa siihen vastasi 16 tahoja (195 henkilöä). Vastauksista tiivistettiin kooste, joka toimi ohjeistuksen lähdemateriaalina. Lomakevastaukset nostivat esiin uusia kysymyksiä, kuten tehdäänkö lastensuojelulaitoksissa nuorisotyötä, tai miten eri järjestäjätahojen arvolähtökohdat, ideologiat tai uskonnolliset periaatteet tulevat esille eettisessä ohjeistuksessa. Tiedonkeruu onnistui hyvin, ja materiaalia saatiin riittävästi. Tähän päästiin perustellusti rakennetuilla kysymyksillä ja innokkaalla vastaa-jajoukolla.

Koottu materiaali sisälsi monia näkökulmia nuorisotyöhön, mutta vastauksissa oli myös toistoa. Tämä kertoo osaltaan yhteisestä näkemyksestä sekä otannan tarpeeksi suuresta koosta. Työryhmän oli helppo nostaa joitakin teemoja vahvan näkyvyyden vuoksi suoraan ohjeistuksen lähtökohdaksi. Toisaalta monia asioita jäi myös ulkopuolelle. Yleisin syy pois jättämiselle oli näkökulman kapeus, jolloin sen ei voitu katsoa kattavan koko nuorisotyön kenttää. Nuorisotyön monipuolisuus näkyi vastauksissa, ja työryhmän täytyi löytää ne asiat, jotka olivat läsnä työmuodosta tai työn järjestäjästä riippumatta. Tavoitteena oli koota nuorisotyön tarkoitusta ja sisältöä yleisesti määrittäviä näkökulmia, joista muokattaisiin eettisen ohjeistuksen runko.

Yhteenvedojen ja tiivistysten kautta kirkastuivat tiedonkeruun pääkohdat ja eettisen ohjeistuksen lähtökohdat. Tällöin alkoi jo muodostua ohjeistuksen runkoa ja sisältöä. Toiset näkökulmat ja lauseet ovat säilyneet tästä alkaen miltei muuttumattomina, kun taas toisia kohtia on väännetty ja käännetty useampaan kertaan. Ennen ensimmäistä varsinaista eettisen ohjeistuksen kokoamista työryhmällä oli 64 eri lausetta tai asiaa, jotka oli hyväksytty ohjeistukseen. Nämä lauseet jaettiin ja tiivistettiin kahdeksaksi näkökulmaksi. Näin muodostui versio 1.0, joka voitiin lähettää kommentointikierrokselle. Kommentteja antoivat osaksi samat tahot, jotka osallistuivat materiaalin tuottamiseen, mutta mukaan otettiin myös uusia tahoja. Mukana oli niin alan oppilaitoksia, kaupunkien ja kuntien nuorisotoimia, järjestöjä kuin ammattiliittoja. Kommentoijina oli opettajia, opiskelijoita, nuorisotyöntekijöitä, tutkijoita ja muita alan asiantuntijoita. Pääosin kommentit sisälsivät tärkeitä huomioita ja veivät prosessia oikeaan suuntaan.

Kommentointikierroksen ohjeistus ei ehkä ollut tarpeeksi selkeä, koska osa kommenteista oli suunnattu ikään kuin valmiin ohjeistuksen arvioimiseen. Ne eivät sisältäneet kommentteja vaan esittivät kritiikkiä ja kysyivät perusteluja paitsi esitellyille teemoille, myös eettisen ohjeistuksen tarpeellisuudelle yleensä. Sinänsä huomiot oli mahdollista ottaa vastaan kommentteina, mutta näkemys siitä, että olemme antaneet keskeneräisen materiaalin, ei tavoittanut kaikkia vastaajia. Yksi taho myös kieltäytyi kommentoinnista vedoten ohjeistuksen yleisluonteeseen. Asiaa selvitetessä muodostui kuva, että kyseinen taho olisi halunnut olla edustettuna työryhmässä ja halusi osoittaa kommentointiboikotilla mieltänsä. Tärkeässä asiassa haluttiin olla mukana, mutta tärkeää oli saada myös oma taho esille kehittämistyössä; pelkkä kommentoijan rooli ei riittänyt. Tämä voidaan tulkita myös signaalina siitä, että nuorisotyöhön ja sen kehittämiseen liittyy jännitteitä, ristiriitoja ja jopa kilpailua.

Ensimmäinen kommenttikierros oli antoisa. Työryhmä sai materiaaliin ulkopuolista näkökulmaa, ja esimerkiksi ohjeistukseen päätettiin liittää lyhyt informatiivinen teksti ammattieettisen ohjeistuksen yleisestä tehtävästä ja luonteesta. Kommenttikierros paljasti sen, kuinka erilaisia toiveita ja odotuksia ohjeistukseen oli latautunut sekä toisaalta tietämättömyyden ohjeistuksen luonteesta ja yleisistä tehtävistä. Lisäksi kaksi nuorisotyötä kuvaavaa näkökulmaa tiivistettiin yhdeksi kokonaisuudeksi, joten lopulliseen ohjeistukseen muodostui seitsemän näkökulmaa. Kommenttikierroksen anti muokkasi tekstiä ja teki ohjeistuksesta yhtenäisemmän kokonaisuuden. Kehitely versio 2.0 lähetettiin suppeammalle kommentointikierrokselle saamaan tarvittavan hienosäädön. Viimeisten muutosten myötä työryhmän oli aika laittaa sekä kuvainnollinen että konkreettinen piste prosessille. Ensimmäinen nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus oli rakentunut ja tärkeälle asialle oli saatu avaus.

Ohjeistus rakentui hyvässä hengessä, ja siihen valikoituneet teemat, näkökulmat ja sanat on perustellusti työryhmässä käsitelty. Kaikkia ohjeistukseen ladattuja odotuksia ja toiveita

oli mahdoton toteuttaa. Jo lähtökohtaisesti eettisellä ohjeistuksella on tarkoituksensa ja tiettyjä tehtäviä. Työryhmä ei käyttänyt työskentelyssä suoraan lähdekirjallisuutta, vaikka prosessin aikana tutustuttiin aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Työskentely perustui kerättyyn materiaaliin, asiantuntijalausuntoihin sekä kommenttikierrosten antiin.

Ohjeistuksen ulkopuolelle jäi monia asioita. Toisaalta monet teemat on sisällytetty rakennettuun ohjeistukseen, vaikka niitä ei ole nimeltä mainittu. Tämä johtuu ammattieettisen ohjeistuksen luonteesta, työryhmän valinnoista sekä tiivistämisen pakosta. Tavoitteena oli eettisen ohjeistuksen luonteen mukainen lyhyt koonti ammatin tarkoituksesta ja tavoitteista, joista olisi sitten johdettavissa yksityiskohtaisempia teemoja käytännön työhön. Työryhmä lähti siitä, että ohjeistus ei kirjaa uudestaan lakia tai julistuksia. Se ei myöskään luettele erillisiä arvoja tai käsittele yksittäisiä eettisiä haasteita. Tällöin esimerkiksi väkivallasta, lastensuojelumuutoksen tekemisestä, tupakoinnista tai päihteistä ei ole ohjeistuksessa sanaakaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö niitä olisi työryhmässä käsitelty ja ohjeistuksessa huomioitu. Esimerkiksi ohjeistuksen lause “Nuorisotyöntekijä puuttuu nuoren kasvua, kehitystä tai terveyttä vaarantavaan toimintaan” pitää sisällään näkökulman edellä mainittuihin asioihin. Kyseinen lause tiivistää nämä ja muutkin nuoruutta uhkaavat asiat puuttumisen arvoiseksi. Mediasta tai internetin maailmasta ei myöskään ole ohjeistuksessa erikseen mainintaa, vaikka asiaa käsiteltiin monipuolisesti työryhmän kokouksissa. Ammattilaisilla on vastuu, ja heidän on tehtävä päätös siitä, milloin puuttumiskynnys ylittyy.

NUORISOTYÖ KERÄTYN MATERIAALIN VALOSSA

Työryhmän keräämä materiaali antoi monenlaisia näkökulmia nuorisotyöhön ja sen tekemiseen. Materiaalista syntyi 30-sivuinen kooste, joka kuvaa sekä nuorisotyötä, ammatillisuutta, työn tarkoitusta että tavoitteita. Materiaali oli keskeinen lähtökohta ohjeistuksen rakentamisessa, joten avaan tässä siihen koottuja pääkohtia ja keskeisiä näkemyksiä.

Kerätty materiaali alkoi nuorisotyön arvoperustan käsittelemisellä. Arvoperustaksi oli määritelty lakeja, arvoja ja yleismaailmallisia julistuksia. Näiden näkyminen ohjeistuksessa koettiin tärkeäksi. Toisaalla ohjeistuksen toivottiin pureutuvan todellisiin nuorisotyön eettisiin haasteisiin ja käytännön työhön. Pelkona nähtiin yhden uuden “juhlapuhe” -ohjeistuksen syntyminen, millä ei olisi kosketuspintaa ammattilaisten arkeen. Materiaali antoi myös yksittäisiä näkökulmia nuorisotyön henkeen ja työn tekemisen perustaan. Tällaista asennetta kuvasivat esimerkiksi lauseet: “Nuorisotyö ei kerro, miten tehdään vaan luo mahdollisuuksia”, “Nuorisotyöntekijä on tarjolla, muttei tyrkyllä” ja “Tulee nähdä lähelle, mutta katsoa kauas”.

Nuorisotyön erityispiirteitä kuvaavia asioita kertyi monipuolisesti. Tällä näkökulmalla haettiin juuri niitä asioita, joista nuorisotyö erottuu muista nuorten kanssa työskentelevistä

tahoista. Nuorisotyön erityispiirteinä nähtiin ajan hermolla oleminen, aito dialogi tai suurempi kanssakäyminen nuorten kanssa, keskeneräisyyden sietäminen ja nonformaali oppiminen. Keskeneräisyyden sietäminen on näistä luetelluista ehkä ainutlaatuisin erityispiirre. Monet ammattikunnat haluavat olla ajan hermolla, ja toiminnot voivat perustua dialogiin sekä nonformaaliin oppimiseen, mutta harvoin keskeneräisyys on tunnustettu, saati haluttu olotila. Monet nuoriin kohdistuvat toimenpiteet ”kiirehtivät” aikuiseen saattamista, ja nuoruusikä nähdään mahdollisimman nopeasti ohitettavana aikana. Lisäksi nuorten palvelut perustuvat usein jonkun tietyn asian ratkaisemiseksi. Myös nuorisotyössä on näitä piirteitä, mutta pääasiallisesti nuorisotyössä nuori on keskiössä, ja silloin nuori saa olla nuori ja keskeneräinen.

Nuorisotyössä tunnustetaan nuoruuden erityispiirteitä ja toimintaympäristöt ovat avoimia, helposti lähestyttäviä sekä vapaaehtoisesti saavutettavissa. Työntekijällä on kyky luoda luottamuksellinen suhde nuoreen, nuoruutta ei nähdä ongelmana, ja nuorisotyöntekijä on kohtaamisen ammattilainen. Myös ammatin määrittelemättömyys näkyi vastauksissa, kun työn tekemistä kuvattiin lauseilla: ”Ei ole mitään oikeaa kaavaa”, ”persoonallista” ja ”vähemmän viranomaisuusleimaa”. Vastaukset kuvaavat hyvin nuorisotyön luonnetta ja esimerkiksi ”kohtaamisen ammattilainen” -määritelmä herättää ajatuksia siitä, kuinka monipuolisissa ympäristöissä nuoria tavataan ja kohdataan. Lisäksi ne ovat usein nuorten lähtökohdista rakentuvia tiloja ja toimintoja. Nuorisotyöntekijän tulee osata toimia vieraassa toimintaympäristössä ja kohtaaminen ei perustu ennaltaluotuun asetelmaan tai roolitukseen. Opettajalla on luokkahuoneensa, sosiaalityöntekijällä toimistonsa ja poliisilla laitoksensa, ja heillä on myös ammattinsa puolesta selkeä rooli, joka luo kohtaamiseen omanlaisensa asetelman. Nuorisotyöntekijä kohtaa nuoria erilaisissa toiminnoissa ja erilaisissa ympäristöissä kuten nuorisotaloilla, kouluissa, kentillä, saleissa, kaduilla ja netissä. Kohtaaminen perustuu pääsääntöisesti vapaaehtoisuuteen ja kohtaamisella on merkitystä toimintojen, luottamuksen ja jatkon rakentumiselle. Nuorisotyöntekijä tulee kohtaamaan arjessa monenlaisia nuoria, joten treenausta ja harjoitusta tulee myös käytännön

*”Nuorisotyöntekijä
on tarjolla,
muttei tyrkyllä”*

työn kautta. Siihen liittyvät materiaalisissa mainitut vuorovaikutustaidot, tilannetaju, oman persoonan käyttö ja kehittäminen sekä eettiset näkökulmat.

Kerätyn materiaalin ihmiskäsitys siirtyi suoraan ohjeistuksen näkökulmaksi. Mainittuina teemoina olivat tasa-arvo, samanarvoisuus, suvaitsevaisuus, erilaisuuden huomioiminen ja hyväksyminen, puolueettomuus ja humanistisuus. Nuorisotyön tarkoituksesta mainittiin esimerkiksi hyvinvoinnin edistäminen, aktiivinen kansalaisuus, oman hyvän elämän löytäminen sekä vastuullisen tasapainoisen aikuisuuden saavuttaminen. Näitä samoja teemoja esiintyi nuorisotyön tehtäviä koskevissa vastauksissa. Toisaalta työn tehtäväkuvaukset etenivät aina nuorten tavoittamisesta konkreettiseen tukemiseen ja

ohjaamiseen. Motivointi, innostaminen ja osallistaminen toimivat usein välineenä päämäärien saavuttamiseksi. Työtä toteutettiin niin toiminnallisilla kuin läsnä olevilla menetelmillä ja niissä korostui nuorisolähtöisyys, inhimillisuus sekä mahdollisuuksien näkeminen ja näyttäminen.

Puhuttaessa työn tekemisestä nuorisotyöntekijää kuvattiin monilla eri määritelmillä. Tärkeiksi piirteiksi koettiin aikuisuus, vastuullisuus, luotettavuus, ennakkoluulottomuus, ymmärtävyisyys ja kärsivällisyys. Nuorisotyöntekijän tuli myös olla reilu, rehti, suvaitsevainen ja aidosti välittävä. Työntekijän ei tullut toimia terapeuttina, eikä nuoria tullut arvioida erilaisten suoritusten perusteella. Ammatillisuudessa korostuivat osin samat asiat, mutta mukaan tuli myös kasvattajan rooli, dialoginen työtapo, turvallinen aikuinen sekä kasvun tukija, Oman tietotaidon jakaminen ja kyky reflektoida omaa työtään olivat esimerkkejä ammatillisuudesta, ja ne korostuivat etenkin ristiriita- ja valintatilanteissa. Lisäksi ammatillisuuden katsottiin liittyvän osaksi työntekijän vapaa-aikaan ja sen viettotapoihin.

Materiaali toi esille alan määrittelemättömyyden ja vaikeuden kuvata omaa ammattia. Suoranaisten kuvausten rinnalla käytettiin mieluusti vastakohtia ja kerrottiin, mitä nuorisotyöntekijä ei ole. Nuorisotyöntekijän kaveruutta nuorten kanssa katsottiin ammatillista toiminta heikentäväksi ja epäammattimaiseksi käyttäytymiseksi. Sellaiseksi toiminnaksi nimettiin myös mm. nuorten eriarvoistaminen, välinpitämättömyys, juoruilu, huomiotta jättäminen, nuorten jyrääminen tai nujertaminen, oman edun tavoittelu, epäasiallinen käytös, asioiden henkilökohtaisesti ottaminen sekä ristiriitainen toiminta suhteessa puheeseen. Myös oikeanlainen suhtautuminen nuoriin oli vaikeasti määriteltävissä. Tavoitteelliseksi tavaksi jäi jotakin ”mä oon vaan töissä täällä” ja ”liiallisen avun tyrkyttämisen” välimaastoon sijoittuva luotettava aikuinen, joka on aidosti kiinnostunut nuoren asioista.

*Nuorisotyöntekijän
tuli myös olla reilu,
rehti, suvaitsevainen
ja aidosti välittävä.*

Työntekijän ammatillisuutta ja jaksamista tuettiin koulu- tuksilla, reflektoinnilla ja yhteistyöllä. Ajassa pysyminen ja työmuotojen kehittäminen nähtiin tärkeäksi. Sijoittumista yhteistyöverkostoissa kuvattiin sekä oman osaamisen julkittuomisella että muiden osaamisen hyödyntämisen näkökulmasta. Nuorisotyöntekijä oli myös nuorten puolestapuhuja ja nuorten näkökulman tulkki viranomaisverkostossa.

Materiaalista etsittiin myös otsikkoa koko ohjeistukselle. Toivottuja nuorisotyön sloganeita tuli mukavasti mm. ”Ammattina nuoriso”, ”Nuorisotyöntekijät - ei mitään marjanpöimijöitä”, ”Oikeus nuoruuteen”. Ehdotetuista sloganeista ei kuitenkaan saatu otsikkoa ohjeistukselle, vaan se kulkee nimellä ”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus”. Perinteinen otsikko on perusteltu, koska kyseessä on uusi asia. Otsikko kertoo selkeästi, mistä on kysymys, eikä se aiheuta hämmennystä.

3 NUORISOTYÖN AMMATTIEETTINEN OHJEISTUS

NUORISOTYÖN AMMATTIEETTINEN OHJEISTUS

Nuorisotyön tavoitteena on, että jokainen nuori saavuttaa omien voimavarojensa ja näkemyksensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä

Nuorisotyössä tuetaan ja mahdollistetaan nuorten omaehtoista toimintaa ja tarjotaan mielekkäitä vaihtoehtoja vapaa-aikaan. Nuorisotyö tarjoaa toimintoja, joissa on mahdollista olla aidosti ja vapaasti oma itsensä ilman pelkoa nolatuksi tai hylätyksi tulemisesta. Nuorisotyössä nähdään nuoret yksilöinä ja ryhmän jäseninä, ohjataan nuoria ratkaisemaan myönteisesti ristiriitoja sekä välttämään asenteellisuutta ja ennakkoluuloja. Nuorisotyöntekijä valaa omalla toiminnallaan ja olemuksellaan uskoa tulevaan.

Nuorisotyö on kohtaamista, kannustavaa kasvatusta ja yhdessä tekemistä

Nuorisotyöntekijä on helposti lähestyttävä, luotettava ja turvallinen aikuinen. Hänen tulee huomioida roolinsa nuorten samaistumisen kohteena. Nuorisotyöntekijä löytää aikaa silloin, kun nuori sitä tarvitsee. Hän ymmärtää nuorisotyön rakentuvan nuoren vapaaehtoiselle osallistumiselle. Nuorisotyöntekijä tarttuu vääryyksiin ja korjaa epäoikeudenmukaisuutta. Nuorisotyöntekijä puuttuu nuoren kasvua, kehitystä tai tarveyttä vaarantavaan toimintaan.

Nuorisotyöntekijä toimii tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja erillaisuutta kunnioittaen. Nuorisotyöntekijä tunnistaa nuorten erilaisia tarpeita. Hän välittää, on läsnä ja kannustaa nuorta. Nuorisotyöntekijä antaa nuorelle aikaa oppia elämästä ja korjata tekemiään virheitä.

Nuorisotyö vahvistaa nuoren osallisuutta lähiyhteisöissä, eri kulttuureissa ja yhteiskunnassa

Nuorisotyöntekijä edistää nuorten elinoloja ja hyvinvointia läsnäolevalla ja toiminnallisella työllään. Nuorisotyöntekijä rakentaa ja kehittää yhdessä nuorten kanssa turvallisia toimintaympäristöjä. Nuorisotyö muuttuu nuorten tarpeiden ja nuorisokulttuurien mukana. Nuorisotyöntekijä osallistuu nuorten tukemiseen arjessa sekä syrjäytyksen ehkäisyyn. Hän luo edellytyksiä nuorten osallisuudelle, pelkojen voittamiselle ja unelmien toteutumislle.

Nuorisotyöntekijä arvostaa omaa työtään, toimii rakentavasti ja avoimesti työyhteisössä ja yhteistyöverkostossa

Nuorisotyöntekijä vahvistaa nuorisotyön roolia luottamalla asiantuntijuuteensa, tunnistamalla oman ammatti-identiteettinsä sekä olemalla ammattilaisensa ja osaamisensa kehittäjä. Nuorisotyöntekijä jakaa omaa osaamistaan ja oppii toisilta ammattilaisilta. Nuorisotyöntekijä toimii monialaisessa yhteistyössä nuorisotyön omilla vahvuuksilla. Nuorisotyöntekijä edistää eri toimijoiden välistä vuoropuhelua, kunnioittaa nuorta ja hänen lähiverkostoaan sekä käsittelee vastuullisesti saamia tietoa. Nuorisotyöntekijä on kasvun ja kasvatuksen tukija.

Nuorisotyöntekijä toimii nuoruuden ja nuorten elinolojen tulkkina

Nuorisotyöntekijä seuraa nuorisopoliittista keskustelua ja päätösten valmistelua. Hän osallistuu keskusteluun ja tuo nuorten näkökulmaa esille. Nuorisotyöntekijällä on kyky rakentavalla tavalla kyseenalaistaa ja nostaa esille yhteiskunnallisia epäkohtia. Nuorisotyöntekijä kannustaa nuoria vaikuttamaan itse ja kehittämään yhdessä nuorten kanssa vaikuttamismahdollisuuksia. Nuorisotyöntekijä tiedostaa työnsä ja organisaationsa lähtökohdat ja tarkastelee kumppanuuksia, yhteistyötä sekä ulkopuolista rahoitusta tästä näkökulmasta.

Nuorisotyössä kunnioitetaan luontoa ja elämää

Nuorisotyössä huomioidaan toimintaympäristö, puututaan ilkeisiin ja kannustetaan ympäristöystävälliseen elämäntapaan. Nuorisotyössä noudatetaan kestävä kehityksen periaatteita. Nuorisotyöntekijä valitsee toiminnoissa luontoa kunnioittavia, ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja ja työmenetelmiä.

Nuorisotyöntekijä huolehtii omasta hyvinvoinnistaan

Nuorisotyöntekijä tunnistaa ja tunnustaa oman rajallisuutensa. Hän osaa hyödyntää nuorille tarkoitettua palveluverkostoa työnsä tueksi. Nuorisotyöntekijä osaa erottaa työn ja vapaa-ajan sekä asettaa rajat suhteessaan nuoreen. Osaamistaan ja jaksamistaan hän ylläpitää huolehtimalla itsestään, ja perehtymällä uuteen tietoon nuorista ja nuorisotyöstä.

MIKÄ ON AMMATTIEETTINEN OHJEISTUS JA KENELLE SE ON TARKOITETTU?

Ammattieettinen ohjeistus ilmaisee asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Sen tehtävänä on kertoa työn tarkoituksesta sekä antaa perustaa pohdinnalle oikeasta ja väärästä.

Ohjeistus on tarkoitettu nuorisotyön ammattilaisille, joilla on alan koulutus ja jotka työskentelevät kuntien, järjestöjen tai yksityisen sektorin palveluksessa. Ohjeistuksessa on käytetty nuorisotyöntekijä -nimikettä kuvaamaan alan ammattilaisia.

Työntekijä voi hyödyntää ammattieettistä ohjeistusta pohtiessaan työn sisältöjä. Eettinen ohjeistus toimii työvälineenä nuorisotyön arjessa ja kehittämisessä. Työyhteisössä ohjeistusta voidaan käyttää koulutuksessa, perehdyttämisessä ja pulmatilanteita ratkottaessa. Ammattieettinen ohjeistus kertoo myös sidosryhmille ja toisille toimijoille nuorisotyön periaatteista.

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry
Nuoris- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry

Kerro mielipiteesi: www.alli.fi/neo

Tilattavissa ja tulostettavissa: www.alli.fi ja www.nuoli.info

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus koostuu seitsemästä näkökulmasta ja infolaatikosta. Infolaatikko on otsikoitu: **“Mikä on ammattieettinen ohjeistus ja kenelle se on tarkoitettu?”** Teksti otsikon alla vastaa kysymykseen seuraavasti:

Ammattieettinen ohjeistus ilmaisee asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Sen tehtävänä on kertoa työn tarkoituksesta sekä antaa perustaa pohdinnalle oikeasta ja väärästä. Ohjeistus on tarkoitettu nuorisotyön ammattilaisille, joilla on alan koulutus ja jotka työskentelevät kuntien, järjestöjen tai yksityisen sektorin palveluksessa. Ohjeistuksessa on käytetty nuorisotyöntekijä - nimikettä kuvaamaan alan ammattilaista. Työntekijä voi hyödyntää ammattieettistä ohjeistusta pohtiessaan työn sisältöjä. Eettinen ohjeistus toimii työvälineenä nuorisotyön arjessa ja kehittämisessä. Työyhteisössä ohjeistusta voidaan käyttää koulutuksessa, perehdyttämisessä ja pulmatilanteita ratkottaessa. Ammattieettinen ohjeistus kertoo myös sidosryhmille ja toisille toimijoille nuorisotyön periaatteista.

Infolaatikolla haluttiin tarkentaa ohjeistuksen tarkoitusta ja luonnetta sekä vähentää siihen liittyviä ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä. Se korostaa ammatillisuutta sekä antaa vinkkejä ohjeistuksen hyödyntämiseen. Infolaatikko tukee myös ohjeistuksen jalkauttamista.

Lopulliseksi ohjeistukseksi muodostui seitsemän näkökulmaa nuorisotyöhön ja ammatillisuuteen. Ne koostuvat pääotsakkeesta sekä asiaa selittävästä osasta. Ohjeistus alkaa nuorisotyön tarkoituksen ja sisällön kuvauksesta ja etenee kuvaamaan nuorisotyön suhdetta muihin toimijoihin ja ympäristöön. Viimeisessä näkökulmassa kiinnitetään huomio työntekijään; ammatillisuuteen ja työssä jaksamiseen. Käsitelen nämä seitsemän näkökulmaa erillisinä kappaleina, jotka sisältävät itse näkökulman lisäksi siihen liittyviä ajatuksia ja näkemyksiä. Kun tekstissä viitataan lähdemateriaaliin, se tarkoittaa prosessin aikana kerättyä materiaalia foorumeista, tiedonkeruulomakkeista sekä blogista. Prosessiin liittyvän materiaalin lisäksi olen käyttänyt aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Mikäli viitataan ulkopuoliseen lähteeseen, se on osoitettu lähdeviitteellä.

Näkökulma 1: Nuorisotyön tavoitteena on, että jokainen nuori saavuttaa omien voimavarojensa ja näkemyksensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä

Nuorisotyössä tuetaan ja mahdollistetaan nuorten omaehtoista toimintaa ja tarjotaan mielekkäitä vaihtoehtoja vapaa-aikaan. Nuorisotyö tarjoaa toimintoja, joissa on mahdollista olla aidosti ja vapaasti oma itsensä ilman pelkoa nolatuksi tai hylätyksi tulemisesta. Nuorisotyössä nähdään nuoret yksilöinä ja ryhmän jäseninä, ohjataan nuoria ratkaisemaan myönteisesti ristiriitoja sekä välttämään asenteellisuutta ja ennakkoluuloja. Nuorisotyöntekijä valaa omalla toiminnallaan ja olemuksellaan uskoa tulevaan.

Ohjeistus alkaa näkökulmilla, jotka keskittyvät nuorisotyön keskeisiin tehtäviin ja tavoitteisiin sekä työntekijän rooliin. Kerätystä lähdemateriaalista nuorisotyön tehtäviksi nousivat esimerkiksi yksilön tukeminen, nuoren oma kasvu ja kehitys sekä yhteiskunnallinen tehtävä. Nuorisotyö koettiin monella tapaa tähtäävän tasapainoiseen aikuisuuteen ja yhteiskunnan aktiiviseen jäsenyyteen. Materiaalissa oli näkemyksiä monipuolisesti, ja toiset niistä olivat enemmän teoreettisia (”yhteiskuntakelpoinen”, ”aktiivinen kansalainen”, ”hyvinvoinnin edistäminen”), ja toisiin oli ladattuna myös nuorisotyöllistä henkeä (”kykyjensä ja halunsa mukaan osallinen”, ”osallistaa nuoret oman elämänsä sankareiksi”). Nuorisotyön määrittelemättömyys sekä yksilö- ja ryhmätyöskentelyn ristiriitainen roolitus nousivat esille. Materiaalissa keskityttiin usein yksilön tukemiseen, mutta käytännön nuorisotyö koostuu pääasiallisesti ryhmämuotoisista toiminnoista. Toisaalta kukaan ei kasva yksinään, ja osallisuutta tarvitaan niin yksilön kuin yhteisön kasvamisessa. Ohjeistuksessa haluttiin tuoda molemmat näkökulmat esille, jolloin nuoret nähdään sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä.

Materiaalista nousi esille nuorisotyön erityispiirre toimijana nuorten vapaa-ajalla ja nuorten omista toimintaympäristöissä. Työryhmä teki päätöksen, että myös ohjeistuksessa vapaa-aika mainitaan nuorisotyön alueena, vaikka nykyisin esimerkiksi kouluyhteistyön muodossa nuorisotyötä toteutetaan vapaa-ajan ulkopuolella. Nuorisotyö kuitenkin keskittyy nuorten vapaa-aikaan. Tosin nuorten elämässä vapaa-ajan käsite on epäselvempi kuin aikuisten elämässä, vaikka se määriteltäisiin työn ja koulun ulkopuoliseksi ajaksi. Nuorille vapaa-aika saattaa muistuttaa työtä, koska se voi olla aktiivista harrastamista. (Helve 2009, 250.) Vapaa-ajalla on erityinen merkitys nuorille, ja siihen liittyvät valinnat vaikuttavat myös syrjäytymiseen. Erilaisissa harrastusmahdollisuuksissa kehitetään sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja sekä saadaan tukea identiteetin rakentamiselle. Vaikuttamalla nuorten vapaa-ajanviettopaikkoihin, mahdollisuuksiin ja ohjaukseen voidaan vaikuttaa nuorten aikuistumiseen. (Helve 2009, 252.) Syrjäytymiskeskustelussa unohdetaan usein vapaa-aika ja sen merkitys nuoren kasvulle ja kehitykselle. Koulussa on koulun henkilökunta ja kotona huoltaja(t), jotka voivat olla turva- massa kasvua ja kehitystä. Nuorten vapaa-ajassa ei välttämättä ole ketään aikuista, ja toisinaan kukaan aikuinen ei ole myöskään tietoinen vapaa-ajan tapahtumista. Siellä kuitenkin opitaan sosiaalisia taitoja, kehitetään omaa maailmankuvaa ja solmitaan ystävyysuhteita ja verkostoja. Samaan aikaan siellä testataan ja kokeillaan omia rajoja ja peilataan itseä muihin ikätovereihin. Vapaa-aika on positiivinen asia ja nuorilla tulee olla myös omaa aikaa, mutta vapaus ja vastuutomuus yhdessä tietämättömyyden kanssa eivät luo luotettavia oppimisympäristöjä. Nuorisotyön toimiminen nuorten vapaa-ajassa on perusteltua ja tärkeää.

Materiaali tuotti sen kaltaisia näkemyksiä, jotka ovat esillä hyvin myös nuorisualan kirjallisuudessa. Nuorisotyö voidaan määrittellä nuorten tarpeisiin ja vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvaksi ohjatuksi ja yhteisölliseksi toiminnaksi, jonka tehtävänä on auttaa nuoria sekä liittymään yhteiskuntaan, että tarjota nuorille oppimismahdollisuuksia persoonallisuuden, yhteiskunnan ja kulttuurin kehittämiseksi (Niemi- nen 2007, 51). Olennaista on, että tekemisen luonne ja asenne perustuvat siihen, mitä nuoret tarvitsevat voidakseen paremmin, selviytyäkseen elämän vaikeuksista ja kasvaakseen kohti riittävän ehjää aikuisuutta (Mattila 2010, 21). Eettinen kasvat- us noudattaa hyvän elämän ideaalia, ja sen päämääränä on kasvatettavan paras. Lähtökohtana on nuoren oma elämä ja kasvattajan tehtävä on auttaa nuorta löytämään oma polkunsa. Nuoren ottaminen persoonana on kasvatuksen eettisyyden kriteeri. (Lesojeff, Purjo, Tervahauta & Videnoja 2013, 52-53).

Näkökulma 2: Nuorisotyö on kohtaamista, kannustavaa kasvatusta ja yhdessä tekemistä

Nuorisotyöntekijä on helposti lähestyttävä, luotettava ja turvallinen aikuinen. Hänen tulee huomioida roolinsa nuorten samaistumisen kohteena. Nuorisotyöntekijä löytää aikaa silloin, kun nuori sitä tarvitsee. Hän ymmärtää nuorisotyön rakentuvan nuoren vapaaehtoiselle osallistumiselle. Nuorisotyöntekijä tarttuu vääryyksiin ja korjaa epäoikeudenmukaisuutta. Nuorisotyöntekijä puuttuu nuoren kasvua, kehitystä tai terveyttä vaarantavaan toimintaan.

Nuorisotyöntekijä toimii tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja erilaisuutta kunnioittaen. Nuorisotyöntekijä tunnistaa nuorten erilaisia tarpeita. Hän välittää, on läsnä ja kannustaa nuorta. Nuorisotyöntekijä antaa nuorelle aikaa oppia elämästä ja korjata tekemiään virheitä.

Lähdemateriaalista nuorisotyön erityispiirteeksi nousivat kohtaamisen taito, kasvatuksellinen näkökulma sekä keskeneräisyyden sietäminen. Nuorisotyöntekijä työskentelee lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nuoret kasvavat ulos nuorisotyön piiristä, ja uutta sukupolvea tulee mukaan toimintaan. Työ keskittyy välitilaan kahden selkeämmän ikäkauden kes- kelle. Nuoruuden määritelmä nähdään sijoittumisena lapsuuden ja aikuisuuden väliin ja usein niin, että sekä lapsuudella että aikuisuudella nähdään olevan itseisarvoinen merkitys, mutta nuoruus saa merkityksensä ainoastaan suhteessa niihin. Nuoruuteen kuuluvat ”ei enää” ja ”ei vielä” -määrittelyt. Nuoreksi nimitetään ihmistä, joka ei ole lapsi eikä aikuinen vaan jotain siltä väliltä. Se on myös ristiriitaisten mielikuvien sävyttämä ajanjakso; toisaalta unelmien ja avointen mahdollisuuksien, odotusten ja vapauden aika, toisaalta kaoottinen ja uhkien sävyttämä välivaihe, jossa ei vielä ole ”valmis” muttei myöskään enää vailla vastuuta. (Nivala & Saastamoinen 2007, 10.) Ohjeistuksen ajatus siitä, että nuorisotyöntekijä antaa nuorelle aikaa oppia elämästä ja korjata tekemiään virheitä, viittaa keskeneräisyyden ja inhimillisyyden ymmärtämiseen. Nuorelta ei tule vaatia liikaa eikä odottaa aikuisen kypsyyttä.

Nuorten parissa tehtävä työ on jatkumo, jossa kaikki ei aina etene järjestyksessä, vaan siihen sisältyy myös epäonnistumisia ja takapakkia. Vastuullinen aikuinen luottaa tulevaan ja osaa katsoa tulevaisuuteen, vaikka nuori itse olisi kadottanut näköalan ja luottamuksen elämäänsä. Tällainen prosessi tuottaa kasvutulosta ja ehyempää aikuisuutta. Kun asioita tehdään nopealla otteella, saadaan suoritteita ja tekemisen tuntua. Tärkeimmät seikat, jotka tuottavat kestäviä tuloksia, vaativat aikaa, voimavaroja ja joustavia resursseja. (Mattila 2010, 21.) Jokainen ihminen tarvitsee uusia mahdollisuuksia. Tämä edellyttää mahdollisuutta vapautua entisestä, kohtaamalla ja selvittämällä virheet ja rikkeet. Sekä löytämällä sovinnon

ja mahdollisuuden yrittää uudestaan puhtaalta pöydältä. Tuekseen nuori tarvitsee turvallista, luotettavaa ja arvostavaa aikuista. Rohkaisu, totuudellinen hyväksyntä tuottavat mahdollisuuksia, turvaa ja elämänrohkeutta. Totuudellisella hyväksynnällä tarkoitetaan virheiden ja haavoittuvuuden läpikäymistä, mutta samalla nuoren tulee kokea itsensä hyväksytyksi. Tällä tavalla syntyy uskoa uuden yrityksen oikeutukseen ja mahdollisuuteen toimia eri tavalla ja onnistua päämäärän saavuttamisessa. Toivon näkeminen ja näyttäminen on aikuisen tehtävä. (Mattila 2010, 22.) Ohjeistus sai kritiikkiä ongelmalähtöisen nuorisotyön esiin nostamisesta. Toisaalta se on myös yksi todellisuus käytännön työssä. Nuoriin ja nuoruuteen kiinnitetään usein huomiota negatiivisten asioiden kautta, joita sitten nuorisotyön toivotaan ratkaisevan.

Nuoren kasvatuksellinen kohtaaminen on haasteellista. Siitä ei kuitenkaan pidä tehdä johtopäätöstä, että nuori sinänsä olisi haasteellinen. Vastuu kohtaamisen onnistumisesta on ensisijaisesti aikuisella, alkaen siitä, että hän saa nuoren kiinnostumaan aidosta kohtaamisesta hänen kanssaan. Kasvatukseen täytyy uskoa ja tahtoa. Ammatillaisen tulee uskoa kasvatuksen mahdollisuuksiin vaikuttaa inhimilliseen kasvuun ja kehittymiseen sekä uskoa jokaisen nuoren potentiaalini kasvavaa ja kehittyä kasvatuksen avulla. Toisaalta tarvitaan tahtoa vastuullisena kasvattajana toimimiseen. Tärkeää on myös kyky ihmisenä kasvamiseen ja kasvattajana kehittymiseen. Mitä enemmän kasvattaja välittää aidosti nuoren elämästä ja hyvästä sekä kykenee innostumaan hänen mahdollisuuksista, sitä helpompaa kasvatusvaikuttaminen on. Kasvatuksellinen kohtaamisen taito on uskoa nuoren tahtoon kasvaa ja kehittyä sekä hänen kykyihinsä siinä. (Lesojeff ym. 2013, 14-15.) Jos ammatti-ihmisellä on aikaa kohdata niin, että nuoren kanssa tullaan tutuksi, se parantaa palvelun laatua. Kuitenkin lapsen ja nuoren kannalta laatua on se, että hänet kohdataan kokonaisuutena ihmisenä iloineen ja suruineen. Nuorten kanssa työskentelevillä tulee olla hyvät vuorovaikutustaidot sekä aikaa kohtaamiseen. Hyvät ammattilaiset haluavat ottaa selvää lapsen ja nuoren kokemuksista. He perustelevat ehdotuksensa ja ratkaisunsa eivätkä anna katteettomia lupauksia. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 17.)

Nuorisotyön kasvatuksellisesta näkemyksestä on keskusteltu paljon. Kasvatuksellinen näkökulma nousi materiaalista selkeästi esille, ja se esiintyy olennaisena asiana myös alan kirjallisuudessa. Nuorisotyön ydin on kasvatuksellinen, sillä sen tarkoituksena on vaikuttaa nuorten ymmärrykseen, arvostuksiin, tietoihin, taitoihin ja tulevaan toimintaan (Nieminen 2007, 51). Nuorisotyö on kuitenkin kummajainen kasvatusalan kentässä. Se ei ole saanut pysyvää paikkaa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, vaikka yli satavuotisen historiansa aikana se on ollut läsnä nuorison kasvatuksessa. Itse nuorisokasvatukselle ei ole löytynyt omaa paikkaansa varhaiskasvatuksen tai aikuiskasvatuksen tavoin. (Nieminen 2007, 30.) Nuorisotyön kentällä saatetaan karttaa tiukkaa kasvatusnäkemystä, toisaalla nuorisotyön kasvatuksellista luonnetta halutaan korostaa. Tämä aiheuttaa ristiriitaa ja keskustelua aiheesta. Kuitenkin peleissä, harrastuksissa, yhdessä tekemisessä ja sosiaalisissa tilanteissa ihminen kasvaa,

ja niiden avulla ihmistä voidaan myös kasvattaa. Kasvatuksen ei tarvitse olla pääasia toiminnassa, vaan nuorisotyön menettelmät ovat sellaisia, että niissä on mukana kasvatuksellinen näkemys ja tarkoitus.

Kasvattamisella on jokin tavoite ja sisältö. Kasvattajien tulisi kysyä itseltään, millaisen maailman he haluavat kasvatuksen avulla luoda. Kasvattajan on tiedostettava tavoitteensa ja kyettävä perustelemaan niitä. Jollei kasvatuksen päämääriä ole pohdittu, voi toiminta olla säilövää ja sopeuttavaa. Tällöin nuorisotyön tehtävä voi olla vain varastoida nuoria ja pitää heidät poissa pahanteosta. Jos nuorisotyössä halutaan edistää nuorten mahdollisuuksia toimia toisin ja muuttaa asioita, tulisi miettiä työn tavoitteita. Kasvatuksellisen tilan luominen on olennaista. Se tarkoittaa sekä koettua tunnelmaa, turvallista toimintaympäristöä että fyysistä, kasvatuksen mahdollistavaa tilaa. (Kiilakoski 2007, 59-60.)

Näkökulma 2 sisältää monia tiivistyksiä lähdemateriaalista liittyen työntekijän rooliin sekä asemaan. Eräs eniten lähdemateriaalissa esiintynyt teema oli työntekijän aikuisen rooli. Päinvastaisena asiana tälle nähtiin liian kaverillinen suhtautuminen nuoriin. Helposti lähestyttävä, luotettava ja turvallinen aikuinen oli tiivistetty näkemys nuorisotyöntekijän ominaisuuksista lähdemateriaalin valossa. Samaistumisen kohteena oleminen viittaa monien nuorisotyöntekijöiden nuoreen ikään, jolloin aikuisen ja ammatillaisen rooli tarvitsee erityistä huomiota ja tarkastelua. Nuorisotyöntekijällä tulee olla sellaista auktoriteettia, joka ei perustu pelkoon vaan sisäiseen vakuuttuneisuuteen, ja joka ei herätä aggressiota vaan myönteistä luottamusta (Köykkä 2014, 81-82).

Nuorisotyön erityispiirteinä voidaan pitää myös tavoitettavuutta. Harvoin nuorisotyössä varataan aikaa tai ainakaan sitä ei tarvitse tehdä viikkojen päähän. Nuorisotyöntekijä löytää silloin aikaa, kun nuori sitä tarvitsee. Myös traagiset tapahtumat ovat osoittaneet, että etenkin seurakunnan nuorisotyö reagoi nopeasti, ja tilojen ovet avautuvat konkreettisesti. Nuorisotyön tulee olla läsnä siellä missä nuoretkin ja reagoida tarvittaessa nopeasti. Nuorisotyössä on aikaa myös keskeneräisyydelle, nuoren kasvua ja kasvattamista ei voi kiirehtiä. Nuoruuden erityispiirteet on huomioitava ja tämä myös asettaa haasteita ammattilaisille. Vuoden 2012 Lapsiasiavaltuutetun asiakirjassa MLL:n Tatjana Pajamäki toteaa seuraavaa: ”Nuoruudella on merkittävä rooli ihmisen kehitykselle, miten kukin ristipaineiden alla selviytyy. Siinä pitäisi ehdottomasti olla tukena nuoruuden erityislaatuja tuntevia ja nuoren kohtaamisen osaavia aikuisia” (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 18).

Näkökulma sisälsi myös puuttumiskysymyksen, johon kiteytyy monia erilaisia asioita. Puuttumisesta tulee keskustella nuorisotyön kentällä. Nuorisotyö ei voi olla ainaista puuttumista, mutta nuorisotyölle ei sovi myöskään sivusta seuraajan rooli. Esimerkiksi puhuttaessa mediasta on työntekijän tehtävä päätös, mikä on nuorta vahingoittavaa tietoa. Kyseessä on nuoren etu, mutta päätöstä tehtäessä tulisi huomioida myös nuoren kokemukset mediatiedosta ja sen käytöstä. On

myös helppo ylireagoida ja suojella sellaiselta tiedolta, joka on ehkä aikuisen näkökulmasta haitallista, mutta joka on nuoren vertaisryhmän näkökulmasta tärkeää sosiaalista polttoainetta. (Pennanen 2010, 194.) Nuorten näkökulman ymmärtäminen ja parhaan ratkaisun löytäminen ei ole yksinkertaista.

Nuorisotyöntekijän toimiminen tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja erilaisuutta kunnioittaen on todellinen haaste arjen moninaisissa tilanteissa. Nuorisotyössä kohdataan aina niitä nuoria, joiden kanssa on helppoa ja luonnikasta työskennellä sekä niitä, joiden kanssa yhteistä kieltä ei tunnu löytyvän lukuisista kohtaamisesta huolimatta. Erilaisuus on rikkaus niin työntekijöissä kuin nuorissa. Erilaisuuden hyväksyminen ei kuitenkaan tarkoita negatiivisten ilmiöiden ja asioiden hyväksymistä. Rasismia kohtaan tulee olla nollatoleranssi, nuorten keskinäistä vallankäyttöä tulee tarkastella kriittisesti, ja väkivallan eri muotoja pitää pystyä havainnoimaan sekä tuomitsemaan.

Näkökulma 3: Nuorisotyö vahvistaa nuoren osallisuutta lähiyhteisöissä, eri kulttuureissa ja yhteiskunnassa

Nuorisotyöntekijä edistää nuorten elinoloja ja hyvinvointia läsnäolevalla ja toiminnallisella työllään. Nuorisotyöntekijä rakentaa ja kehittää yhdessä nuorten kanssa turvallisia toimintaympäristöjä. Nuorisotyö muuttuu nuorten tarpeiden ja nuorisokulttuurien mukana. Nuorisotyöntekijä osallistuu nuorten tukemiseen arjessa sekä syrjäytymisen ehkäisyyn. Hän luo edellytyksiä nuorten osallisuudelle, pelkojen voittamiselle ja unelmien toteutumiselle.

Nuorisotyö on muuttunut nuorisokulttuurin myötä, ja osaltaan nuorisotyö on myös rakentamassa ja vahvistamassa nuorisokulttuurin muotoja. Vaikka byrokratia on hidasta, nuorisotyössä on pyritty vastaamaan ajan haasteisiin. Esimerkiksi skeittausta-, bmx-pyöräily- ja scoottaushalleja on pystytty rakentamaan ja ehkä ainaiseen bänditilojenkin vähyyteen on saatu helpotusta. Lisäksi etsivä nuorisotyö on noussut vahvasti esille taistelussa syrjäytymistä ja nuorisotyöttömyyttä vastaan. On harvinaista, että ammattikunta ja -ala pystyvät muuntautumaan ja suuntaamaan toimintonsa niin joustavasti kuin nuorisotyö.

Nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin edistäminen läsnä olevalta ja toiminnallisella työllä voidaan kohdentaa nuorisotyön eri työmuotoihin, mutta näkökulma on sovellettavissa myös työmuodon sisällä. Tärkeää on huomioida lasten ja nuorten kyky toteuttaa itseään heille suunnatuissa toiminnoissa ja tiloissa. Se riippuu osaltaan myös siitä, miten runsain resurssein varustettuina he tilanteisiin tulevat. Toiset kantavat mukanaan tuhtia ”työkälpakkaa”, jonka avulla he tekevät paikasta kuin paikasta itselleen sopivan. Toisten lasten ja nuorten mahdollisuudet toimia omista lähtökohdistaan ovat heikompia, jolloin voimavarojen ja toiminnan tukeminen on enemmän tarpeen. (Kallio 2010, 225.)

Ohjeistukseen haluttiin nostaa esille nuorisotyön sekä toiminnallinen että läsnä oleva olemus. Toiminnallisuus ja läsnä oleva näkemys ulottuvat sekä työmuotoon että työntekijään. Toisinaan työntekijä on toimintojen järjestäjä ja toisinaan läsnä oleva nuoria varten. Aktiivisen harrastamisen lisäksi nuorten vapaa-aika voi olla passiivista oleilua: aikaa, jolloin ei tarvitse tehdä mitään (Helve 2009, 250). Läsnä olevalla työllä viitataan nuorten omaehtoiseen toiminnallisuuteen ja nuorisotyöntekijään toimintojen mahdollistajana. Koska nuorisotyö on myös nuorten tarpeista nousevaa, tulee nuorisotoiminnan tarjota erilaisten aktiiviteettien lisäksi mahdollisuuksia nuorten oleiluun. Nuorisotilat ovat usein paikkoja, joissa voi ”vain olla”, lisäksi niissä voi osallistua järjestettyyn toimintaan tai itse järjestää toimintaa. Nuoruudessa valintojen ja ratkaisujen keskellä nuoren tulee saada tuntee, että hänestä välitetään, hänet otetaan vakavasti ja häneen suhtaudutaan myötätuntoisesti. Se edellyttää kuuntelemista, peilausta ja viisasta hiljaista läsnäoloa. Ihminen tarvitsee luottamuksen siihen, että hän on riittävän hyvä. (Mattila 2010, 128.) Toiminnallisuus ja osallisuus korostuvat monissa nuorisotyön näkemyksissä. Nuoruuteen kuuluu myös oleilu, hengailu ja chillailu. Yhdessä tekeminen on tärkeää, mutta niin on myös yhdessä olemisen. Nuorisotyössä tarvitaan liikkeen ohella myös pysähtymistä, ja pysähtymisessä voi tapahtua tärkeämpiä asioita kuin liikkeessä (Köykkä 2014, 12).

Myös nuoren arki ja sen tukeminen nähtiin lähdemateriaalin valossa ohjeistukseen kuuluvaksi teemaksi. Termi ”syrjäytymisen ehkäisy” jäi myös lopulliseen ohjeistukseen, vaikka työryhmä karsikin osaksi kuluneita ja vaikeasti määriteltäviä fraaseja. ”Varhainen puuttuminen” ja ”sosiaalinen vahvistaminen” ovat sinänsä tärkeitä asioita, mutta ohjeistukselta odotettiin käytännönläheistä otetta, ja kyseisistä termeistä on monenlaisia näkemyksiä.

Näkökulman viimeinen lause ”Nuorisotyöntekijä luo edellytyksiä nuorten osallisuudelle, pelkojen voittamiselle ja unelmien toteutumiselle” sai osakseen myös kritiikkiä. Lauseen nähtiin kuvaavan passiivista nuoruutta ja ongelmalähtöistä nuorisotyötä. Tämä näkökulmien ja lauseiden erilainen tulkitseminen ja ymmärtäminen kuvaa hyvin sitä, miten työskentely haastoi työryhmää, ja millaisia rajoituksia sekä päätöksiä työryhmä joutui tekemään. Tämän lauseen kohdalla työryhmä koki, että kyseinen näkemys kokosi yhteen monet lähdemateriaalin ajatukset. Edellytyksien luominen viittaa nuorisotyön vapaaehtoiseen osallistumiseen sekä toisaalta uusien mahdollisuuksien löytämiseen. Lisäksi siihen sisältyy nuorisotyölle ominaista henkeä, johon kytkeytyvät toivo, onnistuminen ja kasvu. Työryhmä jätti lauseen ohjeistukseen kuvaamaan moninaista nuorisotyöntekijän roolia. Tärkeää on nuoren itsetunnon ja omanarvontunnon vahvistaminen, tuen saanti elämänmuutoksessa, voimaantumisen ja elämänrohkeuden ilmaantuminen sekä oman elämänsä tavoitteellinen eläminen (Mattila 2010, 21). Eräs nuori kertoi omasta kokemuksestaan toteamalla, että ihmisessä on valtava potentiaali, kun hän pääsee tekemään sitä, mitä haluaa. Tätä näkemystä myös nuorisotyössä ymmär-

retään. Potentiaalini löytäminen niin harrastuksessa, työssä, opiskelussa kuin omassa elämässä, on olennaista.

Näkökulma 4: Nuorisotyöntekijä arvostaa omaa työtään, toimii rakentavasti ja avoimesti työyhteisössä ja yhteistyöverkostossa

Nuorisotyöntekijä vahvistaa nuorisotyön roolia luottamalla asiantuntijuuteensa, tunnistamalla oman ammatti-identiteettinsä sekä olemalla ammattialansa ja osaamisensa kehittäjä. Nuorisotyöntekijä jakaa omaa osaamistaan ja oppii toisilta ammattilaisilta. Nuorisotyöntekijä toimii monialaisessa yhteistyössä nuorisotyön omilla vahvuuksilla. Nuorisotyöntekijä edistää eri toimijoiden välistä vuoropuhelua, kunnioittaa nuorta ja hänen lähiverkostoaan sekä käsittelee vastuullisesti saamia tietoja. Nuorisotyöntekijä on kasvun ja kasvatuksen tukija.

Neljäs näkökulma kokoa kuvaa nuorisotyön suhteesta muihin toimijoihin. Se rohkaisee nuorisotyöntekijöitä ammatillisuuden hyödyntämiseen sekä hyvään yhteistyöhön. Vaitiolovelvollisuutta ei ohjeistuksessa mainita, mutta lause ”käsittelee vastuullisesti saamia tietoja” pitää sisällään tämän asian ja kattaa alle muutkin lähdemateriaalissa esiin tulleet haasteet tietojen keräämisestä ja välittämisestä.

Yhtenä nuorisotyön kipupisteenä tuntuu olevan oman työn arvostuksen puute. Työntekijät tuntevat olevansa ”vain” nuorisotyöntekijöitä. Omaa osaamista ei tunnusteta ja sitä voi olla vaikea pukea sanoiksi ja teorioiksi. Kuitenkin nuorisotyöntekijöiden näkemykset ja kokemukset nuorten kanssa toimimisesta sisältävät tärkeää informaatiota, joka tulisi olla hyödynnettävissä, kun puhutaan nuorisoon liittyvistä asioista. Nuorisotyöntekijä toimii usein osana erilaisia yhteistyöverkostoja, jolloin oman osaamisensa ja näkemyksensä julkittaminen on olennaista. Nuorisotyöntekijöiden osaamista ei aina osata hyödyntää; eivät nuorisotyöntekijät itse, eivätkä yhteistyökumppanitkaan.

Oman ammattitaidon arvostaminen on tärkeää, ja toisaalta sen puute voi olla este moniammatilliselle vuorovaikutukselle. Kun työntekijä arvostaa omaa sekä toisen näkökulmaa, on mahdollisuus avoimeen vuoropuheluun. Oman näkökulman merkityksellisyyteen tulisi luottaa ja tuoda se yhteiseen varantoon. Moniammatillisen yhteistyön toteutumisen edellytys on moniammatillinen arvostus. Yhteistyö ei tarkoita yhteisiä näkemyksiä vaan erilaisten näkemysten vuoropuhelua. Erilaisten persoonallisuuksien, koulutuksien sekä elämän- ja työkokemuksen vuoksi on selvää, että ammattilaisten näkemykset esimerkiksi asioiden tärkeysjärjestyksestä sekä syistä ja seurauksista poikkeavat toisistaan. Heillä on jossain määrin myös erilainen kieli. Moniammatillinen arvostus auttaa kuuntelemaan toisia näkökulmia, ja arvostuksen kautta kasvaa ymmärrys sekä luottamus toisen koulutukseen ja

ammattitaitoon. (Mattila 2010, 109-112.) Eri toimijoiden ja sidosryhmien vuorovaikutus tuottaa sosiaalista pääomaa, jolla tarkoitetaan ihmisten välille rakentuvia sosiaalisia verkostoja, luottamusta ja moraalisia sitoumuksia. Sosiaalisen pääoman merkinä pidetään sitä, että se lisääntyy kulutettaessa, toisin kuin taloudellinen pääoma. (Juujärvi 2007, 299.)

Näkökulman viimeinen lause ”nuorisotyöntekijä on kasvun ja kasvatuksen tukija”, ei poista itse kasvattajan roolia. Nuorisotyö on kasvatusta. Lause korostaa nuoren kasvun olennaista ja liittyy nuorisotyöntekijän kasvatuksen tukemiseen. Ensisijainen kasvatustehtävä kuuluu vanhemmille, ja tätä kasvatustehtävää tukevat monet eri yhteiskunnalliset toimijat. Kasvatukseen liittyvät huoltajien ja vanhempien kohtaaminen, kuuleminen ja kuunteleminen sekä sen tiedon jakaminen, mikä nuorisotyöntekijöillä on ammattinsa, koulutuksensa ja kokemuksensa myötä jaettavana.

Näkökulma 5: Nuorisotyöntekijä toimii nuoruuden ja nuorten elinolojen tulkkinä

Nuorisotyöntekijä seuraa nuorisopoliittista keskustelua ja päätösten valmistelua. Hän osallistuu keskusteluun ja tuo nuorten näkökulmaa esille. Nuorisotyöntekijällä on kyky rakentavalla tavalla kyseenalaistaa ja nostaa esille yhteiskunnallisia epäkohtia. Nuorisotyöntekijä kannustaa nuoria vaikuttamaan itse ja kehittää yhdessä nuorten kanssa vaikuttamismahdollisuuksia. Nuorisotyöntekijä tiedostaa työnsä ja organisaationsa lähtökohdat ja tarkastelee kumppanuuksia, yhteistyötä sekä ulkopuolista rahoitusta tästä näkökulmasta.

Nuorisotyö ja sen tekijät nähtiin nuorten ja nuoruuden puolestapuhujina ja puolustajina. Tästä lähtökohdasta syntyi viides näkökulma, joka täydentyi nuorten vaikuttamisella. Nuorisotyöntekijät kykenevät usein katsomaan ja näkemään asioita nuorten näkökulmasta. Aikuisena ja ammattilaisena he ovat myös tarvittaessa nuoria puolustamassa. Tulkkinä olemisen viittaa näkemysten tulkkinä toimimiseen ja toisinaan puhutun kielen kääntämistä aikuisten kielelle (joskus myös virkamieskielelle) sekä päinvastaiseen suuntaan tapahtuvaa tulkkausta. Nuoria halutaan kannustaa vaikuttamiseen kaikilla tasoilla ja kaikissa asioissa, muttei kaikilla tavoilla. Vaikuttaminen on usein osallistumista, ja se tuo arvokkuuden tunteen. Nähdäksesi ja kuulluksi tuleminen on yksinäisyyden ja syrjässä olemisen vastakohta. Hyvä osallistuminen on vuoropuhelua, ja kohtaamiseen tarvitaan aikuisen aikaa sekä kiinnostusta nuoren omaan näkökulmaan. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012, 11-12.)

Yksinkertaiselta kuulostava lause ”nuorisotyöntekijä tiedostaa työnsä ja organisaationsa lähtökohdat” on haastava. Tällä lauseella haluttiin viitata nuorisotyön kirjajaan kenttään ja moninaisiin lähtökohtiin tehdä nuorisotyötä. Esimerkiksi SPR:n VPK:n ja seurakunnan nuorisotoiminnalla on erilaiset

lähtökohdat työlle. Jokaisen työntekijän tulisi joskus pohtia oman työnsä lähtökohtia ja edustamaansa organisaatiota, sekä niiden näkyvyyttä työssä. Yksityinen rahoitus on tullut osaksi nuorisotyötä, ja erilaisia logorivistöjä vilisee monissa julkisteissa. Kumppanuusiakin tulee pohtia laajemmin kuin vain saatavan taloudellisen tuen kautta.

Nuorisotyö on hyvinvointipolitiikan väline, ja sillä on merkitystä esimerkiksi nuorten itsetunnon kehittämisessä ja sosiaalisessa vahvistamisessa. Lasten ja nuorten hyvinvointi on inhimillisesti tärkeää, ja sillä on myös suuri taloudellinen merkitys. On laskettu, että yhden syrjäytyneen nuoren elinkaaren kustannukset saattavat nousta miljoonaan euroon. (Sjöholm 2012, 67.) Nuorisotyön merkitystä tulee tarkastella niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta, ja asioita tulee viestittää siinä muodossa kuin ne asiayhteyden parhaiten soveltuvat. Taloudellinen näkökulma toimii hyvänä perusteluna päättäjille, mutta nuorisotyön lähtökohdana se on sopimaton.

Näkökulma 6: Nuorisotyössä kunnioitetaan luontoa ja elämää

Nuorisotyössä huomioidaan toimintaympäristö, puututaan ilkivaltaan ja kannustetaan ympäristöystävälliseen elämäntapaan. Nuorisotyössä noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita. Nuorisotyöntekijä valitsee toiminnoissa luontoa kunnioittavia, ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja ja työmenetelmiä.

Kuudes näkökulma laajenee käsittelemään nuorisotyön suhdetta ympäristöön. Siinä viitataan niin toimintaympäristöön kuin itse toimintojen tarkasteluun. Vihreä näkökulma ei tarkoita yksittäisten lajien, kuten mikroautoilun tai splättiksen karsimista nuorisotyöstä, vaan luonnon ja elämän kunnioittamista ja huomioimista. Kestävän kehityksen periaatteen tiedostaminen ja siihen sitoutuminen ovat globaalia ajattelua, ja sitä tulee harjoittaa alasta riippumatta. Nuorisotyöllä ei ehkä pelasteta sademetsiä tai puhdisteta Itämerta, mutta työssä tulee olla kunnioittava asenne luontoa kohtaan. Nuorisotyössä on järjestäjästä riippumatta mahdollisuus projektien tai tempausten muodossa huomioida oma toimintaympäristö. Lisäksi lain mukaan kunnan tulee huolehtia nuorten ympäristökasvatuksesta (Sjöholm 2012, 67). Näissä talkoissa ainakin kunnan nuorisotyöntekijät ovat velvoitettuja olemaan mukana. Ympäristön huomioiminen ja siitä huolehtiminen on osa eettistä kasvatusta.

Myös nuoret ovat valveutuneita ja valmiita huomioimaan ympäristön. He ymmärtävät rajallisuutensa vaikuttaa maailmanlaajuisesti, mutta silti he saattavat olla huolissaan koko maailmaa koskevista ympäristökysymyksistä. Osa nuorista on jopa määrittelemässä uudella tavalla ihmisen ja luonnon suhdetta ja sen vuoksi he ovat itse valmiita sitoutumaan omalla elämäntavallaan ekologiseen maailmankuvaan ja siihen liittyvään arvomaailmaan. (Helve 2002, 16.)

Ammattieettisen toiminnan perimmäisenä tarkoituksena on ihmisten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistäminen. Sen piirissä oleviksi ihmisiksi mielletään yleensä tämän hetken asiakkaat ja kansalaiset. Kestävä kehitys eettisenä periaatteena laajentaa tätä ihmisryhmää. Se tarkoittaa, että koemme vastuuta paitsi oman yhteiskuntamme jäsenten hyvinvoinnista myös koko ihmiskunnan ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnista. Tekemisillämme ja ratkaisuillamme pyrimme turvaamaan hyvinvointia yli kulttuuri- ja sukupolvirajojen. Kestävän kehityksen yhteydessä puhutaan usein yhteiskuntavastuusta. Sillä tarkoitetaan sellaisia asioita, joita yrityksen tai organisaation tulee omalta osaltaan tehdä kestävän kehityksen turvaamiseksi. Siihen sisältyy vastuu kaikesta toiminnasta, jolla on vaikutusta ihmisiin, yhteiskuntaan tai luontoympäristöön. Yhteiskuntavastuu koskee kaikkia yhteiskunnallisia toimijoita. Huomioitavia asioita on monentasoisia, alkaen kertakäyttöasteiden käytöstä siihen kuinka kohtelemme työtovereitamme. (Juujärvi 2007, 287-295.) Eettisten asioiden monisäikeisyys voi aiheuttaa ähkyä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole suorittamislähtöinen toiminta, jossa hoidetaan asioita pois joltakin tietyltä listalta. Eettinen osaaminen on työte tai näky, joka konkretisoituu usealla eri tavalla. Se ei ole irrotettavissa omaksi tekemisekseen, vaan se näyttäytyy tarkasteltaessa työn ja toiminnan lähtökohtia sekä ratkaisujen ja päätösten taustoja.

Näkökulma 7: Nuorisotyöntekijä huolehtii omasta hyvinvoinnistaan

Nuorisotyöntekijä tunnistaa ja tunnustaa oman rajallisuutensa. Hän osaa hyödyntää nuorille tarkoitettua palveluverkostoa työnsä tueksi. Nuorisotyöntekijä osaa erottaa työn ja vapaa-ajan sekä asettaa rajat suhteessaan nuoreen. Osaamistaan ja jaksamistaan hän ylläpitää huolehtimalla itsestään, ja perehtymällä uuteen tietoon nuorista ja nuorisotyöstä.

Ohjeistuksen viimeinen kohta oli julkaisun jälkeen kiitellyin osio. Se taisi pureutua nuorisotyössä kipeimmin esiintyviin haasteisiin. Nuorisotyöntekijät harvoin korostavat itseään ja ammattiaan, jolloin oman itsensä huomioiminen tuntui tärkeältä eettiseltä näkökulmalta.

Nuorisotyöntekijä on osa kunnan, seurakunnan tai kaupungin palvelujärjestelmää, ja hänen tulee tunnistaa oma paikkansa ja asemansa muiden ammattikuntien kanssa. Palveluohjaus suuntaan taikka toiseen tulisi olla luontevaa ja nuorelle vaivatonta. Nuorisotyöntekijä ei saa jäädä yksin nuorten taakkojen kantajaksi tai iltatoiminnan järjestäjäksi. Linkitys alueen toimijoihin tulee olla olemassa, ja yhteistyöllä saadaan kokonaiskuva niin yksittäisen nuoren kuin koko alueen lasten ja nuorten hyvin- ja/tai pahoinvoinnista. Ennaltaehkäisy, puuttuminen ja korjaava työ ovat tällöin myös tukevammalla pohjalla, kun toiminta ei nojaa yksittäiseen näkemykseen tai kokemukseen vaan eri toimijoiden näkökulmien vuoropuheluun.

Koulutus on keskeinen ammatillisen itseluottamuksen rakentaja. Sen myötä työntekijä saa tietoa erilaisista tarkastelutavoista, kehittää omia näkemyksiään sekä oppii arvostamaan toisten näkemyksiä ja rakentamaan hedelmällistä vuorovaikutusta. Paneutuminen työhön tuo ammatillista varmuutta. Niin sanotusti ”vasemmalla kädellä tehty työ” antaa tekijälleen helposti jatkuvan ulkonaisuuden tunteen. (Mattila 2010, 95.) Nuorisotyöntekijät tarvitsevat tietoa nuorista, heidän asenteistaan, arvoistaan ja maailmankuvistaan. Tarvitaan myös tietoa näihin vaikuttavista tekijöistä kuten formaalista ja nonformaalista oppimisesta, asenteiden ja arvojen sosiaalistamisesta, arvojen ja ideologioiden kulttuurisista juurista ja historiasta sekä aikamme muutoksista ja niiden merkityksestä nuorten identiteetin rakentamisessa. Pelkkä tieto ei kuitenkaan riitä. Nuori tarvitsee myös ymmärrystä, ohjausta, aikuisen esimerkkiä sekä tukea kasvussa. (Helve 2007, 305.)

Tämä seitsemäs kohta sisältää osittain samoja asioita kuin ohjeistuksen alkupuolella on esitetty. Kerätyssä materiaalissa nousi useassa kohtaa esille työntekijän aikuisuuden rooli, ja toisaalta kaverillisuus nähtiin epäammattimaisena käyttäytymisenä. Tähän teemaan kytkeytyvät työn ja vapaa-ajan erottaminen ja rajojen asettaminen suhteessa nuoriin. Ohjeistus ei anna vastauksia siitä, voiko nuori olla facebook-kaveri, voiko työntekijä heilua vapaapäivänään humalassa kaupungilla tai istuuko työntekijä nuorten kanssa sohvalle toistensa kainalossa. Ammatillaisen tulee itse rajata työntekijän ja yksityisen elämän roolit.

Nuorisotyö taitaa olla niitä ammattikuntia, joista harvoin jäädään eläkkeelle. Tätä asiaa voidaan tarkastella eri näkökulmista. Nuorisotyö toimii usein ponnahduslautana muihin ammatteihin tai työtehtäviin. Toisaalta nuorisotyö haasteellisuudessaan ja ajassa pysyvänä vaatii työntekijältä nuoruuteen orientoitumista iästä riippumatta. Myös iltpainotteinen työ voi olla yksinkertaisesti liian haastava järjestely perhe-elämän ja muun yksityisen elämän kanssa. Kuitenkin vanhat konkarit, joilla ammatitaito ja näkemys nuorista ei ole ruostunut, vaan

se on kirkastunut elämän ja sen rakentumisen ymmärrykseksi, edustavat nuorisotyön ydintä. Ammatillainen osaa rajata työn ja vapaa-ajan sekä pitää itsensä mukana nuorten ajassa niin tiedollisesti kuin taidollisesti.

Sosiaalisen tasapainon säilyttämistä auttaa, jos nuorisotyöntekijät työskentelevät tiiminä ja siihen kuuluu monenlaisia työntekijöitä. Tarvitaan molempia sukupuolia, erilaisiin asioihin perehtyneitä ihmisiä. Ikääntyminen ei ole nuorisotyössä menestymisen este. Nuorilla työntekijöillä on merkittävä etu siinä, että he tuntevat luonnostaan nuorisokulttuurin ajankohtaiset ilmiöt ja virtaukset, jotka liittyvät musiikkiin, pukeutumiseen, peleihin ja elektroniikkaan. Niiden kohtuullinen ymmärtäminen on tärkeää nuorisotyössä. Näiden pintailmiöiden osaaminen luo tunteen, että nuorisotyöntekijä on kiinnostunut nuorten omasta maailmasta. Kuitenkin pitkäjänteissä työssä positiivisen ensivaikutelman lumo kadottaa merkityksen. Hyvä maine, pitkäaikaisella työntekijällä, luo vahvan pohjan nuorten kohtaamiseen. Iästä on oikeastaan haittaa vain silloin, kun työntekijä välttelee uuden ajan käytäntöjä tai kadottaa työhön liittyvän intohionsa. Virkakautensa loppuun asti on mahdollista säilyttää uskottavuus ja nuorten arvostus. Iältään vanhemmat nuorisotyöntekijät eivät ehkä ole enää vauhdikkaimpia tai aktiivisimpia. Mutta näin he antavat tilaa myös nuorten sankaruuden syytymiselle, kun omaa osaamistaan tai hauskuuttaan ei tarvitse korostaa. Kokenut nuorisotyöntekijä ei tee itsestään tärkeämpää kuin on. Hän saa muut tunteenomaan itsensä tärkeäksi, ja niin hän saavuttaa sisäisen auktoriteetin, joka vakuuttaa ja saa aikaan arvostusta. (Köykkä 2014, 111-114.)

Inhimillisyys on läsnä niin työntekijässä kuin työssä. Epätäydellisyys on elämän oikea muoto. Tämän hyväksyminen ja ymmärtäminen kasvattaa työntekijän nöyryyttä, joka auttaa häntä sekä elämässä että ammatissa jaksamisessa. Hän ei voi asettua elämän yläpuolelle, vaan ihmisenä on väistämättä sen sisäpuolella. (Mattila 2010, 107.)

4 OHJEISTUKSEN HYÖDYNTÄMINEN

Prosessin aikana nuorisotyöntekijöiltä nousi toive konkreettiselle huoneentaulu -mallille, jossa olisi lyhyesti ja selkeästi esillä työn periaatteita ja lähtökohtia. Sitä toivottiin avoimuuden ja tavoitteellisuuden vuoksi. Nuoret, vanhemmat tai kuka tahansa saattaisi lukea, mistä nuorisotyössä on oikein kysymys, ja voisi halutessaan keskustella näkökulmista työntekijän kanssa.

Painettua versiota päätettiin tehdä kahdenlaista: julistetta sekä taskumallia. Juliste on tarkoitettu nimenomaan huoneentauluksi niin nuorisotoimiston, -tilan kuin -talon seinälle. Taskumalli mahtuu taitettuna taskuun, ja sen voi jakaa esimerkiksi päättäjille, lautakunnan jäsenille, erilaisille sidosryhmille ja yhteistyökumppaneille. Näin ohjeistus toimii myös ammatillisten periaatteiden tunnetuksi tekemisen välineenä. Molemmat versiot sisältävät täsmälleen samat asiat: seitsemänkohtaisen eettisen ohjeistuksen ja infolaatikon ammattieettisen ohjeistuksen käytöstä. Ohjeistuksen esilläolo on osa nuorisotyön eettisen puolen vahvistamista. Pöytälaatikoissa ja mapeissa eettinen ohjeistus harvoin alkaa elää, sen on oltava esillä ja käytössä, voidakseen vaikuttaa.

Eettisen herkkyyden luonteeseen kuuluu kehittyminen, ja siihen eettinen ohjeistus on työntekijöitä johdattamassa. Aina ei olla suurien päätösten äärellä, vaan eettisyys näkyy arkipäivän toiminnassa ja valinnoissa. Lastensuojeluilmoitusten tekemistä puntaroidaan jatkossakin, mutta huomaako kukaan nauraako nuorisotyöntekijä rasistisille vitseille, tai ovatko kaikki ideologiat vapaita näkymään tai kokoontumaan nuorisotiloissa? Nuorisotyö pysyy myös toiminta- ja persoonakohtaisena työmuotona. Toisaalla skeitataan, toisaalla kokoontuu elokuvakerho. Nuorisotyöntekijä voi olla toiminnanjärjestäjä ja toisaalla läsnä oleva toiminnan mahdollistaja. Toimenkuvasta riippumatta työssä on kuitenkin yhteinen arvopohja ja näkemys työn tarkoituksesta. Toimijat voivat yksin tai yhdessä käsitellä ohjeistuksen näkökulmia ja etsiä omasta työstä käytännön esimerkkejä, joita voi ja kannattaa peilata niin ohjeistukseen kuin etiikan erilaisiin näkökulmiin. Myös toisesta lähtökohdasta eettisten asioiden käsittely onnistuu. Tarkasteluun voidaan nostaa joku työssä vastaan tullut eettinen haaste, ja peilata sitä ohjeistukseen tai etiikan näkökulmiin. Käytännön työn ja ohjeistuksen vuoropuhelusta muodostuu eettisen tarkastelun kestävä toimintaa.

Ammattieettisiä ohjeistuksia käsitellään usein alalle opiskeltaessa. Nuorisotyön koulutus oli mukana ohjeistusta rakentamassa, joten se on helpottanut ohjeistuksen jalkauttamista alan oppilaitoksiin. Tosin yhteneväisen koulutustaustan

Pöytälaatikoissa ja mapeissa eettinen ohjeistus harvoin alkaa elää, sen on oltava esillä ja käytössä, voidakseen vaikuttaa.

puuttuessa tulisi koulutuskenttää tarkastella laajemmin ja vahvistaa tiedottamista nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen olemassaolosta. Vastuuta on myös kouluttajilla ja koulutuksen järjestäjillä, jotta etiikka näkyy opetussuunnitelmassa ihmisläheiseen ammattiin opiskeltaessa, ja että alakohtaisiin ammattieettisiin ohjeistuksiin tutustutaan. Työvuosien kertyessä ohjeistuksen tarkoitus ja hyödyntäminen avautuvat uudessa näkökulmassa, joten sen tarkasteleminen jatko- ja lisäkoulutuksissa sekä työpaikkojen omissa kehittämispäivissä on tarkoituksenmukaista.

Ammattietiikan tulisi olla arkipäivää ja osa ammatillisuutta. Kaikkien vaihtoehtojen puntarointi on mahdollista, eikä loputon pohdinta anna tilaa omaksumiselle. Ammattietiikan kanssa tulee olla rauha, ja mikäli joku asia aiheuttaa rauhattomuutta, tulee se ottaa pohdintaan. Ammattietiikka on ammattilaisen sisään rakentama malli tai asenne, jota tulee harjoittaa ja päivittää, mutta joka antaa myös varmuutta työskentelyyn ja päätösten tekemiseen. Jotta asia tulisi osaksi arjen työtä ja sisänrakennusta, tulee sitä aluksi käsitellä systemaattisemmin.

Erään kunnan nuorisotoimessa ohjeistus käytiin ensin läpi koulutuspäivässä, ja tämän jälkeen ohjeistus tuli mukaan kuukausipalaverien ohjelmaan. Näiden palaverien esityslis-taan tuli seitsemän kuukauden ajaksi ammattieettinen ohjeistus, ja siinä kohtaa perehdyttiin yhteen eettiseen näkökulmaan. Näin nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus oli läsnä kuukausittain, eikä yhden näkökulman käsittely vienyt liikaa aikaa muilta käsiteltäviltä asioilta. Seitsemän kuukauden aikana oli kaikki näkökulmat käyty kertaalleen läpi. Tämänkaltaisen käsittelytahti antoi myös työntekijälle mahdollisuuden perehtyä ja keskittyä jokaiseen näkökulmaan omassa työssään. Kuukausipalaveriin saattoi valmistautua pohtimalla vuorossa olevaa eettisen ohjeistuksen näkökulmaa ja peilaamalla sitä omiin kokemuksiin.

Ammattieettinen ohjeistus voi toimia uutena peilauspintana omalle työlleen, jolloin työssä tutuksi tulleita asioita tarkastellaan erilaisesta näkökulmasta. Voimaannuttavalla eettisen puolen tarkastelulla vahvistetaan työmotivaatiota ja tuetaan ammatillista kasvua. Työmotivaation sisältyy halu oppia uutta ja kehittää itseään paremmaksi ammatillaiseksi. Tämä heijastuu työhön laatuun ja kehittävänä työotteena. Eettiseen toimintaan sisältyy valinnan vapautta, ja eettisesti perustelussa toiminnassa tehdään vastuullisia päätöksiä.

Käytännön työn ja ohjeistuksen vuoropuhelusta muodostuu eettisen tarkastelun kestävä toimintaa.

Ammattietiikan tulisi olla arkipäivää ja osa ammatillisuutta.

PALAUTETTA KÄYTÄNNÖN KENTÄLTÄ

Ohjeistus on tehty käytännön työhön työkaluksi. Työryhmä toivoi sen tavoittavan nuorisotyön arjessa toimivan ammattilaisen ja antavan tälle konkreettisen työkalun työn pohtimiseen ja eettisesti perustellun työn toteuttamiseen. Ohjeistus ei ole ikuinen vaan työryhmä lähti siitä, että tämä oli aloitus tärkeälle asialle. Ammattieettisen ohjeistuksen tarkistaminen ja kehittäminen on ajankohtaista muutamien vuosien päästä. Tällöin on kokemuksia ja näkemyksiä sen hyödyntämisestä ja hyödystä sekä toisaalta puutteista ja päivitystarpeesta.

Jo ensimmäisenä käyttövuotena ohjeistusta on osattu hyödyntää monipuolisesti. Sitä on hyödynnetty niin koulutuksessa, työyhteisön kehittämisessä kuin arjen työkaluna. Myös ennalta arvaamattomia hyödyntämiskohteita on ilmennyt: ohjeistus on toiminut niin pääsykoemateriaalina kuin kehityskeskustelun pohjana. Nuorisotyön monipuolisuus on näkynyt edelleen ohjeistuksen jalkauttamisessa, jolloin ohjeistus on toiminut esimerkiksi oman työyksikön ohjeistuksen rakentumisen lähtökohdana. Ohjeistuksessa on ollut niitä elementtejä, joita on haluttu nostettavan esille, mutta kaikki näkökulmat eivät ole kohdanneet kaikissa työmuodoissa, tai niiden sisältö ei ole ollut keskeistä toteuttavassa työmuodossa. Tästä kokemuksesta avautuu yksi eettisen ohjeistuksen kehittämisen paikka. Jatkossa tarvitaan lisää tietoa ja näkemystä

*Työmotivaatioon
sisältyy halu oppia
uutta ja kehittää
itseään paremmaksi
ammattilaiseksi.*

nuorisotyön luonteesta, jotta ohjeistuksen kaikki näkökulmat kohdataan työmuodosta riippumatta. Tarkkana tulee kuitenkin olla, ettei ohjeistus jatkossakaan ”lässähdä” mauttomaksi, hajuttomaksi ja hiljaiseksi kuvaukseksi nuorisotyöstä.

Ammattieettinen ohjeistus ei ole vain mukava asia. Eikä etiikka ole aina helppoa. Ohjeistus haastaa ammatillisuuteen ja siinä kasvamiseen. Teemat sisältävät vakavia asioita, joihin välipitämätön suhtautuminen kuvaa enemmän työntekijää kuin ammattilaista. Ihmisläheinen työ vaatii inhimillisyyttä sekä oikean ja väärän toiminnan erottamista. Elämän inhimillinen muoto ei katoa, ja sen tulee olla läsnä etenkin silloin, kun työskentelemme lasten ja nuorten parissa. Eettisen asioiden pohdinta ei lopu, mutta pohtimisella saavutetaan eettisesti perusteltuja näkemyksiä.

Tällä hetkellä kaksi vuotta vanha ohjeistus on jalkauttamisvaiheessa. Toisaalta jalkauttamisvaihe on myös ikuinen, koska eettinen ohjeistus ”kilpailee” monien muiden tärkeiden asioiden kanssa työpaikkojen kehittämissäpäivässä, koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa sekä työntekijän arjessa. Kiire lienee yksi vaikeimmista vastustajista. Ohjeistus ei ole tavoittanut vielä kaikkia toimijoita ja toisaalta ohjeistus on niin nuorisotalon seinällä kuin yksikön toimintaperiaatteissa. Ohjeistuksesta on saatu myös jonkin verran palautetta. Yksi mieleen painuneista kokemuksista oli eräällä nuorisotyöntekijällä, joka kertoi aluksi miltei hengästyneensä ohjeis-

tusta lukiessa. Ohjeistus oli tuntunut suurelta vaatimukselta. Mutta kun hän oli siihen paremmin tutustunut, se alkoi tuntua omalta. Lopulta hän totesi, että tuollainenhan minä olen nuorisotyöntekijänä ja tuollaista työtä teen. Ammattiylpeys näkyi kertojan kasvoilla. Ohjeistus voimaannutti ja auttoi näkemään itsensä työn vaatimusten kokoisena. Yksi ohjeistuksen tavoitteista onkin vahvistaa työntekijän uskoa oman työn merkitykseen ja mahdollisuuksiin. Vaatimuksena ohjeistus ei saa toimia. Päinvastoin, sen tarkoituksena on voimaannuttaa nuorisotyöntekijöitä sekä kirkastaa nuorisotyön ydintä.

Myös työryhmä sai positiivisia kommentteja jo prosessin aikana. Eräs toimija kommentoi kehitteillä olevaa ohjeistusta seuraavalla tavalla: ”Nuo ohjeet ovat aivan mainiot, koko nuorisotyössä toimivan porukan on ne sisäistettävä, jotka toimivat nuorten kanssa ja nuoren hyväksi. Nämä ohjeet ovat jo pitkään olleet käytössä niin sanottuna hiljaisena tietona ja sen sisäistäneillä työntekijöillä on ollut hyvät tulokset nuoren elämään.” Eettinen ohjeistus ei tuo sinänsä mitään uutta, vaan se käsittelee työn keskeisiä asioita. Kuitenkin eettinen pohdinta tuo syvyyttä, ymmärrystä, vaihtoehtoja ja perusteita.

Ala on saanut ensimmäisen ammattieettisen ohjeistuksensa, mutta sen jalkauttaminen ja sisäistäminen sekä jatkokehittely ovat vasta alkaneet tai ovat edessäpäin. Olennaista on asioihin tarttuminen sekä käytännön ja teorian kohtaaminen. Tietämiseen perustuva osaaminen ja ammattieettinen työote ovat nuorisotyön tulevaisuuden haasteita.

PROFESSIO JA AMMATTI-IDENTITEETTI

Ammattieettinen ohjeistus tukee ammatin ja profession vahvistumista. Ammatin määrittäminen ei ole yksinkertaista. Ammatti on eri asia kuin työ tai tietotaito. Ammatillisella on oikeuksia ja valtaa. Ammatillaiset ovat auktoriteetteja, koska heidän sanaansa kuunnellaan ja totellaan. Koulutus ja ammattitaito perustuvat teoreettiseen ja metodisesti kehitettyneeseen tiedon hankintaan ja välitykseen. Ammatti on ammattikunnan osaaminen, asema ja auktoriteetti yhdistettynä. (Airaksinen 1991, 25-26.) Professio on korkean aseman saavuttanut ammatti.

Voidaan katsoa, että nuorisotyöntekijän ammatti on käynyt ns. professionaalistumisen kaksi ensimmäistä vaihetta. Se on muuttunut palkattomasta harrastelijasta palkatuksi, ja se on saanut oman koulutuksen.

Kolmatta vaihetta, ammattia koskevaa tiedollista monopolia, se ei ole saavuttanut. Nuorisotyö ei ole eriytynyt yhtenäiseksi tehtävä- ja ammattikentäksi. Lisäksi työn luonteeseen liittyen, vapaaehtoistyöntekijät ovat säilyneet merkittävänä toimijaryhmänä. Professionaalisuutta ovat vahvistaneet koulutusjärjestelmän muutos ja nuorisotutkimuksen kehitys. (Nieminen 2000, 32-48.)

*Ihmisläheinen työ
vaatii inhimillisyyttä
sekä oikean ja
väärän toiminnan
erottamista.*

Professioon liittyy itsenäinen vastuu asiakkaan hyvinvoinnista, ja puoliprofessionille on ominaista se, että sillä on ihmisten hyvinvointiin liittyvä arvoperusta, mutta itsenäinen vastuu puuttuu. Ammattieettisten kysymysten pohdinnan on perinteisesti nähty kuuluvan profession edustajille. Muiden ammatinharjoittajien kohdalla on tyydytty painottamaan hyvää työmoraaalia, palveluhenkisyttä ja vahvaa ammatti-identiteettiä eettisen toiminnan perustana. Nykyinen koulutuksen ja työelämän muutos muuttavat myös ammatillista työkenttää. Esimerkiksi ammattikorkeakouluista valmistuneet ammatilliset asiantuntijat edustavat uusia muotoutumassa olevia professioita. Uudet professiot ovat haasteen edessä, koska niillä ei vielä ole vakiintunutta ammattieettistä koodistoa, jossa alan arvoperusta ja ammattieettiset periaatteen olisi määritelty. (Juujärvi 2007, 11.) Nuorisotyö on muutoksien mukana. Ala vaatii selkeyttämistä tai ainakin olemassa olevan työn näkyväksi tekemistä ja määrittelyä, mutta toisaalta sen monipuolisuutta ja muuntautumiskykyä ei tule kadottaa. Nuorisotyön kentät sisältävät joukon oppimisympäristöjä, joissa ammatillaiset ja vapaaehtoiset toimijat ohjaavat yhteisöllisiä oppimiskokemuksia. Nuorisotyön oppimisympäristöjen näkeminen edellyttää nuorisotyön kasvatuksellisen perusluonteen tunnustamista, joka puolestaan vaatii nuorisotyön yleisten tehtävien tunnistamista ja näiden tehtävien toteuttamista suuntaavan eetoksen tiedostamista. (Nieminen 2007, 21.)

Nuorisotyön ammatillaiset työskentelevät käytännön tilanteissa pitkälle oman osaamisensa ja siihen liittyvien näkemysten varassa. On olemassa vaara, että ilman ulkoisia ärsykeitä nuorisotyöntekijän asiantuntijuudesta muodostuu rutiiniasiantuntijuus, joka perustuu kerran hankittuun osaamiseen eikä tarjoa riittäviä perusteita selviytymiselle muutuvassa maailmassa. Tarvitaan ulkoisia syötteitä. (Soanjärvi 2007, 165.) Ammattieettinen ohjeistus voidaan katsoa yhdeksi keinoksi herätellä nuorisotyöntekijöitä pohtimaan osaamistaan ja ammatillisuuttaan.

Ammatti-identiteetti koostuu monista eri asioista: kykyä kohdata rohkeasti oma rooli ja asema työyhteisössä, työskentely on tietoista ja tavoitteellista toimintaa, työntekijä kykenee olemaan itsensä kehittämisen asiantuntija. Positiivisella ammatti-identiteetillä on voimaannuttava merkitys, joka on keskeistä hyvinvoinnille, jaksamiselle ja työnhallinnalle. (Paasivaara 2009, 12.) Ammattisivistys edellyttää, että ammatti-ihminen, asiantuntija, voi määrittellä itse työnsä ehtoja ja tavoitteita. Nämä asiat ovat myös opittava, eikä niitä voida oppia vain kirjoista. Voimme oppia jäljittelemällä, tekemällä ja tuottamalla, mutta opimme myös huomaamattamme. Ihminen oppii ja sivistyy työskennellen. Opimme käsitteellistämään asioita eri näkökulmista ja suhteuttamaan ne toisiinsa. Asiantuntija on tuottaja, joka tuottaa sen sosiaalisen tilan, jossa asioiden toteuttaminen, tavoitteiden asettaminen ja hyvä lopputulos ovat mahdollisia. Tämä on ammattitaidon ydin. Tanskalainen Ole F. Kirkeby on määritellyt ammatilliset hyveet: avoin harkitsevaisuus, innostuva todellisuustajuus, rohkea kärsivällisyys, kyky ennakoidaan visualisointiin, käy-

tännön intuitio ja hyvän, oikean ja kauniin synnyttämisen taito. Nämä ovat taitoja, jotka opitaan harjoittelemalla. Ne eivät ole mielipiteitä siitä, mikä on hyvää työtä tai kaunis tulos, vaan metodisia periaatteita lähestyä ja ratkaista työssä ilmenviä kysymyksiä. Hyveiden oppiminen on keskeinen osa ammattitaidon oppimista. Niitä ei voida oppia vain teoreettisesti tai esityksellisesti, vaan niiden on oltava läsnä sen sosiaalisen tilan synnyttämisessä, konstituutiiossa tai menettelytavassa, jonka asiantuntija tuottaa osaamisellaan. Hyve on itsensä johtamista. (Volanen 2006, 45-47, 58.) Ammatti-identiteetti rakentuu ammatillisen aseman, roolin, tietämyksen ja kokemuksen varaan. Ammatilliseen käytäntöön vaikuttaa oma persoona. Erityisesti sellaisissa tehtävissä, jotka rakentuvat suoraan vuorovaikutukseen, on oman persoonan osuus merkittävä. Oman persoonan huoltaminen on osa hyvää ammatitietäkkä. (Lindqvist 2003, 153.)

EETTISYYS OSAKSI ARKEA

Eettisesti perustellun toiminnan muotoutumisessa ja ylläpitämisessä avoin keskustelu on tärkeää. Eettisen näkökulman tulee olla esillä ja pohdittu. Ammattikohtainen eettinen ohjeistus toimii hyvänä lähtökohtana pohtimiselle. Se on laadittu yleisluonteiseksi, jotta sitä voidaan hyödyntää laajasti, ja siitä on johdettavissa toimintatapoja moniin eri käytännön haasteisiin. Se on siis riittävän konkreettinen suuntaamaan käytännön toimintaa, mutta toisaalta riittävän väljä, jotta sitä voidaan soveltaa useisiin tilanteisiin. Myös tämän takia eettisen ohjeistuksen käsitteleminen työpaikkakohtaisesti on olennaista. Työntekijöiden tulee itse määrittellä ja pohtia, mitä argumentit tarkoittavat omassa työssä ja miten ne ilmenivät käytännössä.

Ohjeistus ei ratkaise ammattieettisiä ongelmia, eikä vapauta työn eettiseltä pohdinnalta. Ammatitietikassa on pakko harkita ja havaita päätöksenteon vaikeudet. Kun oikein ja väärin toimiminen on määriteltävissä, ei eettistä pohdintaa tarvita. Haasteena ovat ”harmaa alue” ja asioiden monisäkeisyys, jolloin oikean toimintatavan määrittäminen ei ole helppoa. Haasteena on myös eettinen herkkyyks ja siinä kehittyminen. Haasteet, näkökulmat ja vaihtoehdot eivät ole loppuunkaluttuja. Ammattitaidon ja luovuuden avulla voidaan rakentaa parempaa nuorisotyötä.

Ihmisten kanssa työskentely sisältää paljon eri tasoisia eettisiä haasteita. Nuorisosalalla toiminta on usein myös muutokseen pyrkivää. Tällöin ammatilliset interventiot ovat oikeutettuja. Työntekijältä odotetaan erilaisia valmiuksia kohdata ja ratkaista asioita. Tämä näkökulma nostaa eettisiä haasteita esimerkiksi itsemääräämisoikeudesta sekä puuttumisvelvollisuudesta ja ilmoitusvelvollisuudesta.

Ohjeistus ei ratkaise ammattieettisiä ongelmia, eikä vapauta työn eettiseltä pohdinnalta.

Eettistä pohdintaa tulisi harjoittaa myös arkipäivän tilanteissa. "Mitä nyt pitäisi tehdä?" -kysymys voidaan esittää muodossa "Mikä olisi tässä tilanteessa oikein?". Tällöin luontaisesti lähtee pohtimaan vaihtoehtojen oikeellisuutta. Ja jos ihminen toimii sen perusteella, mikä on oikein, se ei voi olla itse toiminnalle kovin huono lähtökohta.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus

- suuntaa konkreettisesti käytännön toimintaa, mutta on riittävän väljä, jotta sitä voidaan soveltaa useisiin tilanteisiin
- osoittaa ammattilaiselle, millaisiin asioihin ammatinharjoittamisessa tulisi kiinnittää huomiota
- vahvistaa ammatin tarkoituksen ja keskeisten tehtävien pohtimista
- toimii työkaluna ratkaistaessa työn eettisiä haasteita
- perustelee ulkopuoliselle ammatin ja työhön liittyviä näkökulmia
- vahvistaa uskoa työn merkitykseen ja mahdollisuuksiin
- tukee ammatillisuutta ja professiota

Ammattieettisen ohjeistuksen hyödyntäminen

- työyhteisön ja yksittäisen työntekijän työkalu
- peilauspinta nuorisotyön peruskysymyksiin ja eettisiin haasteisiin
- työn kehittämisen väline
- osa kehittämiskeskustelua
- oppimismateriaali
- apuväline työn perehdytykseen
- ammatin tunnetuksi tekemisen väline

Ohjeistuksen hyödyntäminen vahvistaa

- eettistä pohdintaa
- eettisesti perusteltua työtettä
- työn tehtävien ja tarkoituksen ymmärrystä
- sitoutumista ammatillisuuteen
- ammattikunnan sisäistä kiinteytymistä
- luottamusta ammattikuntaa kohtaan
- ammattikunnan jäsenyyttä, ammattikunnan edustajina

*Jos ihminen toimii sen perusteella,
mikä on oikein, se ei voi olla itse
toiminnalle kovin huono lähtökohta.*

5 KUUSI TEKSTIÄ KÄYTÄNNÖSTÄ

Ammattieettisen ohjeistuksen saaminen nuorisosalalle on ollut merkittävä askel. Ohjeistusta on hyödynnetty eri tavoin, ja se on vahvistanut nuorisotyön eettisen ulottuvuuden huomiointia ja käsittelyä. Etiikkaa voidaan tarkastella eri näkökulmista niin koulutuksen kuin käytännön työkentillä. Myös ohjeistus on ollut monessa roolissa; se on ollut hämmästyksen kohteena, työvälineenä ja osana perehdytystä. Tätä kirjaa varten pyydettiin muutamaa nuorisosalan toimijaa kirjoittamaan kokemuksiaan ja näkemyksiään ohjeistuksen hyödyntämisestä. Aihetta ei rajattu tarkemmin, mutta ohjeellinen sivumäärä johdatti kirjoittajia tiiviiseen ja napakkaan ilmaisuun. Syntyi kuusi tekstiä, jotka pohtivat ohjeistuksen merkitystä eri konteksteissa. Nämä erilaiset välähdykset nuorisotyön kentältä avaavat ymmärrystä niin nuorisotyön moninaisuudesta kuin eettisten asioiden tärkeydestä. Ohjeistus ei tullut ratkaisemaan eettisiä haasteita, vaan kuten teksteistä ilmenee, eettiset haasteet tulevat aina olemaan osa arkista työtä. Eettisesti perusteltu päätös vaatii eettistä pohdintaa, ammatillisuutta ja nuorisotyöllistä näkemystä.

Ensimmäinen teksti kertoo Kaarinan nuorisopalveluiden halusta kehittää omaa osaamistaan sekä kyvystä nostaa eettiset näkökulmat osaksi käytännön työtä. Teksti osoittaa, että eettiseen ohjeistukseen tulee perehtyä ja siihen tulee myös palata. Ohjeistus nostaa esiin työn eettisiä haasteita sekä herättää pohdiskelemaan syvemmin arkipäiväisiä asioita, kuten nuoren kohtaamista. Joitakin eettisiä päätöksiä voi ja tulee tehdä myös etukäteen. Niiden toteuttaminen ei kuitenkaan ole aina yksinkertaista. Eri taustatekijöiden ja omien ajatusten huomioiminen on olennaista, ja päätösten tulee nojata eettisesti kestävään perusteluun. Jos nuorisotyön kenttä on jo itsessään moninainen, on tekstissä esitelty kouluohjaajan työ esimerkiksi nuorisosalan ammattinimikkeestä, johon sisältyy monia erilaisia odotuksia. Nuorisotyössä ollaan monessa eri roolissa ja tehtävässä. Kuten kouluohjaajan työ osoittaa, eettistä pohdintaa tulee tehdä käytännön työssä, ja sitä tulee kohdistaa myös itseensä: omaan osaamiseen ja jaksamiseen.

Näytelmänomainen teksti kulttuurista nuorisotyötä tekevien keskustelusta kertoo niitä suoria ja välittömiä reaktioita, joita eettinen ohjeistus aiheuttaa. Ammattieettinen ohjeistus ei välttämättä ole helppo ottaa vastaan, eikä ohjeistus ole lainkaan kevyt kyhäelmä nuorisotyön sisällöstä. Teksti avaa myös nuorisotyön kentän moninaisuutta ja nostaa esille kysymyksen nuorisotyön roolista silloin, kun toiminnan ensisijainen tehtävä ei ole perinteinen nuorisotyö. Itseä ei koeta varsinaisesti nuorisotyöntekijäksi, mutta työ on nuorisotyöllistä. Tällaisia rajapintoja on kulttuurisessa nuorisotyössä, mutta myös esimerkiksi liikunta- ja urheiluseurojen nuorisotoiminnassa. Teksti osoittaa myös tervettä kriittistä otetta. Nuorisotyössä ei oteta asioita vain vastaan. Uudet asiat otetaan tarkasteluun, ja omalle harkinnalle jätetään myös tilaa. Kenttä ei ole aina yhtenäinen, mutta se ei estä keskustelua ja vuoropuhelua.

Kolmas teksti muodostaa nuorisotyöllisiä näkemyksiä niin eettisen ohjeistuksen kuin lain ja ammatillisuuden lähtökohdista käsin. Pieksämäellä eettiseksi esimerkiksi on nostettu käytännön tilanne nuorisotilatoiminnasta, jossa nuoren rasistisia ajatuksia sisältävä paita osoittaa, millaisia yksittäisiä eettisiä haasteita työssä joudutaan ratkaisemaan. Paidan vaihtaminen lienee helpoin vaihtoehto, mutta se ei välttämättä ole neuvottelukysymys. Nykynuoriso on tarkka oikeuksistaan. Lähtökohtaisesti paidan käyttäminen tulisi nuorisotilassa kieltää, koska paita on rasistinen. Rasismi on syrjintää ja vallankäyttöä, ja siihen puuttuminen on lain alainen velvollisuus. Lisäksi jos paidan käyttö sallitaan, yksilön oikeuksia korostava ilmaisunvapaus voittaa, ja erilaisuuden hyväksyvä yhdenvertaisuuden periaate häviää. Kyseisessä esimerkissä nuorisotoimi oli ainoa taho, joka kyseenalaisti paidan käytön. Mikäli rasistista paitaa käyttävä nuori jää pois nuorisotilatoiminnasta paidan takia, hän saattaa hakeutua sellaiseen seuraan, jossa hänen näkemyksiään ymmärretään. ”Koti on siellä, missä minua ymmärretään”, on katu- ja jengityöstä tuttu lause. Teksti herättää kysymyksen, onko rasistisen paidan näkyminen nuorisotilatoiminnassa pienempi paha kuin paidan kantajan sulkeminen toiminnan ulkopuolelle. Yhtä oikeaa vastausta ei ole olemassa, kyseessä on siis todellinen eettinen haaste. Kyse on myös yksittäisestä esimerkistä, johon vaikuttavat monet eri tekijät (vuorovaikutustaidot, nuoren perhetausta, kävijähistoria, yleinen ilmapiiri). Näitä kaikkia on tällaisessa esimerkinomaisessa tilanteessa mahdollon avata. Olenneisempaa on pohtia, kuinka omassa työpaikassasi vastaavanlainen tilanne kohdattaisiin, ja millaisia keinoja nuorisotyöllä on edistää yhdenvertaisuutta. Tekstin loppupuolella on myös mielenkiintoinen näkemys eettisen kulttuurin ja työhyvinvoinnin yhteydestä.

Nuorten tieto- ja neuvontatyötä käsittelevässä tekstissä etiikan rooli nostetaan keskeiseksi työn tekemisen lähtökohdaksi. Kyseisessä työmuodossa eettisen pohdinnan välineitä on useita, ja myös kansainvälisiä näkemyksiä voidaan ja osataan hyödyntää. Kun nuoret lähestyvät palvelua kysymysten kautta ja palvelu perustuu vastausten tuottamiseen, on työn roolitus ehkä selvempi kuin nuorisotyössä yleensä. Tästä näkökulmasta katsottuna työmuodossa toistuvat usein samankaltaiset eettiset haasteet. Toistettavuus ja ennakoitavuus tuovat eettiseen pohdintaa syvyyttä, vaikka kysymysten teemat vaihtelevatkin ja jokainen tilanne on erilainen verrattuna aikaisempiin kokemuksiin. Tieto- ja neuvontatyössä etiikka on otettu työskentelyn näkökulmaksi, mikä tukee ammatillisuutta ja objektiivisuutta.

Kahdessa viimeisessä tekstissä tarkastellaan eettisen ohjeistuksen jalkautumista alan oppilaitoksiin. Aluksi käsitellään yhteisöpedagogi-koulutuksessa saatuja kokemuksia ohjeistuksen hyödyntämisestä. Ammattieettinen ohjeistus on toiminut hyvin keskustelunherättäjänä, ja se kytkeytyy opinnoissa osaksi ammattitaitoa ja ammatillisuutta. Opiske-

lijoilla oli myös kokemuksia harjoittelujaksoilta, jolloin eettiset haasteet konkretisoituivat. ”Pelko puhua” ja nostaa esille arveluttavia asioita oli eräs opiskelijoiden kokemus. Tällaisia kokemuksia liittyy yleisesti eettisiin asioihin ja niiden esiin tuomiseen. Harva työyhteisö on niin avoin, että asioita voidaan kyseenalaistaa ilman käytäväpuheita. Toisaalta puuttuminen on tärkeää, mutta olennaista on kohdistaa tarkastelu myös omaan toimintaan. Eettiseen pohdintaan kuuluu myös erilaisten eettisten näkökulmien huomioiminen, eikä oikein toimiminen ole useinkaan yksiselitteistä. Vuoropuhelu ja eriävien mielipiteiden ”mutustelu” tekevät kaikille hyvää. Osaamme usein perustella oman näkemyksemme, mutta osaammeko kysyä, mihin toisenlaiset näkemykset perustuvat? Väheksyä ei tule myöskään opiskelijoiden kykyä nähdä työelämän epäkohtia.

Viimeisessä tekstissä pohditaan eettisiä asioita ylemmässä ammattikorkeakoulututkimuksessa ja työelämän kehittämisessä. Uusi tutkimus asettaa haasteita myös opintojen sisällölle. Eettiset näkökulmat ovat opinnoissa esillä monella eri tasolla, ja niiden toteutumista tarkastellaan eri näkökulmista. Tutkimuksen opinnäytetyönä on kehittämistehtävä, johon liittyvät sekä alan eettinen osaaminen että tutkimustyön eettiset periaatteet. Työelämän kehittäminen sisältää monia eettisiä haasteita. Kyse on usein muutokseen pyrkivästä toiminnasta ja kehittäjä joutuu asemassaan ottamaan kantaa kehittämistehtävää laajempaan kokonaisuuteen sekä erilaisiin näkemyksiin. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus toimii hyvänä peilauspintana kehittämisessä. Lisäksi se voi olla lähtökohdana kehittämiselle tai sen avulla voidaan asettaa tavoitteita kehittämiselle. Olennaista on asioiden esiin nostaminen ja sen hyödyntäminen. Ohjeistuksen jatkokehittämisessä ja päivityksessä tulee pohtia myös uusia teemoja eettiseen ohjeistukseen.

KRISTA RAUVOLA

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus - Käytännön kokemuksia ja näkemyksiä Kaarinasta

Kaarinassa nuorisotyön ydin otettiin tarkempaan pohdintaan yhteisessä laivaseminaarissa vuonna 2011. Mukana olivat kaupungin nuorisotyöntekijät sekä kouluohjaajat, jotka tekevät nuorisotyötä pääasiassa Kaarinan yhtenäiskouluissa. Tarve oman työn ytimen tutkiskeluun sekä omien seinätaulujen tekemiseen nousi käytännön työn kautta ja työnhajauksessa esille tulleiden ajatusten pohjalta. Loimme omaan työ- ja toimintaympäristöömme sopivan eettisen perustan. Pohjana käytimme alustavia valtakunnallisia nuorisotyön ammattieettisiä ohjeistuksia, mitkä olivat silloin vielä ehdotuksen muodossa Minna Rauaksen opinnäytetyössä. Käytimme pohjana myös kirkon ammattietiikan periaatteita. Aloitimme työskentelyn itsenäisesti, jokainen valitsi viisi tärkeintä kohtaa annetusta materiaalista omassa työssään. Sen jälkeen pareittain tuli valita keskustelun ja pohdinnan kautta viisi kaikkein oleellisinta asiaa. Lopuksi keräsimme kaikista ehdotuksista yhteen ne viisi kohtaa, mitkä koskettivat eniten omaa työtämme nuorten kanssa tehtävässä työssä Kaarinan kaupungissa. Tästä syntyi Kaarinan nuorisopalveluiden oma huoneentaulu. Pohdimme myös sitä, missä ympäristöissä ja millä menetelmillä nuorisotyön ydintä toteutetaan ja miten eettiset kysymykset tulevat näissä esille.

Palasimme koontiin vielä seuraavan vuoden suunnittelupäivässä ja kävimme keskustelua siitä, miten ohjeistus oli vaikuttanut työhömmä. Muutama myönsi, ettei kiireiden keskellä ollut edes muistanut palata huoneentauluun, kun taas toiset kokivat, että olivat saaneet niistä ”selkärankaa” omaan työhönsä. Esille nousi myös ajatuksia ammatti-identiteetistä ja perusnuorisotyön kehittämisestä. Kaarinassa nuorisotyön ydin nähdään näissä viidessä asiassa: 1. Nuoren kohtaaminen, vuorovaikutus ja luottamus, 2. Kasvun tukeminen tasapainoiseen aikuisuuteen, 3. Aikuisuus ja oma persoona, 4. Tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus ja 5. Nuoren paras.

Uusille työntekijöille toimintaohjeita ja perehdytystä

Viime vuonna pohdimme uusien, aloittavien, etenkin nuorten osa-aikaisten tuntityöntekijöiden ja kesätyöntekijöiden koulutusta. Tuotimme heille ohjevihkosen, mikä pitää sisällään kuusi osiota: 1. ohjaajan rooli, 2. nuoren kohtaaminen, 3. nuorisotila, 4. nuorisotilan käytännöt, 5. arvot ja 6. toiminnan suunnittelu ja toteutus. Jokaisessa osiossa on lyhyt kuvaus Kaarinassa toteutettavasta nuorisotyöstä sekä aiheeseen liittyvä tehtävä, harjoitus tai omapohdinta. Arvo-osiossa on esitelty Kaarinan nuorisopalveluiden huoneentaulu. Tehtävänä on pohtia etiikkaa nuorisotyössä, hyvän ja pahan, oikean ja väärän merkityksiä, sekä näiden pohjalta käytännössä tehtäviä valintoja. Ohjevihko käydään läpi kohta kohdalta uuden työntekijän kanssa.

Ohjevihon läpikäyminen heti työsuhteen alkaessa on koettu hyväksi asiaksi. Myös konkari nuorisotyöntekijät ovat ottaneet tavaksi palata huoneentauluun, etenkin silloin, kun kohtaa työssään haasteita. Ohjevihko ja huoneentaulu yhdistettynä käytännön työhön antavat työlle sille toivottuja raameja.

Kouluohjaaja

Seuraavassa tarkastelen kouluohjaajan työn kautta ammatteettisen ohjeistuksen ja huoneentaulun vaikuttavuutta lähemmin. Kouluohjaajan työhön Kaarinassa kuuluu muun muassa erityisopettajan työparina toimiminen, ohjaus ja neuvontatyö, yhteistyö perheiden kanssa sekä osallistuminen koulun muuhun toimintaan. Työhön kuuluu oleellisenä osana myös puuttuminen koulukiusaamiseen ja työtapojen kehittäminen sen ehkäisemiseksi. Kouluohjaajan luo voivat oppilaat hakeutua oma-aloitteisesti. Oppilaiden vapaa-ajalla kouluohjaaja on mukana tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi nuorisotilalla järjestettävässä avoimessa yökahvilassa kerran tai kaksi kuukaudessa tai hän voi olla kirjastossa rauhoittellessa menoa koulupäivän jälkeen. Hän on myös ohjaajana vertaisryhmätoimintaa tekevässä moniammatillisessa työryhmässä.

Nuoren yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus eivät ole kouluohjaajan työssä itsestään selviä asioita. Nuorta tulee tukea ja vaikeassakin tilanteessa pyrkiä ymmärtämään, ei tuomitsemaan. Se ei ole helppoa, sillä nuori käytöksellään ja olemuksellaan voi ansaita tasa-arvoisen kohtelun helpommin kuin toinen. Esimerkiksi käytännönläheinen, mutta hyvin kevyt tilanne, jossa nuori tulee kouluohjaajan juttusille kohteliaasti ja rehellisen oloisena. Nuori pyytää lupaa poistua koulualueelta välitunnin aikana, joka ei ole luvallista eikä lupaa siis myönnetä. Nuori poistuu kuitenkin ja jää siitä kiinni. Toinen nuori ei vaivaudu edes pyytämään lupaa vaan häipyy omin luvin koulualueelta ja on kiinni jäädessään pahoillaan. Ensimmäinen nuorista on kiltti ja hyväntahtoinen, kun taas toisen kanssa saa useasti olla selvittämässä erilaisia rikkomuksia. Molempia tulisi kohdella yhdenmukaisesti ja seuraukset samasta säännön rikkomisesta olla molemmille samanlaiset. Vaatii sisukkuutta olla johdonmukainen. Molemmat nuorista soittavat kotiin ja kertovat möhlineensä. Keskustelu käydään ja he kirjoittavat paperille lupauksen, että ovat ymmärtäneet sääntöjen merkityksen. Keskustelu on molempien kanssa hedelmällinen. Missään tilanteessa ei pitäisi väheksyä keskustelun voimaa. Yksikään jälki-istunto tai sakkorangaistus tuskin korvaa sitä tilannetta, että nuori itse oivaltaa oman käytöksen vaikuttavuuden ja on valmis muuttamaan käytöstään positiivisempaan suuntaan.

Rajallisuus

Kouluohjaaja liikkuu nuoren elämänpiiristä toiseen eikä voi sulkea silmiä vapaa-ajalla tapahtuneilta asioilta. Jotta nuorta voidaan tukea ja ymmärtää kokonaisuutena, on tärkeää kuroa yhteen näitä elämänpiirejä. Kouluohjaaja voi olla se aikuinen, joka näkyy niin koulussa kuin vapaa-ajallakin. Virallisen

koulun luomat rajat luovat kiireellisen aikataulun, jossa todelliselle kohtaamiselle on liian vähän mahdollisuuksia. Tällöin epävirallisen koulun sisällä olevia suhteita ei pystytä tekemään näkyväksi. Opettajilla ei omasta työstään johtuen ole läheskään aina aikaa kuunnella riittävästi nuorta. Aikuisen poissaolo synnyttää nuorissa syrjäytyneisyyttä ja kiusaamistilanteita tapahtuu helpommin. Koulukiusaamisen ehkäisy on yksi niistä aiheista, joka katsotaan kuuluvan kouluohjaajan ammatilliseen osaamiseen. Koulukiusaamisten selvittelyyn liittyy usein paljon moraalista pohdintaa, siinä on oltava hienovarainen ja taitava, jotta saa aikaiseksi enemmän hyötyä kuin tuhoa. Ei ole itsestään selvää, että jokainen pystyy selvittämään nuorten välisiä erimielisyyksiä. Pohdintaan joutuu myös oma ammatillisuus ja nöyryys. Milloin tulee vastaan sellainen tilanne, ettei oma osaaminen riitä? Joissakin työtilanteissa voi liittyä niin paljon samankaltaisuutta oman elämän kokemuksiin, että ammatillinen työskentely kärsii. Tällöin tulee ymmärtää pyytää toisen ammatillaisen apua tai vaihtoehtoisesti, että koko juttu siirtyisi jonkun muun hoidettavaksi. Tämä on työntekijän kannalta kiperimmistä asioista, mihin nuorisotyössä voi törmätä.

Rooli

Nuori ei tarvitse kaveria, niitä hänellä jo on. Terve, normaali aikuisen rooli sen sijaan monen nuoren elämästä saattaa puuttua. Aikuisena tulee olla tarpeeksi kova, mutta pehmeä, tarpeeksi tiukka, mutta joustava, tarpeeksi kurinalainen, mutta muistaa myös arjen ilon. Näitä ajatuksia nuoren kasvatusmaailmassa tulisi toteuttaa. Kaikissa yhdessä tehdyissä asioissa tulisi olla kasvatuksellinen tavoite. Se ei välttämättä tarvitse olla kovinkaan ihmeellinen, hyvät tavat tai toiset huomioonottava käyttäytyminen, ovat jo hyviä tavoitteita. Kouluohjaaja joutuu pohtimaan paljonkin omaa roolia kasvattajana. Miten näyttää ja tehdä se ero, ettei ole opettaja, mutta kuitenkin luotettava aikuinen. Se ei aina ole helppoa, varsinkin jos toisena päivänä toimii erityisopettajan sijaisena ja seuraavana päivänä kyselee kuulumisia kouluohjaajan roolissa. Ei ole ihme, ettei nuorikaan aina ymmärrä eroa, kun kouluohjaaja joutuu sitä pohtimaan itsekin.

Kohtaaminen

Nuorisotyössä kohtaamisen taito on tärkeä osa ammattitaitoa eikä sitä voi oppia kirjoista lukemalla vaan se on elämän ja ammatillisen koulutuksen tulos. Nuori saattaa kokea, ettei häntä kunnioiteta tai hänen mielipiteitään ei kuunnella. On ihan eri asia kuulla kuin oikeasti kuunnella. Joskus aikuinen syyllistyy ajattelemaan muita asioita, kun joku nuori vuodattaa hänelle tärkeitä asioita. Asiat, jotka ovat nuorelle tärkeitä, saattavat aikuisten mielestä olla vähäpätöisiä. Näin ei saisi olla ja tulisi muistaa kuuntelemisen sekä kohtaamisen taito päivittäin. Koulumaailmassa törmää myös yleistyksiin ja esimerkiksi samasta perheestä tai suvusta tulevan nuoren kohdalla tuomitsemiseen (esimerkiksi ”sen velikin oli sellainen hulttio” tai ”kyllä sinun on osattava, kun siskosikin oli niin hyvä”). Tässä yksilön kohtaamisella tarkoitetaan sitä, että jokaiselle nuorelle on annettava mahdollisuus olla sitä, mitä hän on.

Luottamus

Luottamuksellisuus on yksi avainsana nuorten kanssa tehtäväs-ssä työssä. Nuorisotyötä tehtäessä saattaa tulla tilanteita, joissa joutuu pohtimaan ilmoitusvelvollisuuden ja salassapitovelvollisuuden eroa sekä niiden taustalla piileviä moraalisia ja eettisiä kysymyksiä. On tärkeä selvittää näiden kahden velvollisuuden ero oman ammatillisuuden kannalta. Jos ohjaajan on ilmoitettava viranomaiselle nuoren kertomasta tai tekemästä, tulisi nuorelle kertoa asiasta aina ennen. Tämä on vaikeaa ja joskus hyvinkin sydäntä raastavaa. Tavattaessa nuorta ensimmäisiä kertoja, tulisi hänelle kertoa näistä asioista heti. Aina tämäkään ei helpota esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen tekoa, mutta silloin välttyy helpommin turhilta konflikteilta. Luottamuksellisuus on haastavaa, tarkastellaan sitä mistä suunnasta tahansa. Aikuisena, ohjaajana ja kasvattajana on pidettävä kiinni asioista ja huolehdittava siitä, että nuori oppii kantamaan vastuuta ja suorittamaan velvollisuuksiaan. Ei ole kenenkään etu, että suostuu nuoren sanelemaan ehtoihin tai sopii erikseen jotain, vain välttyäkseen nuoren kanssa yhteenotoilta. Luottamus kuitenkin syntyy silloin, kun nuori tietää, että tämän aikuisen kanssa ei voi pelata pelejä.

Oma hyvinvointi

Oman hyvinvoinnin merkitys työssä terävöityy monelle kantapään kautta. Saatetaan kyseenalaistaa, että miten oma hyvinvointi liittyy eettisiin ohjeistuksiin ammatillisessa kontekstissa. Jos joutuu olemaan pois töistä uupumisen ja loppuun palamisen takia, ymmärtää, ettei siitä ole kenellekään hyötyä, että yrittää tehdä kaiken, auttaa kaikkia ja miellyttää kaikkia. Ennen pitkään se näkyy työssä huolimattomuutena, innostumattomuutena ja välinpitämättömyytenä. On tärkeä huolehtia omasta jaksamisesta, jotta elinvoimainen työote säilyy. Eikä vähiten myös siksi, että on vaikea kasvattaa nuorta hyviin elintapoihin, jos ei itse noudata niitä. Nuoren kohtaaminen ravintolassa, itse hieman päihtyneenä, voi myös olla erittäin hankala tilanne. Nuoren on vaikea nähdä sitä eroa, ettei nuorisotyöntekijä olekaan silloin töissä. Tämä on arkaluontoinen, mutta tärkeä asia, josta puhutaan liian vähän. Nuorisotyöntekijä ei voi heittää ammatillista viittaa yltään poistuttuaan työpaikalta, vaan ammatti seuraa häntä kaikkialle. Pelkästään katua ylittäessään tulisi miettiä, että antaako itsestään esimerkillisen kuvan. Nuorisotyöntekijä käyttää suojatietä ja noudattaa liikennevaloja, vaikka juuri sillä hetkellä ei olisikaan töissä, eikä vain?

Sosiaalinen media ja kollektiiviset netin ilmentymät ovat jo lähes jokaisen nuoren arjessa mukana. Monelta nuorisotyöntekijältä löytyykin työprofiili Facebookista. Ei kuitenkaan riitä, että on näkyvästi esillä myös netissä. Nuorisotyöntekijän tehtävä on tuoda esille niitä asioita ”in real life”, mitä netissä tapahtuu. Tämäkin vaatii tietynlaista hienovaraisuutta, koska nuoren on vaarallisen helppo sulkea aikuiset sosiaalisten medioiden ulkopuolelle, joissa nuori itse viettää aikaansa. Vaikuttaminen, puuttuminen, auttaminen ja ohjaaminen on tehtävä reilusti, mutta varovasti. On osattava toimia nuorten säännöillä, heidän omalla reviirillään. Netissä työntekijän tulee toimia myös esimerkiksi viittä oikeita toimintatapoja.

Yhteistyö

Nuorisotyöntekijä arvostaa omaa työtään, toimii rakentavasti ja avoimesti työyhteisössä ja yhteistyöverkostossa. Nuorisotyö on harvoin täysin yksin tehtävää työtä. Tilaisuudet työskennellä monenlaisissa työyhteisöissä ja monenlaisten ihmisten kanssa antaa laajempaa näkemystä erilaisista työyhteisöistä. Vaikka nuorisotyöntekijä omistakin paljon hyviä sosiaalisia taitoja ja on lähtökohtaisesti ystävällinen kaikkia kohtaan, niin työyhteisössä toimimisen taitoja oppii vain tekemällä niissä töitä. Hyvä työntekijä pyrkii joustamaan ja tarjoamaan apua aina tilaisuuden tullen ja näin pitäisi olla vastavuoroisesti. Joskus omassa työssä saattaa syyllistyä tuomitsemaan toisten ihmisten tapaa tehdä töitä. Tulisi muistaa, että jos on aikaa puuttua toisten tekemisiin, mitä todennäköisimmin luistaa omista työtehtävistään. Jokaisella työpaikalla vallitsevat omat säännötönsä ja toimintatapansa. On tärkeää tietää työyhteisön sisäiset säännöt ja oppia toimimaan niiden puitteissa. Sooloilu harvoin tuottaa mitään hyvää. Toisinaan säännöt ovat kirjoittamattomat, jolloin niiden oppiminen vaatii aikaa.

Lisäkoulutus

Koulutuksiin osallistuminen tulisi kokea mahdollisuutena, ei välttämättömyytenä. Tietojen päivittäminen ja ajatusten vaihtaminen eri toimijoiden kanssa on paljon palkitsevampaa kuin tehdä työtä vuodesta toiseen samoilla tavoilla kaavoihin kangistuneena. Pätevyyttä ei nuorisotyöalalla ole juurikaan määritetty, mutta oma pätevyys työssä antaa itsevarmuutta ja valmiuksia toimia eri tilanteissa. Koulutustilaisuudet ja opiskelu antavat parhaimmillaan työhön uusia ulottuvuuksia ja uudenlaista energiaa.

Lopuksi

Kouluohjaajan tai nuorisotyöntekijän ammattiin liittyvistä eettisistä kysymyksistä puhuttaessa vastaan tulee monia tunteitakin nostattavia aiheita. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus antaa hyvän pohjan pohdittaessa omaa ammatillisuutta ja oman työn ydintä. Käytännön nuorisotyö pitää sisällään paljon sellaista, jossa moraalit ja etiikka joutuvat koetukselle. Tärkeintä olisikin pohtia näitä asioita etukäteen, jotta säilyttää terveen suhtautumisen työhön.

Niin, mekin tehdään nuorisotyötä!

Pienoisnäytelmä kertoo järjestössä toimivien kulttuurista nuorisotyötä tekevien työntekijöiden ajatuksista nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen merkityksestä omaan arkeensa.

Roolit:

Vesa - nuorten omaehtoista toimintaa tukeva järjestötyöntekijä

Nelli - nuorten teatteriryhmiä ohjaava taiteen kandi, jonka työnantajana toimii kolmannen sektorin toimijoiden lisäksi kunta

Petteri - teatteri-ilmaisun ohjaaja, joka työskentelee teatteriproduktioiden ja kerhojen ohjaajana

Jaana - koordinaattori ja ohjaajavastaava, työskentelee myös nuorten ohjaajien kanssa

Seitsemän nuorta

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS

Ensimmäinen kohtaus

Seitsemän nuorta

Lavalle tulee seitsemän nuorta, jotka lukevat vuorotellen nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen yleisölle

Toinen kohtaus

Vesa, Petteri, Nelli ja Jaana

Rennosti sisustetussa oleskeluhuoneessa on pehmeä sohvaryhmä, jossa Petteri, Vesa ja Nelli istuskelevat juomassa teetä ja juttelemassa.

Pöydällä on nippu nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus – julisteita.

Petteri

Mikä nuo julisteet on?

Vesa

Se on nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus. Lueskelin sitä läpi ja pohdin, miten se liittyy meihin. Mehän tehdään meidän teatteriyhdistyksessä nuorten kanssa teatteria, mutta jotenkin tuota ohjeistusta lukiessani havahtuin siihen, että vaikka mun tausta on varsinaisesti draamakasvatuksen puolella niin oikeastaan mäkin teen nuorisotyötä.

Nelli

Niin. Järjestömaailmassa nuorisotyön käsite ei ehkä ole samalla tavoin yksiselitteinen ja yhtenevästi ymmärretty kuin kuntien toteuttamassa nuorisotyössä. Myöskään ammattieettinen ohjeistus ei sovellu suoraan sellaisenaan sillä järjestössä nuorten kanssa toimii kaikenlaista ja taustaista vapaaehtoista ja ammattilaista. Ohjeistuksessa mainitaan, että ne on tarkoitettu nuorisotyön ammattilaisille, joilla on alan koulutus ja jotka työskentelevät kuntien, järjestöjen tai yksityisen sektorin palveluksessa. Tärkeä kysymys onkin, miten ohjeistus voi palvella meitä, järjestöjen ja erityisesti kulttuurisen nuorisotyön parissa toimivaa ohjaajia tai vapaaehtoisia, jotka ei olla nuorisotyön ammattitaitustalla.

Vesa

Jos vaikka mietin itseäni. Minulla ei ole nuorisotyön puolelta mitään koulutusta vaan ammattitaitoni on teatteritaiteen puolella. Tai toisaalta sä Nelli. Sulla on taiteen kandin tutkinto, mutta siitä huolimatta sä teet ammattimaista työtä nuorten kanssa teatterin keinoin.

Jaana kävelee huoneeseen, kaataa itselleen kahvia ja istahtaa muiden seuraan

Jaana

Mistäs täällä puhutaan?

Petteri

Keskustellaan tässä nuorisotyön ammattieettisestä ohjeistuksesta ja siitä, miten sitä voisi meillä järjestömaailman kulttuurisessa nuorisotyössä hyödyntää.

Vesa nappaa Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus -julisteen pöydältä ja muka taipuu sen painon alla

Vesa

Tämähän on vähän niin kuin lakikirja. On niin painavaa ja heviä asiaa.

Jaana

Hmm. No varmaan vähintäänkin pitää ymmärtää, millaista kulttuurista nuorisotyötä järjestöissä tehdään. Mun mielestä voidaan puhua kolmesta erilaisesta kokonaisuudesta. Itse asiassa tässä me niitä kokonaisuuksia edustetaan. Nelli ja Petteri ohjaavat harrastusryhmää, jossa taidekasvatuksella on keskeinen rooli. Vesa tukee nuorten omaa toimintaa ja hänen tärkein tehtävänsä on olla fasilitaattorina ja nuorten ideoiden tukena. Minä toimin nuorten kanssa, jotka itse ohjaavat ryhmää. Tällöin tulee huomioida nuorisotyön kerrannaisvaikutukset ja tarjota nuorelle välineitä toimia ohjaajana.

Nelli

Tunnistan itseni tuosta sun määritelmästä vaikka en sitä aikaisemmin ole kovinkaan pohtinut. Jotenkin hätkähdyttää myös se tosiasia, että eihän näitä ole käyty missään läpi.

Petteri

Tavallaan nämä tuntuu vähän vierailta, jos miettii vaikka teatteriohjaajan arkea. Itse asiassa tulee oikeastaan hirveät paineet.

Ei sitä ajattele, kun kerran viikossa pitää 1,5 tunnin harkat, että näitä kaikkia toteuttaisi. Tuntuu, että tässä pitäisi olla joku yli-ihminen. Huvittavaa, että ensin käydään läpi kaikki nuo kohdat ykkösestä kuutoseen ja sen jälkeen vielä muistutetaan, että muista myös pitää itsestäsi huolta. Mä en tiedä, millaisia superihmisiä ne kunnallisen nuorisotyön puolella on, mutta kyllä tässä on aika lailla kovat tavoitteet mun eettiselle toiminnalle. Enkä mä nyt tarkoita sitä, etten haluaisi näin toimia. Se todellisuus ei vaan aina anna myöden näillä resursseilla. Ehkä se ratkaisu mulle voisikin olla, että poimin täältä muutaman mun työn kannalta tärkeimmän ja otan ne erityistarkasteluun.

Nelli

Mä oon ihan samaa mieltä. Kyllä sitä keskittyy taidekasvatukseen, kun on vaikka lukuharjoitukset meneillään. Enemminkin sitä tuntee itsensä nuorisotyön tekijäksi silloin, kun on jokin ristiriita tai kriisitilanne, jota siinä pitää alkaa selvittämään. Ehkä näistä jotenkin läheisin onkin tuo kakkoskohta. Siinä puhutaan kohtaamisesta ja kannustamisesta. Taidetta nuorten kanssa tekemälle ehkä just tärkeintä onkin läsnäolo siinä hetkessä, minkä nuorten kanssa viettää.

Jaana

Niin, musta oleellisimpia onkin tuo toinen ja kolmas kohta.

Vesa

Mun mielestä näistä ei nouse mikään muita tärkeämmäksi. Itse ymmärrän tämän niin, että kaikissa näissä nostetaan erityisesti sitä nuorten omaa tekemistä ja toimintaa ja sitä, että nuoren kanssa töitä tekevä pystyy antamaan tilaa nuorelle. Tää sopii jotenkin tosi hyvin järjestömaailmaan. Sehän on oikeastaan järjestön perimmäinen idea. Siis se, että tehdään sitä, mikä tuntuu itsestä tärkeältä. Toisaalta tietysti järjestötoiminnan ideaan kuuluu se, että nuori on jollain tavalla tasavertainen toimija aikuisten kanssa. Mä tarkotan tällä sitä, että aikuinen ei välttämättä ole se, joka ohjaa toimintaa vaan nuoret ja aikuiset tekee yhtälailla samoja asioita.

Petteri

Mä ajattelin just ihan tuota samaa. Varsinkin sellaisissa ryhmissä, jossa on eri-ikäisiä harrastajia, nuorella on jotenkin erilainen paikka siinä yhteisössä, kun silloin, kun tehdään hommia pelkän nuorisoryhmän kanssa. Ja on se työ mun mielestä myös silloin nuorisotyötä, vaikka niitä muita aikuisia olisikin mukana.

Vesa

Niin, nyt kun alan tarkemmin tätä pohtimaan niin ehkä tämän ohjeistuksen tärkein viesti meille järjestöissä toimiville onkin juuri tuo nuoren oman tekemisen ja yhteisöön kuulumisen suhde.

Jotenkin pelkästään tämän ohjeistuksen läpikäyminen muistuttaa siitä, millaista nuorisotyötä järjestöissä tehdään. Aikuisten ja ohjaajien koulutustaustat saattavat olla ihan jotain muuta, kun nuorisotyötä ja siitä huolimatta he ovat kulttuurisen nuorisotyön ammattilaisia.

Nelli

Hmm. Totta. Mun mielestä olisikin tärkeää käydä nämä ohjeistus läpi erityisesti meidän järjestöyöntekijöiden kanssa, jotta kaikilla alalla toimivilla olisi yhtenäinen käsitys siitä, mitä oikeastaan ollaan tekemässä. Tästä ohjeistuksesta tarvittaisiin kuitenkin muunneltu ja kevyempi versio sellaisille, jotka tapaavat saman nuoren vaan vaikka muutamia kertoja jollakin kurssilla.

Pohdiskelevampi ja pehmeämpi versio helpottaisi varmaan sitä, miten järjestöyöntekijä näitä ohjeita voisi hyödyntää.

Petteri

Ai miten niin? Meinaatko, että me järjestössä mennään kevyellä etiikalla?

Nelli

No en. En mä tarkoita mitään vasemman käden etiikka vaan ehkä enemmänkin sitä, miten nämä näkyvät käytännössä niille, jotka viettää vain lyhyen hetken nuoren kanssa. Just sitä, että jokaisella nuoren kanssa toimivalla tulee erilaisia tilanteita eteen ja tää ohjeistus on just sellainen asenne niissä tilanteissa.

Petteri

Ok, nyt mä ymmärsin. Ei siihen ohjeistukseen tosiaankaan mitään konditionaaleja voi laittaa. Kuvittele nyt, kun ohjaaja lukisi, että nuorisotyöntekijän tulisi toimia tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja erilaisuutta kunnioittaen. Samallahan sinne loppuun voisi lisätä, että jos jaksaa.

Vesa

Sitä just on myös eettinen toiminta, että tiedostaa, millä tasolla itse ohjaajana liikkuu. Jotenkin mulla on semmoinen tunne, että usein jonkin taiteenlajin sisällöt ja menetelmät osaava palkataan vaan siksi, että taiteen menetelmät ovat hallussa. Kukaan ei välttämättä koskaan kysy, miten nuorten kanssa toimiminen onnistuu. Jotenkin oletetaan, että kun sä kerran osaat tuon teatterin, niin kai sä nyt sitten osaat nuorisotyönkin. Se, että siinä työsuhteen alussa tai vaikka ihan jossain erillisessä koulutuksessa käytäis nämä läpi, edesauttaisi ainakin osaltaan sitä, että järjestöyöntekijä ymmärtäisi tekevänsä nuorisotyötä.

Jaana

Ja toisaalta musta järjestössä toimivan ohjaajan ei tarvitse olla samanlainen kun vaikka kunnallista nuorisotyötä tekevän nuorisotyöntekijän. Siitä huolimatta molemmat tekevät yhtäläillä tasa-arvoisesti tärkeää työtä, jota noiden ohjeistustenkin mukaan pitäisi myös itse arvostaa. Siihen tämä ohjeistus voisi toimia työkaluna: oman työn tunnustamisen ja arvostamisen tunnistamiseen, vähän niin kuin semmoinen kirkastaja. Tämä on jotenkin todella ajankohtainen varsinkin nyt, kun vastuuta esimerkiksi harrastustoiminnan ja monien palvelujen tuottamisesta tunnutaan siirtävän entistä enemmän kolmannelle sektorille.

Vesa

Tää olisi ihan täydellinen keskusteluteema vaikka ohjaajalaveriin tai tapaamiseen, sinne päivittäisten käytännönasioiden sekaan. Jotenkin pohdiskelevasti niin, että ihan konkreettisella tasolla mietittäisiin, mitä ohjeistuksen kohdat tarkoittaa ihan käytännössä. Siis silloin kun se nuori kävelee sisälle vaikka siihen teatteriharjoitustilaan.

Petteri

Tuntui muuten, että nuo kaksi viimeistä kohtaa ei oikeen ollut samasta ohjeistuksesta, ainakaan näin kulttuurista nuorisotyötä tekevän näkövinkkelistä katsottuna.

Nelli

Totta, jotenkin ne musta myös sisältyy jo noihin aikaisempiin. Ja sitä paitsi tuosta viimeisestä tulee jotenkin semmoinen olo, että on huono asia, jos on jutussa ihan täysillä mukana.

Vesa

No mun mielestä nämä kaksi viimeistäkin on kuitenkin tärkeä ottaa erikseen esiin. Kaikille se ei oo niin itsestään selvää. Varsinkin, jos miettii vapaaehtoisuuspohjalta nuorisotyötä tekeviä. Vapaaehtoiset helposti aliarvioivat omaa panostaan eivätkä muista antaa itelleen ansaitsemaansa tunnustusta. Miettikää nyt vaikka noita aikuisia, jotka ovat tässä meidän teatteriprojektissa apuna.

Petteri

No todellakin. Vaikka tää on ammattilaisille, niin kyllä tuota jaksamisasiaa voisi vapaaehtoisetkin soveltaa. Mutta älkää vaan kysykö multa miten! Sitä tässä myös ihan yleisellä tasolla pohdiskelin, että tällä hetkellä tämä ohjeistus ei oikein vielä näy mitenkään täällä järjestömaailmassa. Ei tästä moni tiedä.

Nelli

Niin aivan turha tätä on minnekään oppilaitokseen viedä. Se, että voi käytännössä ymmärtää mistä tässä oikein on kyse, vaatii kyllä sen käytännön kontaktipinnan. Toisin sanoen ohjaaja tarvitsee siis jotain kokemusta nuorten kanssa työskentelystä ja käytännön esimerkkejä erilaisista tilanteista. Just niin tämä toimisikin ehkä parhaiten: että ottais jotain vaikka omassa järjestössä sattuneita käytännön tilanteita ja peilaisi, miten nämä eri kohdat toteutui oikeassa elämässä. Tämä on siis ihan mun oma henkilökohtainen mielipide. Mä tiedän Vesa, että sä oot niiiiiini eri mieltä tuosta oppilaitosjutusta. Mutta jos mä mietin vaikka itseäni: en todellakaan olisi ymmärtänyt näitä ilman käytännön kokemusta.

Jaana

Kannatan! Oikeat ja elävät esimerkit toimii!

Vesa

Todellakin! Musta olisi loistava kuulla ihan konkreettisia, vaihtoehtoisia esimerkkejä siitä, mitä erilaisista ratkaisuksista on seurannut. Ja ehkä niitä voisi sitten viedä sinne oppilaitoksiin tän ohjeistuksen kanssa. Niin kuin nyt vaikka se kiusaamistilanne, joka meillä oli viime vuonna. Se katkaistiin heti alkuunsa ja selvitettiin kunnolla. Kenenkään ei tarvinnut lähteä porukasta.

Hetken hiljaisuus, jonka aikana kaadetaan lisää kahvia.

Nelli

No joo. Nyt kun olen asiaan tutustunut ja pohtinut, niin kyllä mä toivon, että mä onnistun toteuttamaan työtäni näiden mukaisesti.

Petteri

Niin mäkin, ainakin noiden ensimmäisten

Vesa

Todellakin just tähän meidän työn pitäis perustua

Jaana

Mitpä tähän enää muuta voi lisätä. Muuten nuoret kutsuivat sen toimittajan paikalle. Milloin se juttu tulee lehteen?

Nelli

Torstaina. Se esitys meni ihan älyttömän hyvin. Muistinpas just, että pitää muistaa korjata se Hannan viitta huomista varten. Hanna hoiti muuten koko tilanteen tosi tyylikkäästi. Ens kerralla annetaan siitä superaplotit! Kuka siihen kaapuun oikein kompastui?

Petteri

Ei kukaan. Se jäi kiinni niiden näyttämön sivuportaiden naulaan. Se on pakko muistaa vasaroida ennen kuin sattuu jotain pahempaa. Soitin myös Sannalle päivällä ja se lupas tulla huomenna. Se halusi tosi paljon nähdä koko porukan. Juttelin myös sen äidin kanssa ja sovittiin, että seurataan nyt muutama viikko, että miten homma lähtee rullaamaan ja katsotaan sitten jatkotoimenpiteet.

Vesa alkaa yhtäkkiä nauramaan

Vesa

Kuunnelkaa nyt itseänne. Tässähän te just ootte elävä esimerkki ”niistä” nuorisotyötä tekevästä, jotka toimivat eettisen ohjeistuksen mukaan. Jatkakaa!

Vesa tekee kunnioittavan kumarruksen muille ja poistuu näyttämöltä. Jaana, Petteri ja Nelli jäävät jutustelemaan.

Pienoisnäytelmää varten on haastateltu neljä järjestössä kulttuurista nuorisotyötä tekevää ohjaajaa ja työntekijää. Näytelmän dialogi on rakennettu haastattelussa esiin tulleiden havaintojen ja ajatusten pohjalta. Kiitos teatteriohjaaja Tiina Puljujärvi, teatteri-ilmaisun ohjaajat Laura Kiretti ja Sami Sivonen sekä projektipäällikkö Riina Kylmälahti kommentteistanne ja upeasta työstä nuorten kanssa!

Näkökulmia ammattieettisen ohjeistuksen hyödyntämisestä nuorisotyössä

En muista mikä koulutus se oli ja missä se oli, kun ensimmäisen kerran kuulin, että nuorisotyön ammattiala on saamassa oman ammattieettisen ohjeistuksensa. Sen kuitenkin muistan, miten iloinen asiasta olin. Omassa työyhteisössäni Pieksämäen kaupungin nuorisotoimessa olimme ammattieettisen ohjeistuksen puutteesta muutaman kerran keskustelleet ja miettineet, mikä nuorisotyön alasta tekee niin poikkeavan, että sille ei ole saatu ammattieettistä ohjeistusta aikaiseksi?

Nuorisotyö – mitä se on?

Nuorisolain seitsemännessä pykälässä sanotaan, että kunnan nuorisotyöhön ja politiikkaan kuuluu nuorten kasvatuksellinen ohjaus. Nuorisotyö tukee ja toteuttaa erilaisia ohjausta sisältäviä työmuotoja, joiden piirissä nuori voi saada niin non-formaalin kasvuympäristön tavoite- ja menetelmätietoista ohjausta kuin myös informaaliala aikuisen ihmisen avoimeen läsnäoloon ja kuuntelemiseen perustuvaa ohjausta. Nuorisotyön ohjaukseen sisältyy nuoren sosialisatioon tähtääviä taidollisia, tiedollisia, emotionaalisia ja sosiaalisia tavoitteita. (Korhonen & Nieminen 2010, 6.)

Lain lähtökohdat muodostavat nuorisotyön arvopohjan. Siinä otetaan huomioon nuorten elinympäristössä vaikuttavat tekijät ja suunnataan nuorten parissa tehtävän työn tavoitteita. Nuoret kasvavat kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Nuorisotyöllä vaikutetaan erityisesti nuorten oman ajan käyttöön edistämällä mm. nuorten harrastustoimintaa. Nuorisotyö on kasvatustyötä, jossa yhdistyvät ammatillisuus ja vapaa-ehtoisuus. (Nuorisolaki 2006; Aaltonen 2009, 27.)

Ammattieettisessä ohjeistuksessa yhtenä nuorisotyön tavoitteena on, että jokainen nuori saavuttaa omien voimavarojensa ja näkemyksensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. Pieksämäellä nuorisotoimen strategiaan on kirjattu nuorisotoimen toiminta-ajatus, jonka mukaan nuorisotyön tehtävänä on mm. lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja itsenäistymisen tukeminen. (Pieksämäen nuorisotoimen strategia 2012.)

Kuten voimme todeta, kulkevat niin nuorisolain 7 §:n määrittelemät, kunnan nuorisotyön tehtävät kuin paikallinen nuorisotyökin käsi kädessä, pitäen sisällään samoja sisältöjä kuin ammattieettisessä ohjeistuksessa on. Näin ollen työntekijä voi hyödyntää ammattieettistä ohjeistusta pohtiessaan oman työn sisältöjä sekä käyttää ohjeistusta työvälineenä omalla kentällään nuorisotyön arjessa nuorisotyön moninaisissa työtehtävissä.

Kuka on ammattilainen?

Suomessa kunnat vastaavat nuorisotyön toteuttamisesta yhdessä nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien

yhteisöjen kanssa. Rauaksen (2010) laatimassa opinnäytetyössä määritellään, että ammattieettinen ohjeistus on tarkoitettu nuorisotyön ammattilaisille, joilla on alan koulutus, ja jotka työskentelevät kuntien, järjestöjen tai yksityisen sektorin palveluksessa. Työssään alan ammattilaiset voivat hyödyntää ammattieettistä ohjeistusta pohtiessaan työn sisältöjä. (Rauas 2010, 17.)

Kuntien nuorisotyössä työskentelee monen eri koulutuksen läpikäynyt ammattilaisten joukko. Esimerkiksi Pieksämäellä nuorisotyötä toteuttaa ammatillisesti vahva porukka, jonka pohjakoulutus vaihtelee perustutkinnosta eritasoisiiin ammattikorkeakoulututkintoihin (yhteisöpedagogi, yhteisöpedagogi YAMK, sosionomi ja toimintaterapeutti). Jotta nuorisotyöntekijän ammattia voi toteuttaa laadukkaasti, pitää nuorisotyöntekijällä olla ajan tasalla oleva ammattitutkinto, joka tarjoaa työntekijälle sen teoreettisen viitepohjan, johon hän voi käytännön työnsä pohjata sekä toimia rakentavasti oman ammattialansa osajana ja kehittäjänä. Oman työn arvostus saa oikeutuksensa vahvasta ammatillisesta koulutuksesta, työkokemuksesta ja käsityksestä itsestä oman ammattialansa toimijana. Ammatillisella identiteetillä ymmärretään elämänhistoriaan perustuvaa käsitystä itsestä ammatillisena toimijana. Ammatilliseen identiteettiin kuuluvat myös käsitykset siitä, mihin ihminen kokee kuuluvansa ja samastuvansa, mitä hän pitää tärkeänä sekä mihin hän sitoutuu työssään ja ammatissaan. Siihen sisältyvät lisäksi työtä koskevat arvot ja eettiset ulottuvuudet sekä tavoitteet ja uskomukset. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 46.)

Nuorisotyössä ammattietiikka voidaan ymmärtää sekä yksilölliseksi että yhteisölliseksi. Yksilötasolla nuorisotyön ammattilainen sitoutuu omiin ihanteisiinsa ja periaatteisiinsa, ja yleisellä tasolla ammattietiikka on koko työyhteisön yhteiseen sopimukseen perustuva nuorisotyön ammatillisten arvojen sekä periaatteiden kokonaisuus. Kokonaisuutena nuorisotyön ammatillisen toiminnan vastuullisuus perustuu tietoon ja ammatilliseen kokemukseen sekä työn arvo- ja normipohjaan. Eettisen ohjeistuksen tarkoituksena on auttaa nuorisotyöntekijöitä tekemään valintoja, ohjaamaan ja arvioimaan omaa ja toisten toimintaa sekä perustelevaan toimintansa. Eettistä pohdintaa vaativien tilanteiden tunnistaminen on keskeistä jokaisen nuorisotyöntekijän työssä. (Rauas 2010, 27 -28.)

Minkälaisissa käytännön tilanteissa eettistä pohdintaa on tehty Pieksämäellä?

Rauaksen (2010, 80) mukaan eettisen ohjeistuksen hyödyntäminen tapahtuu nimenomaan työkentillä, ja ohjeistuksen pohdinnan tuleekin tapahtua käytännön työssä, työyhteisössä ja henkilökohtaisessa eettisessä pohdinnassa. Nuorisotyön ammattieettisessä ohjeistuksessa mainitaan, että nuorisotyöntekijän on toimittava tasapuolisesti, oikeudenmukaisesti ja erilaisuutta kunnioittaen. Nuorisotyöntekijä on läsnä ja kannustaa nuorta, jotta jokainen nuori saavuttaisi omien voimavarojensa ja näkemyksensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä. Nuorisotyön toiminnossa näh-

dään nuoret yksilöinä ja ryhmän jäseninä sekä ohjataan nuoria ratkaisemaan myönteisesti ristiriitoja sekä välttämään asenteellisuutta. Nuorisotyön toimintojen tulee mahdollistaa nuoren mukanaolo omalla itsenään, ilman pelkoa nolatuksi tai hylätyksi tulemisesta. Nuorisotyöntekijä valaa omalla toiminnallaan ja olemuksellaan uskoa tulevaan antaen samalla nuorelle aikaa oppia elämästä.

Esimerkki Masasta

Käytännön tilanteet nuoren arvostamisesta saattavat sisältää ristiriitoja. Miten arvostamme itse nuorta, mutta emme tue esimerkiksi hänen rasistista ajatusmaailmaa? Pieksämäen nuorisotalolla on kävijänä nuori mies ”Masa” jonka paidassa on teksti ”kiitos jumala että synnyin valkoisena”. Voiko Masa käydä kyseinen paita päällä nuorisotalolla, koska paidan teksti on rasistinen? Masa itse kokee, että hänellä saa olla oma arvomaailmansa ja se saa näkyä pukeutumisessa ja mikään laki ei kiellä häntä esiintymästä julkisella paikalla ja julkisessa tilassa paita päällä. Masa tarkisti asian poliisilaitokselta ja poliisin näkemyksen mukaan julkisissa tiloissa paita ei ole este osallistumiselle.

Keskustelujen jälkeen tässä tapauksessa päädyttiin toimimaan nuoren osallisuutta tukien. Masa voi käydä nuorisotalolla sellaisena kuin hän on ja sellaisessa paidassa kuin hänellä on, kunhan toimii nuorisotalon sääntöjen mukaisesti eikä käyttäydy rasistisesti toisia nuoria kohtaan.

Erilaisuuden kunnioittaminen on toisen ihmisen kunnioittamista riippumatta ajatusmaailmojen tai ulkoisten ominaisuuksien erilaisuudesta. Nuorisotyössä on nuorten kanssa käytävä erilaisia arvokeskusteluja, jotta saadaan aikaan aitoa dialogia sekä ymmärrystä siitä, miksi joku toinen ajattelee asioista eri tavalla kuin itse ajattelee. Parhaimmillaan keskustelu opettaa nuoria ymmärtämään ja kunnioittamaan toisten erilaisia arvomaailmoja ja saa nuoren pohtimaan kriittisemmin omaa arvomaailmaansa. Keskustelussa Masan kanssa nostettiin esille, että nuorisotalotoiminnassa ei hyväksytä rasismia, vaan nuorisotalotoiminta on matalankynnyksen toimintaa, joka on tarkoitettu kaikille nuorille, oli sitten ihonväri tai arvot mitä tahansa. Kaikkia kohdellaan tasavertaisina. Masan kannalta oli olennaista saada kokemus, että hänet hyväksytään ihmisenä, mutta rasismia ei hyväksytä.

Nuorisotyö on täyttänyt sille asetetut tavoitteet, jos se kohtaa nuoren omalla itsenään ilman hylätyksi tulemisen tunnetta, ja sitä kautta se pystyy omalla työllään ylläpitämään nuoren tulevaisuusorientoituneena. Niin kauan kuin on uskoa tulevaisuuteen, nuorella on mahdollisuus selvittää mistä vaan. Kun nuorella ei ole enää unelmia eikä toiveita oman elämänsä suhteen, silloin nuori helposti syrjäytyy yhteiskunnasta. Rasistisia näkemyksiä ei tule hyväksyä. Toisaalta nuoren sulkeminen toimintojen ulkopuolelle saattaa katkaista yhteyden nuoreen, jonka kanssa olisi tärkeää käydä keskustelua. Nuoren arvomaailmaa ei voi vaihtaa kuin paitaa, mutta pitkäjänteisellä nuorisotyöllä voidaan vaikuttaa erilaisiin asenteisiin ja arvoihin.

Käytännön eettiset haasteet ovat vaikeita ja usein yllättäviä. Yksittäisiin tilanteisiin vaikuttavat monenlaiset tekijät, ja etukäteen ei voi päättää millaisia tilanteita asian selvittelyssä tulee: vängätäänkö asiasta, käydäänkö rakentavaa keskustelua vai ratkaiseeko asian lopulta esimies tai poliisi? Mikä on oikein ja väärin? Mikä on kokonaisuuden kannalta paras ratkaisu? Toisinaan joudutaan valitsemaan huonoista vaihtoehdoista vähiten huono.

Miten ammattieettinen ohjeistus on sitten otettu kentällä käyttöön?

Pieksämäen nuorisotoimessa ohjeistus on käyty yhdessä läpi syksyllä 2012 työyhteisöpalaverissa, ja tekstiversio löytyy jokaisen työntekijän työhuoneen seinältä. Ammattieettinen ohjeistus löytyy myös Pieksämäen nuorisotoimen perehdytyskansiosta, josta nuorisotoimen harjoittelijat ja uudet työntekijät ne löytävät.

Ohjeistusta läpikäydessämme palaverissa istui myös kaksi nuorisotoimen harjoittelijaa. Toinen harjoittelija opiskeli ammattikorkeakoulussa sosionomiksi, ja toinen opiskelija opiskeli nuorisotoimen vapaa-ajanohjaajan perustutkintoa. Keskustelussa kävi ilmi, ettei kumpikaan harjoittelija ollut aikaisemmin kuullut mitään nuorisotyön ammattieettisestä ohjeistuksesta. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus tulisi jalkauttaa eri opinahjoihin niin toisen asteen nuorisotoimen ja vapaa-ajanohjaajan, kuin eri ammattikorkeakoulujen opintokokonaisuuksiin, jotta tulevaisuuden nuorisotyöntekijöillä ammattieettinen ohjeistus olisi tiedossa jo kentälle tullessa.

Myös nuorisotyön verkostoissa liikkuessani niin alueellisesti kuin valtakunnallisestikin olen havainnut, että nuorisotyön eri organisaatiot sekä niissä työskentelevät nuorisotyöntekijät eivät ole erityisen vahvasti ottaneet ammattieettistä ohjeistusta mukaan arjen käytäntöihin sekä organisaatioiden arvopohjan luomiseen. Kehittämistä asian suhteen on myös omassa organisaatiossani. Salmisen (2010, 11) mukaan myös esimiestyössä on vahva eettinen perusvire. Resursseja on ohjattava suunnitelmallisesti tavoitteiden saavuttamiseksi tehokkaalla tavalla ja samalla luoden yhteistä arvoperustaa organisaation henkilöstölle. Nuorisotoimen ja eri organisaatioiden esimiehillä on suurin vastuu ammattieettisen ohjeistuksen jalkauttamisessa. Jokaisen omaa ammattialaansa arvostavan nuorisotyön esimiehen tulee huolehtia siitä, että omassa organisaatiossa on nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus käyty henkilöstön kanssa yhdessä läpi sekä otettu se käyttöön arjen toimintaympäristöihin nuorisotyötä tekevien työntekijöiden pohdintojen tueksi. Nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen jalkauttamista tulisi vielä pohtia ja kehittää niin paikallisesti kuin valtakunnallisestikin.

Eettisen kulttuurin merkitys työntekijöiden hyvinvointiin

Ammatillisesti vahva ja hyvinvoiva nuorisotyöntekijä jaksaa tehdä työtään laadukkaasti erilaisissa toimintaympäristöissä. Työpaikan eettinen kulttuuri tarjoaakin uuden näkökulman nuorisotyöntekijöiden hyvinvoinnin tarkasteluun nuorisotyöntekijöiden hyvinvoinnin tarkasteluun nuorisotyöntekijöiden hyvinvoinnin tarkasteluun nuorisotyöntekijöiden hyvinvoinnin tarkasteluun nuorisotyöntekijöiden hyvinvoinnin tarkasteluun

risotyön organisaatioissa. Eettisellä kulttuurilla tarkoitetaan jaettuja arvoja sekä yhteisiä pelisääntöjä siitä, millainen toiminta ja työtavat nähdään suotavina omassa työyhteisössä. Yksinkertaisimmillaan eettisyys tarkoittaa käsitystä oikeasta sekä väärästä, ja työelämässä eettisyys näyttäytyy usein erilaisissa päätöksentekotilanteissa. Työelämän eettiset päätöksentekotilanteet eivät synny itsestään, vaan niihin vaikuttavat organisaation ajattelumallit, niin muodolliset kuin epämuodollisetkin. Eettinen kulttuuri sisältää organisaation yhteiset käsitykset ja odotukset siitä, miten organisaation arvot, normit ja toimintatavat voivat tukea tai estää eettistä toimintaa. Eettisten arvojen toteutus työpaikalla tarkoittaa selkeitä sääntöjä ja odotuksia vastuulliselle toiminnalle. (Huhtala 2013, 78.)

Huhtalan (2013) väitöstutkimus osoitti, että organisaatioissa toteutettavat eettiset hyveet ovat tärkeä työperäistä stressiä ja työuupumusta ehkäisevä tekijä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että eettinen kulttuuri lisää työntekijöiden sitoutumista omaan organisaatioonsa, ja kiinnittämällä huomiota työyhteisön arvoihin ja vastuulliseen toimintaan voidaan edistää koko henkilöstön hyvinvointia ja tukea organisaation menestymistä. Huhtalan viesti onkin, että eettisten arvojen vaaliminen kannattaa. Se on pitkäkantoinen tapa luoda työyhteisöihin vastuullinen arvopohja, joka lisää myös työntekijöiden hyvinvointia. (Huhtala 2013, 79-80.)

Lopuksi

Nuorisotyön ammattieettisestä ohjeistuksesta on ollut hyötyä Pieksämäen nuorisotoimessa. Ohjeistusta yhdessä läpikäydessämme vahvistimme samalla jo aiemmin sovittuja yhteisiä pelisääntöjä, sekä teimme näkyväksi sen, millainen toiminta ja työtavat ovat meidän työyhteisössämme hyväksytyjä. Koko henkilökunnan sitouttaminen samanlaisiin arvoihin ja toimintaperiaatteisiin edistää yhteistyön mutkatonta sujumista myös työyhteisön sisällä sekä vahvistaa työyhteisön työrauhaa edistäen samalla yhteistä työssä viihtymistä. Kun kaikki nuorisotyöntekijät toimivat yhteisten sovitujen pelisääntöjen mukaisesti, se takaa myös asiakkaiden eli nuorten kohtelun tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus on nuorisotyöntekijän tuki ja selkäranka nuorisotyön kentällä, mikäli nuorisotyöntekijät sitä työssään soveltavat. Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus jalkautettuna nuorisotyön organisaatioihin tarjoaa nuorisotyölle mahdollisuuden vastuullisen arvopohjan luomiseen ja vahvistamiseen, lisäten samalla nuorisotyöntekijöiden työhyvinvointia sekä oman ammattialan arvostusta. Nuorisotyössä toimiessaan nuorisotyöntekijä ei toimi vain omana itsenään, vaan hänen arvonsa ja toimintansa määräytyvät siitä työyhteisöstä jossa hän työskentelee. Siksi koko organisaation sitoutuminen on tässäkin asiassa olennaista.

Lähteet:

Eteläpelto Anneli & Vähäsantanen Katja 2010. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa: Asunmaa Tuuli & Riihinen Pekka (toim.): Samalta viivalta 4. Valtakunnallisen kasvatustieteiden valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2010. PS – kustannus. Jyväskylä.

Huhtala Mari 2013. Virtues that Work: ethical organisational culture as a context or occupational well-being and personal work goals. University of Jyväskylä 2013. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, ISSN 0075-4625; 479.

Korhonen Vesa & Nieminen Juha 2010. Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. Nuorisotutkimuslehti 3/2010/28. vuosikerta, 3-17.

Nieminen Juha 2007. Vastavoiman hahmo - nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eteos. Teoksessa Hoikkala Tommi & Sell Anna (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 76.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus, moniste 2012.

Rauas Minna 2010. Ammattina nuorisotyö – esitys nuorisotyön eettisestä ohjeistuksesta. Satakunnan ammattikorkeakoulu; Terveystieteiden koulutusohjelma.

Salminen Ari 2010. Julkisen johtamisen etiikka. Vaasan yliopiston julkaisu. Opetusjulkaisuja 60, julkisjohtaminen 3, 3 uudistettu painos.

Tieto ja kokemus pohjana ammatilliselle pohdinnalle etiikasta - Ymmärrys ammatillisuudesta ohjaa eettiseen työtotteeseen

Nuorten tieto- ja neuvontatyö sisältää eettisiä valintoja niin nuoren kohtaamisessa kuin palvelun eri muodoissa. Ohjatesamme nuoria kasvokkain tai verkkoperustaisissa palveluissa olemme eettisesti ammatillisten kysymysten ääressä. Eettiset valinnat ovat valintoja, joita työntekijä ei itse aina edes tiedosta, mutta ne perustuvat silti aina työhön liittyvään tietoon, kokemukseen, osaamiseen ja ammatilliseen asiantuntijuuden tasoon. Nuorten tieto- ja neuvontatyössä eettisten periaatteiden tarkastelua ja pohdintaa on tärkeä tehdä yksilöllisesti, mutta myös työyhteisössä, jossa työskentelee. Työn etiikkaa voidaan tarkastella muun muassa suhteessa nuorten kohtaamiseen sekä suhteessa tietoon ja ohjaukseen, jota nuorelle annetaan. Tarkastelu tukee työtä ja sen ammatillisten tavoitteiden vahvistamista ja hienosäätöä, sekä siihen liittyvien eettisten valintojen seurausten parempaa tiedostamista ja ymmärtämistä.

Nuorten tieto- ja neuvontatyössä eettisen valinnan tarkastelu tapahtuu myös nuoren esittämän kysymyksen sisältöjen kautta. Kysymys voi olla yksiselitteinen, eikä sen sisältö näin aseta työntekijää pohtimaan asiaa sen syvällisemmin, varsinkaan eettisestä näkökulmasta. Useimmiten eteen tulee kuitenkin kysymyksiä ja tilanteita, jotka vaativat työntekijää tarkastelemaan asiaa lähemmin työn eettisistä näkökulmista. Lisäksi nuorten käyttämät yhteydenoton tavat ja välineet asettavat työntekijöille eettisiä haasteita. Näitä käsitellään tässä artikkelissa tarkemmin.

Nuorten tieto- ja neuvontatyössä tärkeitä arvoja ovat muun muassa yhdenvertaisuus, nuoren kohtaaminen yksilönä, yksityisyyden kunnioittaminen ja luottamuksellisuus. Verkkoperustaisessa nuorten tieto- ja neuvontapalvelussa nuoren tulee voida luottaa siihen, että hän saa ajantasaista ohjausta sekä oikeaa, luotettavaa ja helposti hyödynnettävää tietoa kysymykseensä. Nuoret ovat yhdenvertaisia myös kysymysten näkökulmasta. Kaikki kysymykset arvetetaan yhtä tärkeiksi, sillä työntekijä ei voi määrittellä sitä, kuinka merkityksellinen mikäkin kysymys kenellekin on ja millainen vaikutus vastauksella kysyjään on. Tästä syystä kaikkiin kysymyksiin ja yhteydenottoihin suhtaudutaan ammatillisella otteella ja samanarvoisesti. Kasvokkain tapahtuvissa nuorten ohjaus- ja neuvontatilanteissa korostuvat nuoren yksityisyyden kunnioittaminen, arvostava kohtaaminen sekä hyvä vuorovaikutus. Ja kuten verkossa, myös kasvokkain tapahtuvassa kohtaamisessa nuorelle annetaan aina oikeaa, luotettavaa sekä helposti hyödynnettävää tietoa.

Nuorten tieto- ja neuvontatyön eurooppalaiset periaatteet ja ”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus” ovat arvoiltaan samansisältöisiä. Kaikissa näissä periaatteissa tuetaan nuoren kasvua yhteiskunnan jäsenenä ja edistetään nuorten hyvinvointia sekä elinoloja. Tärkeää on, että nuori on itse vapaa-

ehtoisesti hakeutunut palvelun piiriin. Toiminnassa ollaan tasapuolisia, oikeudenmukaisia ja kunnioitetaan kaikkia yhdenvertaisina. Luottamuksellinen toiminta sekä välittävä, kannustava ja ohjaava ote ovat työssä tärkeitä. Erityistä huomiota kiinnitetään siihen, että tunnustetaan nuorten erilaiset tuen tarpeet ja luodaan edellytyksiä nuoria osallistaville toimintatavoille.

Periaatteet sekä ohjeistukset tukevat työn suuntaviivoja

Nuorten tieto- ja neuvontatyön eettisen pohdinnan pohjana käytetään pääasiassa edellisessä kappaleessa mainittuja työmuodon eurooppalaisia periaatteita. Periaatteet antavat työlle suuntaviivat, joiden avulla työntekijöiden on helppo peilata omia näkemyksiään työn tekemisessä. Niitä hyödynnetään myös palveluiden arvioinnissa sekä kehittämisessä. Työmuodon eurooppalaisten periaatteiden rinnalle on laadittu myös eurooppalaiset verkkoperustaisen nuorten tieto- ja neuvontapalvelun periaatteet ohjaamaan verkkoperustaisten palveluiden tuottamista. Tukea eettiselle pohdinnalle edellä mainittujen periaatteiden lisäksi antavat ”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus”, työmuotoa lähellä olevien ammattiryhmien (opettajat, työvoimaneuvojat, sosiaalityöntekijät, informaattikot) etiikka sekä taustaorganisaatioiden arvot ja työyhteisöjen ammatillinen ote ja osaaminen.

”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus” on tuonut lisäarvoa nuorten tieto- ja neuvontatyön eettisen tarkastelun pohjaksi. ”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus” tunnetaan ja sitä hyödynnetään myös nuorten tieto- ja neuvontapalveluissa. Työmuodon eurooppalaisen periaatteet ovat luoneet vahvan ammattieettisen perustan tieto-, neuvonta- ja ohjaustyölle niin, että ne ovat keskeiset periaatteet, joita työssä seurataan. Ne pureutuvat syvemmin työmuotoon ja sen erityiskysymyksiin nuorille suunnatuissa tieto-, ohjaus- ja neuvontapalveluissa.

”Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus” luo kuitenkin tärkeän ammattieettisen taustan yleisesti kaikille nuorisotyön toimijoille. Monialaisessa yhteistyössä, jossa nuorisotyön ammattilaiset kohtaavat useita eri alojen toimijoita, on tärkeää, että nuorisotyöllä on yhteisesti mietitty arvopohja.

Nuorten tieto- ja neuvontatyö perustuu ammattitaitoiseen tietoon, ohjaukseen ja neuvontaan erilaisissa nuorten elämään liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi se perustuu kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen nuoruusiästä ja siihen liittyvistä tiedon, neuvonnan ja ohjauksen tarpeista. Työmuodossa ennaltaehkäisevällä otteella tuetaan nuorten sosiaalista vahvistumista oman elämänsä subjektiksi sekä ehkäistään syrjäytymistä monialaisesti ja moniammatillisesti verkostoissa. Nuorten tieto- ja neuvontatyö tukee osaltaan nuorisotakuun toteuttamista.

Henkilökohtaista nuorten tieto- ja neuvontapalvelua (tietoa, neuvontaa ja ohjausta) järjestetään lähipalveluna palvelupisteissä sekä erilaisissa verkkopohjaisissa palveluissa. Nuorille tiedottaminen sekä ohjaus ja neuvonta toteutetaan

eri välineitä, menetelmiä ja verkostoja hyödyntäen. Nuorten osallistumista, vaikuttamista ja kuulemista tuetaan ja heille mahdollistetaan tila aktiivisina palveluiden kehittäjinä sekä palvelun laadun arvioijina.

Koulutukset eettisen pohdinnan foorumina

Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatti järjestää vuosittain työmuotoon liittyviä nuorten tieto- ja neuvontatyön peruskoulutuksia. Tärkeä osa koulutusta on työhön liittyvien arvojen, asenteiden ja etiikan pohdinta. Koulutusten yhteydessä olemme huomanneet kuinka tärkeää, usein hyvinkin yksin työskentelevän nuorisotyöntekijän, on päästä keskustelemaan työstään ja siihen liittyvistä haasteista juuri eettisistä näkökulmista. Jos yksi työntekijä organisaatiossa vastaa useammasta nuorisotyön toiminta-alueesta, tapaa kollegoitaan tai moniammatillista verkostoaan muuttaman kerran viikossa lyhyen ajan, ei aikaa pysähtymiselle eettisten kysymysten äärelle ole. Muut työhön liittyvät asiat menevät valitettavasti etiikan edelle.

Menetelmä, jota olemme usein käyttäneet koulutuksissamme erityisesti etiikkaan liittyvissä kysymyksissä, on verkkainen kävely luonnossa. Kävelyn aikana parit pohtivat kysymyksiä liittyen nuorten tieto- ja neuvontatyön etiikkaan sekä työntekijöiden asenteisiin ja arvoihin. Kysymykset pohjautuvat yleensä Jo Labensin työmuodon 13 eettiseen kysymykseen, nuorten tieto- ja neuvontatyön periaatteisiin tai todellisiin asiakastilanteisiin. Jo Labensin kysymykset löytyvät seuraavasta kappaleesta.

1. Osallistujat jaetaan pareihin. Parit saavat yhden kysymyksen kerrallaan keskusteltavaksi. Kaikki parit keskustelevat aina samasta kysymyksestä. Koulutuksen ohjaaja antaa kysymyksen.

2. Kaikki parit kävelevät samaa reittiä. Yhdelle kysymykselle annetaan aikaa noin 5 minuuttia. Sen jälkeen parit pysähtyvät ja kerääntyvät yhteen.

3. Pysähdyksen aikana puretaan yhdessä pariin keskustelua ja havaintoja. Kysymysten purussa kysymystä ja pariin kommentteja peilataan nuorten tieto- ja neuvontatyön periaatteisiin. Tässä kohtaa on mahdollista peilata kysymyksiä myös nuorisotyön ammattieettiseen ohjeistukseen.

4. Purkuun käytetään muutamia minuutteja, jonka jälkeen jokainen valitsee itselleen uuden parin. Uudet parit saavat seuraavan kysymyksen käsiteltäväksi kävelyn aikana. Noin viiden minuutin päästä pysähdytään jälleen purkamaan pariin keskustelua.

5. Kävelyn pituus voi olla kelistä riippuen noin 30-45 minuuttia. Osallistujille on syytä kertoa etukäteen ohjelmassa, että edessä on ulkona tapahtuva harjoitus. Joissakin tilanteissa pareja voi myös pyytää laatimaan muille kysymys keskusteltavaksi vuoronperään.

Nuorten tieto- ja neuvontatyön eettiset kysymykset

Belgialainen tutkija ja nuorten tieto- ja neuvontatyön uranuurtaja Jo Labens laati nuorten tieto- ja neuvontatyölle etiikkakysymykset jo 1990-luvulla. Nämä 13 kysymystä toimivat pohjana eettiselle pohdinnalle Suomessa nuorten tieto- ja neuvontatyössä ja niihin liittyvissä koulutuksissa. Koulutustilaisuuksissa yhdistämme eettiseen keskusteluun usein myös pohdintaan siitä, mitä työntekijät ovat itse havainneet työssään suhteessa nuorten asenteisiin ja arvoihin.

Jo Labensin etiikka-kysymykset:

1. Onko tiedon oltava aina täydellistä, vai voidaananko jotain jättää tietyistä syistä kertomatta?

2. Tuleeko tiedolle asettaa rajoituksia sosiaalisin, moraalisin tai oikeudellisin perustein?

3. Voidaanko nuoria auttaa tilanteissa, joissa tavalla tai toisella ollaan laillisuuden rajamailla tai mennään lain rajojen yli?

4. Ovatko "moniarvoisuus" ja "neutraalius" mahdollisia, ja kumpaa pitäisi painottaa?

5. Ovatko kytkennät nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden ja viranomaisten tai poliittisten organisaatioiden välillä mahdollisia?

6. Voivatko nuoret esiintyä nimettöminä kaikissa tilanteissa?

7. Sitooko nuorten tieto- ja neuvontatyötä tekeviä vaitiolovelvollisuus ja onko heillä ammattisuoja lain edessä (kuten esimerkiksi lääkäreillä ja psykiatreilla)?

8. Miten nuorten tieto- ja neuvontapalvelu menettelee tilanteissa, joissa nuoren ja hänen vanhempiansa välillä on meneillään konflikti?

9. Onko tiedon oltava aina ilmaista, vai voidaanko tietyissä tilanteissa periä maksu?

10. Voidaanko mainonta sallia nuorten tieto- ja neuvontatyön julkaisuissa?

11. Onko rahoittajataholla tai palvelun hallintoelimen jäsenillä oikeus nähdä keskuksen rekistereitä tai vaikuttaa työn menetelmiin?

12. Onko asiakkailta oikeus nähdä itseään koskevat tiedot ja voivatko he korjata virheelliset tiedot?

13. Minkä ammattialojen edustajien tulisi kuulua nuorten tieto- ja neuvontapalvelun henkilökuntaan?

Koulutustilaisuuksissa olemme saaneet positiivista palautetta mahdollisuudesta eettiseen pohdintaan. Eettistä pohdintaa aristellaan turhaan ja se koetaan vaikeaksi avata. Kokemuksemme mukaan pohdinta ryhmässä on työntekijän ammatillisuuden kehittymisen kannalta palkitsevaa, sillä työntekijät pääsevät yhdessä keskustelemaan omista näkökulmistaan ja kokemuksistaan sekä saamaan vertaistukea toisiltaan eettisten pohdinnan tiellä. Keskustelu toimii askeleena oman ammatillisuuden ymmärtämiseen ja myös nuorten kohtaamiseen liittyvien eettisten valintojen parempaan tiedostamiseen. Aiheesta kerrotaan lisää Milla Härmän artikkelissa Nuorisotiedotuksen etiikka (2003), Näkökulmia nuorisotiedotus- ja neuvontatyöhön kirjassa.

Palauttekeskustelussa on noussut hyvin nopeasti esiin tunne ja tunnetila, mitä työntekijä on kokenut tilanteissa, joissa hän on joutunut puntaroimaan eettistä suhtautumista asiaan. Ehkä myös tästä syystä asian aukaiseminen muille koetaan vaikeaksi. Ehkä ei haluta kertoa ääneen sitä, että päällimmäisenä ajatuksena on ollut tunne tai tunnetila, ei niinkään ammatillinen harkinta asiaan liittyvästä eettisestä valintatilanteesta. Tärkeää on se, että keskustelemme avoimesti ryhmässä ilman pelkoa oikeasta tai väärästä. Voimme myös vertailla omaa eettisyyttämme sekä vahvistaa omaa ymmärrystämme eettisyydestä työssämme. Palautekeskustelussa nousee hyvin pian esille oivallisia konkreettisia esimerkkejä, miten työntekijä on toiminut tai ohjannut nuorta asiakasta haastavissa kohtaamisissa ja tilanteissa, joissa työntekijä on joutunut hyödyntämään tietoisesti omaa ammattietiikkaa. Keskusteluissa nousee vahvasti esiin myös sanat ”vastuu” ja ”velvollisuus” sekä se, miten vetää rajaa yksityisen- ja ammattiroolin raja, jos tilanne haastaa työntekijän ääri rajoille. Tällaiset kysymykset liittyvät yleensä nuoren elämän kriisitilanteisiin.

Esimerkki arjen työstä

Esimerkkitapauksemme on poimittu verkkoperustaisesta kysy-vastaa -palvelusta, jossa vastaaminen nuorelle tapahtuu viiveellä. Pohdinnassa olemme peilanneet esimerkkiä myös reaaliaikaisen verkkoperustaisen palvelun näkökulmasta.

*Onko jälkiehkäisytablettien teho sama, kun sen ottaa kuukautisten aikaan? Pitääkö huolestua, kun pillerin ottamisesta on tullut outoja sivuvaikutuksia, kuten ääretöntä väsymystä (en pysy ollenkaan heireillä) ja kamalia mielialanvaihteluita ja alavatsakipua...?
(www.nettinappi.fi, Pulmakulma)*

Verkossa viiveellä tapahtuvassa vastaamisessa työntekijälle mahdollistuu nuoren viestin huolellisempi tarkastelu ja arviointi kuin reaaliaikaisessa vastaamisessa. Työntekijällä on aikaa pohtia, mikä on ensisijainen kysymys ja arvioida nuoren tilannetta. ”Rivien välistä” ei kannata lukea, ei myöskään pyrkiä liikkumaan tulkitsemaan nuoren kirjoittamaa viestiä. Kannattaa pitäytyä nuorelta saaduissa tiedoissa ja lähteä avaamaan kysymystä niiden pohjalta. Esimerkkiyhteydenotossa voidaan erottaa kaksi kysymystä, joista toinen on ennakoiva kysymys vastaavanlaiseen tilanteeseen. Tuleeko nuorelle kertoa, ettei

jälkiehkäisy korvaa varsinaista ehkäisyä, eikä siten myöskään suojaa sukupuolitaudeilta? Tätä nuori ei kuitenkaan kysynyt. Missä siis menee raja, jolloin nuorelle annetaan vain kysytty tieto, vai tarjotaanko hänelle myös aiheeseen liittyvää lisätietoa? Tulisiko vastauksen antajan pyrkiä samanaikaisesti kasvattamaan ja valistamaan nuorta? Voiko tietoa antaa koskaan liikaa vai olemmeko yksi taho, joka valinnoillaan eksyttää nuorta tiedon viidakkoon kasvattaessaan häntä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi?

Reaaliaikainen kysy-vastaa -palvelu verkossa asettaa ammatillisia haasteita vastaajalle. Se, että nuori on läsnä samassa tilassa kuin työntekijä, ei mahdollista työntekijälle ajallisesti syvällisempää eettistä pohdintaa. Sen vuoksi työntekijän ammattitaito ja jo aiemmin tehty eettinen pohdinta ovat keskeisiä elementtejä hyvään työotteeseen ja kohtaamiseen. Ymmärrys eettisistä valintatilanteista työssä ja myös niiden yllätyksellisyydestä valmistaa työntekijää kohtaamaan ennalta arvaamattomia tilanteita.

Tulisiko vastaajan lähestyä nuorta omilla kysymyksillään? Esimerkistä voidaan päätellä, että jälkiehkäisytabletti on jo otettu, mutta sen tehosta ei ole varmuutta. Nuori voi olla jopa raskaana. Eettisestä näkökulmasta voidaan ajatella, että nuorelle tulisi antaa myös tietoa, joka liittyy asiaan, mutta hän ei osaa sitä kysyä. Kyseessä on aikuisen vastuu nuoresta. Nuoren huoli otetaan vakavasti ja tarjotaan aikuisen tukea, neuvoa ja ohjausta. Jos nuori suostuu antamaan lisätietoja muun muassa iästään ja paikkakunnastaan, hänet voidaan ohjata lähimpää palvelupaikkaan, esimerkiksi kouluterveydenhoitajan tai terveyskeskuksen lääkärin luokse.

Ammatillinen vertaistuki suositeltavaa

Työntekijöillä on mahdollisuus hakea vertaistukea kollegoiltaan ja muilta asiantuntijoilta sekä viiveellä että reaaliaikaisessa verkkoperustaisessa neuvontapalvelussa vastatessa. Viiveellä vastatessa vertaistukea saa kollegoilta esimerkiksi pyytämällä kommentteja laadittuun vastaukseen tai pohtimalla saapunutta kysymystä yhdessä. Kommentoidessa tulee myös käytyä alkuperäistä kysymystä läpi ja tarkistettua, onko kaikkiin nuoren esittämiin kysymyksiin vastattu. Tällöin eettinen pohdinta on yhteisöllistä, eikä se jää yhden työntekijän päätettäväksi. Viiveellä vastattaessa tulee pitäytyä niissä vastaamisaikarajoissa, joista palvelussa on mainittu. Jos nuorelle ei jostain syystä voida antaa vastausta luvatussa ajassa, tulee nuorelle ilmoittaa tästä. Reaaliaikaisessa kohtaamisessa tätä ongelmaa ei ole. Reaaliaikaisessa verkkoperustaisessa keskustelussa tulee työntekijän vertaistuen saaminen olla järjestetty siten, ettei vastaaja/keskustelija jää vaikeassa tilanteessa yksin.

Ammattieettisiin kirjoittamattomiin periaatteisiin kuuluu, että nuori voi palata kysymyksineen uudelleen palveluun. Jos ratkaisua ei tunnu löytyvän tai nuori ei saa itse hoidettua asiaa, varsinkin esimerkin tyyppisissä aiheissa, nuorelle kerrotaan, että hän voi palata palveluun kysymyksineen.

Nuorten tieto- ja neuvontatyön koulutustilaisuuksissa nuorten kysymyksiin vastaamista lähestytään eettisen pohdinnan kautta. Tällä pyritään välttämään vastaajan omat, jopa yllättävät reaktiot keskusteluissa nuoren kanssa esimerkiksi seksuaalisuuteen, uskontoihin tai politiikkaan liittyvissä kysymyksissä ja keskustelunaiheissa.

Nuorten tieto- ja neuvontatyön lähtökohta ja päämäärä on, että nuori saa kysymykseensä vastauksen ja tukea huolenaiheeseensa. Se, tapahtuuko ohjaus, neuvonta tai tarpeellisen tiedon antaminen nuorelle viiveellisessä vai reaaliaikaisessa verkkoperustaisessa palvelussa tai kasvokkain palvelupisteessä, ei ole olennaista. Kaikki muodot mahdollistavat nuoren yhteydenoton toimijaan, joka voi häntä tukea ja auttaa.

Artikkelin kirjoittajat Jaana Fedotoff ja Mika Pietilä ovat käyttäneet taustamateriaalina Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatin koulutuksiin tuottamiaan koulutusmateriaaleja.

Tekstissä mainittu kirja nuorten tieto- ja neuvontatyön etiikasta:

Härmä, Milla. 2003. Nuorisotiedotuksen etiikka (s. 25-45). Kirjassa Timonen-Verma, Päivi ja Fedotoff, Jaana (toim.) Näkökulmia nuorisotiedotus- ja neuvontatyöhön. Helsinki.

HELENA TIMONEN

Nuorisotyön ammattietiikka -Eettistä vuoropuhelua

Yhteisöpedagogin ammatti on itsenäinen profesio ja vaativa asiantuntijatehtävä. Tällaisen profesioammatin luonteeseen kuuluu ammattietiikka, joka on tuotu esiin alan eettisissä periaatteissa. Ammattietiikka on osa ammattikunnan omaa laadunvalvontaa, ja sen avulla pyritään vastaamaan yhteiskunnan osoittamaan luottamukseen.

Monet ammattikunnat ovat kautta aikojen sitoutuneet eettisiin ohjeistuksiin, jotka ilmaisevat ammatin edellyttämää asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Ammattieettisissä ohjeistuksissa tuodaan esiin yhteiset ammatilliset arvot ja periaatteet.

Yhteisöpedagogin ammatti perustuu siihen, että asiantuntijoille on yhteiskunnassa annettu erityistehtävä, johon heidät valmennetaan sen edellyttämällä koulutuksella. Ammatti edellyttää, että tehtävään valitut edustajat toimivat työssään korkeaa ammattietiikkaa noudattaen, ja että yhteiskunta voi luottaa ammatin edustajien toimivan eettisesti ammatin kaikissa, usein myös vaikeasti määriteltävissä ja nopeaa päätöksentekoa vaativissa tilanteissa. Yhteiskunnan tulee voida luottaa ammatin edustajien korkeaan ammattitaitoon.

Ammattitaito ja arvopohja

Ammatillisen toiminnan vastuullisuus perustuu yhtäältä tietoon ja ammattitaitoon sekä toisaalta työn arvo- ja normipohjaan. Kumpaakaan ei voida korvata toisella. Huonoa ammattitaitoa ei voi kompensoida hyvillä eettisillä periaatteilla eikä päinvastoin.

Yhteisöpedagogin tehtävän vastuullisuus edellyttää jatkuvaa oman ammattitaidon ylläpitämistä. Se edellyttää myös erityistä herkkyyttä tunnistaa työhön liittyviä eettisiä ongelmia ja valmiutta toimia näissä tilanteissa korkeaa ammattietiikkaa noudattaen.

Vaikka ammattikäytäntöjä ohjataan laeilla, asetuksilla ja normeilla, ammattietiikka ei perustu pakeroon tai ulkopuoliseen valvontaan vaan sisäistettyyn käsitykseen ammatin moraalisesta vaatavuudesta.

Yhteisöpedagogin ammatissa ja työssä tulokset näkyvät usein vasta pitkän ajan kuluttua. Työ on kasvun mahdollisuuksien edistämistä yksilön parhaaksi. Hyvä ammattietiikka on yksi tärkeimmistä työn resursseista. Se ohjaa työhön ja ammattiin liittyviä vuorovaikutussuhteita. Työhön sisältyy oman toiminnan motiivien ja päämäärien eettistä pohdintaa ja arviointia.

Opiskelijoiden pohdintaa ammattietiikasta

Mikkelin ammattikorkeakoulussa, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa uusi ammattieettinen ohjeistus otettiin heti sen ilmestyttyä mukaan ammatillisen kasvun opetukseen.

Nuorisotyön alalla eettistä ohjeistusta olikin kaivattu kauan, ja se otettiin mielihyvin vastaan. Oheistusta käsiteltiin keskustelun kautta ja seuraavaksi kokoankin opiskelijoiden ajatuksia ja keskustelua asian tiimoilta.

Ammattietiikasta keskustellessa peruskysymykseksi nousi, minkälainen toiminta on ammattia harjoitettaessa eettisesti hyväksyttävää. Ammattieettiset ongelmat eivät eroa muista eettisistä ongelmista muussa kuin siinä, että ne koskevat ammatillisen tekojen eettisyyttä. Lähtökohtana on, että työhön liittyvien moraalisten ongelmien ratkaisu perustuu laajalti ammattikunnan sisällä pohdittuun näkemykseen oikeasta ja väärästä ja tämän vuoksi ammatilliseen etiikkaan kohdistuu ammatillisen toiminnan ja siihen liittyvän yhteiskunnallisen roolin asettamia vaatimuksia ja erityisvelvollisuuksia. Tämä herätti laajaa keskustelua ja pohdintaa, ja käsillä oleva eettinen ohjeistus koettiin jopa hieman puutteelliseksi tämän asian edessä.

Ammattiin valmistuneilta edellytetään tietyn ammatti-toiminnan asiantuntijaosaamista ja tarvittavien tietojen ja taitojen hallintaa. Tämä asiantuntijuus antaa valtaa ja vastuuta, jota ammatilainen ei voi välttää. Asiantuntijoilla täytyy olla vahva ammatillinen identiteetti, joka kuvastaa sitä, millaisena asiantuntijana ammatilainen näkee itsensä. Tähän identiteettiin kuuluu myös se, millainen sija eettisyydellä ja arvoilla on oman ammatin harjoittamisessa. Nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen koettiin tukevan ammatti-identiteettiä ja sen kehittymistä.

Ammattilaisuuden tavoitteena on olla ihminen, joka tunnistaa myös työhönsä liittyvät moraaliset ja eettiset aspektit ja osaa ottaa ne huomioon kaikessa työssään. Tieto ja taito ovat sokeita ilman normeja, arvoja ja hyveitä ja ammattitaito menettää merkityksensä, jos asiantuntijalla ei ole valmiuksia ymmärtää eettistä vastuutaan. Eettinen osaaminen nähdäänkin nykyään olennaisena osana ammatillista asiantuntijuutta ja eettinen toiminta on asiantuntijatoiminnan yksi kulmakivistä – se pitää yllä luottamusta asiakkaiden ja asiantuntijan välillä. Opiskelijoiden mielestä tätä asiaa voisi korostaa enemmän alamme eettisessä ohjeistuksessa.

Keskusteluun nousi hyvin vahvasti myös se, minkälaisia eettisiä jännitteitä ja ongelmia yhteisöpedagogiopiskelijat ovat kohdanneet esim. harjoittelujaksillaan.

Esille nousi mm. järjestelmien rajoitukset, vastakkaiset arvot, toisen alan ammatilaisen kyseenalaisen käytöksen todistaminen ja pelko puhua. Ensimmäisessä teemassa

(järjestelmän rajoitukset) opiskelijat kokivat haastavaksi toteuttaa erilaisia toimintoja, kun puitteet eivät olleet optimaaliset. Haasteeksi opiskelijat nostivat muun muassa resurssien vähyyden, kiireen, huonot tilat. Nämä taas herättivät eettisiä kysymyksiä esimerkiksi työn laadusta.

Toisessa teemassa (vastakkaiset arvot) opiskelijat nostivat esille arvojen eriävyyden ja siitä nousseen eettisen jännitteen. Opiskelijat huomioivat tilanteita, joissa opiskelijan ja työpaikan ohjaajan arvot olivat erilaiset ja harjoittelun toteuttaminen oli tämän vuoksi hankalaa. He eivät kuitenkaan rohjenneet ottaa asia puheeksi. Tällaisia tilanteita saattoi syntyä esim. asiakastyössä. Työharjoittelun ohjaaja ei opiskelijan mielestä suhtautunut asiakkaaseen ja tämän mielipiteisiin ja itsemääräämisoikeuteen riittävällä vakavuudella, vaan vähätteli asiakkaan itsetuntemusta, tietämystä ja oman elämän tuntemusta. Vastaavanlaisia tilanteita löytyi lisääkin, tässä vain yksi esimerkki.

Eettisiä ongelmia opiskelijat kohtasivat myös moniammatillisessa yhteistyössä (toisen alan ammatillaisen kyseenalaisen käytös). Toisen/muun ammattihenkilön epäkunnioittavat asenteet asiakasta kohtaan, epäkohtelias kielenkäyttö tai luottamuksellisuuden rikkoutuminen olivat tilanteita, joissa opiskelijat kokivat eettisiä jännitteitä, ja myös voimattomuutta puuttua asiaan.

Myös eettisistä tilanteista puhuminen nousi esille. Opiskelijat kokivat, että oli hankalaa sanoa eriäviä mielipiteitä esimerkiksi organisaation työryhmälle tai jopa heitä ohjaavalle työntekijälle, eivätkä välttämättä tienneet, kenelle voivat puhua eettisistä ongelmista.

Positiivista opiskelijoiden mielestä on kuitenkin se, että nyt ammattietiikka on osa opiskelua ja siitä puhutaan. He pitivät ohjeistusta tärkeänä ja kokivat, että niiden yleinen päämäärä onkin olla tukipilarina ammattihenkilöiden päivittäiselle työlle ja päätöksen teolle

Ohjeistuksen asema koulutuksessa

Opiskelijoiden mukaan ammattieettisiin ohjeistukseen tutustumisessa on opettaja isossa roolissa. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että opettajat tiedostaisivat olevansa näin suuressa roolissa ja pyrkisivät ottamaan ohjeistuksen aina uudelleen käsitellyyn eri asiayhteyksissä. Ohjeistus ei ole vain ohjeita, vaan niihin sisältyy ammatin keskeiset eettiset perusteet ja arvot. Koulutuksen aikana opiskelijat kasvavat käyttämään ohjeistusta arvioidessaan omaa toimintaa, selvittäessään eettisiä ongelmia ja arvioidessaan oman arvoperustansa kehittymistä.

Ammattieettisistä ohjeistusta opiskelijat haluavat käsitellä yhdessä jonkun kanssa. Eniten kannatusta tässä sai opettaja, opiskelijaryhmä ja yksittäinen opiskelukaveri. Siis henkilöt, joiden kanssa keskusteluyhteys on jo luotu opintojen ohessa. Jotta ammattieettinen ohjeistus tulisi tutuksi opiskelijoille, sen sisältöä tulisi analysoida eri tavoin ja se tulisi yhdistää systemaattisesti kaikkien opetukseen koulutuksen aikana.

Työelämän eettinen kehittäminen ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa

Johdanto

Yhteisöpedagogi (ylempi amk) tutkinto on toteutettu Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Humak) vuodesta 2007 saakka. Parhailtaan opintojaan suorittaa neljäs ryhmä. Tutkinnosta on valmistunut tähän saakka noin 50 osaaajaa toimialojemme eri tehtäviin. Koulutuksen profiilina on yhteisöjen kehittäminen laajempaan kontekstina humanistinen ja kasvatusala kohdistettuna järjestö- ja nuorisotyön toimialoihin. Koulutuksen ydin on yhteisöjen kehittäminen: tavoitteena on vahvistaa yhteisöjen kehittämisen näkökulmasta yhteisöllisyyden ja yhteisöjen kehittämisen osaamista, palveluiden tuottamisen ja tuotteistamisen osaamista, työorganisaatioiden kehittämisen ja kehittämismenetelmä osaamista. Lisäksi koulutuksen painopistealueita ovat vuorovaikutuksen, viestinnän ja pedagogisten taitojen vahvistaminen. Tätä osaamista lisäämällä pyritään vahvistamaan opiskelijan kykyä toimia yhteisöjen kehittäjänä ja toimijana kansainvälisissä toimintaympäristöissä. Lainsäädäntö antaa ylemmille tutkinnoille tehtävän tuottaa osaamista työelämän kehittämiseen vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä. (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (423/2005)).

Yhteisöpedagogi (ylempi AMK) tutkintoon kuuluva opinnäytetyö on työelämän kehittämistehtävä, jossa kulminoituvat opiskelijan järjestö- tai nuorisotyöalan tuntemus ja kehittämisaosaaminen. Opinnäytetyössä yhdistyvät oman alan eettiset ohjeet sekä kehittämis- ja tutkimustyön eettiset periaatteet: kehittämistehtävä rakentuu kaksinkertaisesti eettiselle pohjalta. Koulutusohjelman opinnäytetyössä kehittämistyön kohteena ovat tyypillisesti toimialojen työskentelytavat ja toimintamallit. Kehittämisen keskiössä ovat usein ihmisten rutiinit ja työskentelytavat. Toimialat perustuvat vuorovaikutukselliseen ihmistyöhön, mistä johtuen työtä tehdään usein omalla persoonalla. Tämä asettaa kehittämistyön eettisyydelle tiukat vaatimukset. Työelämän kehittämisessä ja ylipäätään sen osaamisen tuottamisessa on kyse eettisestä valinnasta; kuka vastaa ja kenen kehittämisestä kyse, millä ehdoin kehittämistä tehdään, kuka määrittää kehittämistyön arvot ja mikä on eettisesti kestävää kehittämistä? Kuka ottaa vastuun tulevaisuudesta, mihin yhteisöjen kehittäminen tähtää?

Työelämän kehittämisen eettiset reunaehdot

Yhteisöpedagogi (ylempi AMK) koulutuksen erikoisosaaminen liittyy kehittämiseen; osaamisprofiili muodostuu yhteisöllisten prosessien johtamisesta ja kehittämisestä, kyvystä käyttää ja soveltaa erilaisia kehittämismenetelmiä, tutkivan ja kehittävän työotteen hallinnasta sekä vahvasta pedagogisesta osaamisesta. Tavoitteena on myös näiden avulla osata edistää toimialamme työelämän muutosprosesseja ja niiden hallintaa kehittämisessä. Ytimenä on edistää yhteisöjen osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia.

ECTS-projektin vuoden 2006 suositus ylempi amk-tutkintojen yleisiksi työelämän kuudeksi kompetensseiksi sisältää seuraavat kompetenssit; Itsensä kehittäminen, eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, kehittämistoiminnan osaaminen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen, kansainvälisyysosaaminen. Eettinen osaaminen on kuvattu Arene ry:n suosituksessa ammattikorkeakoulututkintojen yhteiseksi kompetensseiksi (2010) seuraavasti;

eettinen osaaminen

- *kykenee ottamaan vastuuta yhteisön toiminnasta ja sen seurauksista*
- *osaa soveltaa alansa ammattieettisiä periaatteita asiantuntijana ja työelämän kehittäjänä*
- *osaa tehdä ratkaisuja ottaen huomioon yksilön ja yhteisön näkökulmat*
- *osaa edistää tasa-arvoisuuden periaatteiden toteutumista työyhteisöissä*
- *osaa edistää kestävän kehityksen periaatteiden ja yhteiskuntavastuun toteutumista*
- *kykenee johtamaan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa toimintaa eettisiin arvoihin perustuen (Arene ry. 2010).*

Eettisen osaamisen sisältöjä on otettu huomioon koko tutkinnon opetussuunnitelmassa. Yhdessä työyhteisöosaamisen/kehittämisaosaamisen kompetenssin kanssa ne muodostavat koko yhteisöpedagogi ylempi amk -tutkinnon ytimen osaamisen tuottamisen näkökulmasta. Käytännön työelämän osaamisessa haasteellinen tavoitteemme on, että eettinen osaaminen siirtyisi opiskelijan asiantuntija-osaamiseksi, osaksi hänen kehittäjän työtään, osaksi asennoitumista kehittäjän työhön ja asiantuntijuuden ydintä. Kyse on taidosta tunnistaa eettisiä ongelmatilanteita ja valmiutta toimia niissä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelin Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) ohjaa Suomessa tutkimustoiminnan eettisyyttä ja julkaisee Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa -ohjetta (HTK-ohje). Humak on muiden korkeakoulujen tavoin sitoutunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiin periaatteisiin. Käytännössä sitoutuminen periaatteisiin tarkoittaa velvollisuutta järjestää tutkimuksen ennakoarviointi TENKin esittämien periaatteiden mukaisesti. Humak toteuttaa velvollisuutensa ennakoarvioinnin järjestämiseen Arcadan, Diakin ja Metropolian kanssa yhteisessä Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettisessä toimikunnassa. (Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettinen toimikunta.)

Kansallisten tutkimuseettisten linjausten, HTK-ohjeen, lisäksi tutkimustyön eettisissä kysymyksissä on olemassa myös kansainvälisesti tunnustettuja eettisiä periaatteita, jotka on koottu Singaporen julkilausumaan tutkimuksen rehellisyydestä. Julkilausuma perustuu yhteisymmärrykseen siitä, että kaikki luotettava tutkimus pohjautuu rehel-

lisyteen. Rehellisyys on universaali erilaiset tutkimuksenteon kontekstit ja kansalliset toimintatavat ylittävä yhteinen periaate. Yksittäisiä tutkijoita koskevien periaatteiden lisäksi Singaporen julkilausumassa kuvataan myös tieteellisten organisaatioiden velvollisuuksia. Julkilausuma on käännetty yli kahdellekymmenelle kielelle mukaan lukien suomen kieli. (Singapore Statement on Research Integrity.)

Ammattikorkeakouluopiskelijan kannalta tutkimuseettiset periaatteet tarkoittavat sitä, että tehdessään tutkimus- ja kehittämistyötä, opiskelijaa velvoittavat sekä hänen oman ammattialansa eettiset periaatteet että tutkimusta ohjaavat eettiset linjaukset. Oppilaitoksen tehtävä on vahvistaa näiden molempien tuntemusta ja opiskelijan kykyä soveltaa niitä kehittämistehtäväänsä. Viimeisenä opinnäytetyön eettisenä portinvartijana Humakilla on käytössä plagioinnin vastainen ohjelma, Urkund, jossa tarkastetaan valmiit opinnäytetyöt. Urkund on korkeakouluissa laajasti käytetty ohjelma, joka etsii tekstistä samankaltaisuuksia aikaisemmin julkaistujen kirjallisten tuotosten kanssa.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus ja työelämän kehittäminen

Työelämän kehittäminen on laaja ja monipolvinen käsite ja näyttäytyy toimintana monella tasolla nykyisessä työelämässä. Opiskelijaryhmän kanssa käydyissä työelämän kehittämistä määrittelevissä keskusteluissa ovat nousseet esille asioiden ja toimintamallien muuttaminen, parantaminen ja kehittäminen.

Opiskelijat valitsevat usein oman työyhteisönsä arjessa toimimattomaksi tai kehittämistä vaativaksi havaitun kokonaisuuden tai sen osan kehittämistehtäväksi tai opinnäytetyönsä aiheeksi. Eettisestä näkökulmasta pohdintaa aiheuttaa usein kehittämistoimintaan osallistaminen, tavoitteen asettamisen prosessi tai vastuukysymykset. Yksi esimerkki kehittämistehtäviin liittyvästä eettisestä problematiikasta on opiskelijan rooli kehittäjänä tai pikemminkin hänen roolinsa muuttuminen työyhteisössä muutosprosessin käynnistäjänä ja vetäjänä. Etenkin sellaisissa tapauksissa, joissa opiskelija on työyhteisönsä esimies, muiden innostaminen opintoihin liittyvään kehittämistehtävään vaatii erityistä herkkyyttä. Vastaavasti myös silloin kun opiskelija on rivityöntekijä, oman työyhteisön osallistaminen opintoihin liittyvän kehittämistehtävän tekemiseen saattaa käynnistää työyhteisöä horjuttavia prosesseja. Toinen esimerkki kehittämistehtäviin liittyvistä eettisistä kysymyksistä ovat tekijän- ja teollisoikeudet. Toisaalta kyse on opiskelijan osaamisesta tunnistaa ja erottaa muiden tuotokset omista tuotoksistaan asianmukaisesti ja toisaalta hänen oikeuksistaan suojata omat tuotoksensa esimerkiksi tavaramerkillä. Myös kehittämisen tai muutoksen seuraukset sekä tasa-arvoisuuteen liittyvät näkökulmat vaativat eettistä keskustelua ja pohdintaa. Viime aikoina on voimakkaasti noussut esille opiskelijoiden työelämästä tuoma viesti siitä, että miten toimialallamme voidaan johtaa ja kehittää yhteiskunnallisesti vaikuttavaa toimintaa eettisiin arvoihin perustuen.

Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus linkittyy kokemuksiimme ylempään amk-tutkinnon ryhmissä käytyihin työelämän kehittämiseen liittyviin keskusteluihin, oppimistehtävien pohdintoihin ja asiantuntija- ja vertaisryhmissä käytyihin seikkoihin mm. seuraavin näkökulmin:

A. Työelämän kehittämisen lähtökohdat kohdistuvat toimialan yhteiseen kehittämiseen ja hyvinvointiin. Tavoitteena on luoda osaamista toimintaympäristöjen ja rakenteiden ja edellytysten kehittämiseen, jotta eettisessä ohjeistuksessa kuvatut tavoitteet, kohtaamiset ja osallisuus mahdollistuvat.

B. Ammattieettinen ohjeistus näyttäytyy kehittämistehtävissä tavoitteena vahvistaa sitä asiantuntijuutta ja ammatti-identiteettiä ja osaamista kehittäjänä, josta arvostus omaa työtä kohtaan syntyy, kyky toimia rakentavasti ja avoimesti työyhteisössä ja monialaisissa verkostoissa. Monialaisen osaamisen vahvistaminen läpi opintojen antaa tähän hyviä valmiuksia.

C. Koulutuksen profiilissa ja ammattieettisessä ohjeistuksessa on kolme yhtymäkohtaa.

1. Ensimmäisenä yhtymäkohtana on nuorten osallisuus, jota vahvistetaan lähiyhteisöissä, eri kulttuureissa ja laajemmin yhteiskunnassa.

2. Toisena yhtymäkohtana on nuorisotyön kehittäminen muuttuvia nuorten tarpeita ja nuorisokulttuurien muutosta vastaavaksi. Näihin muutoksiin vastaaminen vaatii erityistä osaamista ja eettistä herkkyyttä.

3. Kolmantena yhtymäkohtana ja koko kehittämistyön perustana on kyky toimia eettisesti työyhteisöissä ja yhteistyöverkostoissa sekä oman ammatti-identiteetin vahvistaminen.

Koulutuksen profiilin sisällä vahvistetaan sitä vaikuttamistyötä ja työn vaikuttavuutta, jonka kautta syntyisi parempi kyky ”vahvistaa nuorisotyön roolia luottamalla asiantuntijuuteensa, tunnistamalla oman ammatti-identiteettinsä sekä olemalla ammattialansa ja osaamisensa kehittäjä.” Tästä seuraa pedagoginen käsitys ja viestinnän ja vuorovaikutuksen osaamisopiminen, jonka kautta ohjeistuksen mukaan ”Nuorisotyöntekijä jakaa omaa osaamistaan ja oppii toisilta ammattilaisilta. Nuorisotyöntekijä toimii monialaisessa yhteistyössä nuorisotyön omilla vahvuuksilla. Nuorisotyöntekijä edistää eri toimijoiden välistä vuoropuhelua, kunnioittaa nuorta ja hänen lähiverkostoaan sekä käsittelee vastuullisesti saamiinsa tietoja. Nuorisotyöntekijä on kasvun ja kasvatuksen tukija.” (Nuorisotyön ammattieettinen ohjeistus.)

Koulutuksessa pyritään vahvistamaan ammattieettisen ohjeistuksen mukaisesti nuorisotyöntekijän edellytyksiä olla tukija ja kannustaja. Koulutuksen tavoite on myös kehittää oman toiminnan eettistä vaikuttavuutta, ammatillista osallistumista ja kykyä tiedostaa ilmiöitä. Tässä mielessä nykyisen koulutuksen osaamisen tuottamisen kärjet kohtaavat hyvin nuorisualan ammattieettisen ohjeistuksen esille nostamat arvot.

Yleisesti voidaan sanoa, että koulutuksen profiili ja osaamisen tuottamisen ydin kulminoituu työelämän kehittämisen vahvistamiseen. Tavoitteena on, että opiskelija osaa luoda siihen edellytykset: toimivat rakenteet ja palvelumuodot, hyvinvoivat yhteisöt ja rakentavan vuorovaikutusilmaston. Tässä pedagogisessa kehyksessä on turvallista toteuttaa myös ammattieettistä ohjeistusta kaikkien toimijoiden kanssa yhdessä. Koulutuksen vaikutukset ulottuvat työelämässä paljon laajemmalle kuin vain yhden opiskelijan osaamiseen syventäen koko yhteisön eettistä osaamista. Samalla koulutuksen ja työelämän vuoropuhelu jättävät jälkensä opetussuunnitelmaan.

Lopuksi

Ammattieettinen ohjeistus on toivottavasti elävä ja muuttuva ohjeistus, jonka tehtävä on olla suuntaa-antava, tukija ja keskustelun/tietoisuuden herättäjä. Ohjeistusta tulee voida päivittää muuttuvassa työelämän ja toiminnan kontekstissa. Meille toimialan kouluttajille se on erinomainen peilauspinta varmistaessamme eettisen osaamisen sisällön ja laadun tukinnoissa. Työelämän kehittämisen/toimialamme yhteisöjen kehittämisen näkökulmasta voidaan jatkossa seurata mm. seuraavien asioiden kehittymistä sillä silmällä, miten ne voitaisiin huomioida seuraavassa ohjeistuksen päivityksessä;

- miten vastuullisuus laajemmassa mielessä huomioidaan kehittämisen kehyksessä; voitaisiinko ohjeistuksessa tarkastella sitoutumisen kysymyksiä, kehittämisen työn tuloksien ja seurausten eettistä näkökulmaa?
- toimialan kehittämisen, uudistamisen ja muutoksen lähtökohtien pohdinta; minkälaista muutosta tavoitellaan? Minkälaiselle arvoperustalle muutoksen, kehittämisen ja uudistaminen toimet perustetaan?

Kriittinen ammattieettisten periaatteiden soveltaminen yleensä toiminnassa, monimutkaisissa ja ennakoimattomissa tilanteissa on suuri haaste työelämässä ja koulutuksessa. Mikään eettinen ohjeistus ei voi olla kaiken kattava ja antaa valmista ratkaisua kaikkiin työelämän tilanteisiin. Ammatin- ja tutkimuseettiset ohjeet ovat tärkeitä rakennuspalikoita ammatillisen identiteetin kehittämisessä, mutta eettinen osaaminen palautuu usein hyvin arkisiin ja pieniinkin käytännön kysymyksiin, jotka on ratkaistava eettisiä ohjenuoria soveltaen luottaen omaan sisäiseen ymmärrykseen siitä, mikä on oikein ja oikeudenmukaista. Työelämän kehittämisessä eettisen osaamisen täytyy olla jokaisen kehittäjän ja kehittäjäyhteisön sisäistämää, sitä ei voi ulkoistaa tai tilata muualta. Eettinen osaaminen rakentuu päivä ja kokemus kerrallaan.

Lähteet:

Arene ry. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden yleiset kompetenssit. ECTS-projektin suositus 19.4.2006.
Arene ry. Suositus tutkintojen kansallisen viitekehyksen (NQF) ja tutkintojen yhteisten kompetenssien soveltamisesta ammattikorkeakouluissa.23.2.2010.

Opetusministeriö. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Työryhmä-muistioita ja selvityksiä 2009: 24.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/tr24.pdf?lang=fi> (Viitattu 24.1.2014)

Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettinen toimikunta www.metropolia.fi/tutkimus-ja-kehitys/tutkimuksen-eettinen-ennakkoarviointi/ammattikorkeakoulujen-eettinen-toimikunta/ (Viitattu 18.10.2013)

Singapore Statement on Research Integrity
www.singaporestatement.org/index.html (Viitattu 18.10.2013).

Tutkimuseettinen neuvottelukunta
www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteissa (Viitattu 18.10.2013)

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta (423/2005).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050423> (Viitattu 24.1.2014).

Yhteisöpedagogi (ylempi AMK) opetussuunnitelma 2012-14. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

6 YHTEENVETO

Edelliseen lukuun kootut, käytännön kentältä tulleet tekstit keskustelevat hyvin kirjan teorian ja ammattieettisen ohjeistuksen kanssa. Tämä ei tarkoita ristiriidatonta ja samankaltaista näkemystä kaikista asioista vaan yhteistä vuoropuhelua, joka herättää kysymyksiä ja jättää niitä myös avoimeksi. Sellaista on eettinen pohdinta.

Vaikka muutamasta tekstistä ei voi tehdä laajoja johtopäätöksiä, tukevat ne kuitenkin yleistä kentältä tullutta viestiä. Ohjeistus on ollut odotettu ja konkreettinen työväline, joka johdattaa pohtimaan eettisiä haasteita. Se pureutuu nuorisotyön lähtökohtiin ja periaatteisiin sekä auttaa tarkastelemaan itseä työntekijänä ja ammattinsa edustajana. Ohjeistus antaa ajatuksia työn ja ammatin kehittämiseen niin henkilökohtaisella kuin koulutuksenkin tasolla. Kunnissa ja oppilaitoksissa ohjeistusta on hyödynnetty, kun taas järjestö- ja seurapuolella jalkauttaminen on vasta alkuvaiheessa. Ohjeistus on mukana alan koulutuksen eri tasoilla, mutta sisältymisen opetukseen ei välttämättä näy vielä konkreettisesti työkentillä tai työharjoitteluissa. Lisäksi käytännön eettiset haasteet näyttäytyvät erilaisena ammattiin valmistuessa kuin useiden työvuosien jälkeen. Jatkossakin ohjeistusta tulee hyödyntää eri koulutustasoilla kuin myös työelämän kehittämissäpäivissä. Positiivista on se, että saadun kokemuksen mukaan ohjeistus on toiminut tarkoituksensa mukaisesti erilaisissa tilanteissa ja tehtävissä. Eri uravaiheissa olevien ammattilaisten lisäksi, ohjeistus on tavoittanut myös eri työmuotojen ammattilaisia. Nuorten tieto- ja neuvontapalveluissa on ollut toimialakohtaisia eettisiä pohdintoja, jolloin nuorisotyön ohjeistus on tullut tukemaan toiminnan nuorisoyöllistä näkemystä. Erilaisten ohjeistusten muodossa eettisten haasteiden monipuolisuus näyttäytyy ja käytännön työssä se konkretisoituu.

Eettisen ulottuvuuden tulee olla mukana myös nuorisotyön kehittämisessä. Nuorisotyön ei tule hukata lähtökohiaan ja ideologiaansa muuttuvassa maailmassa. Nuorisotyölle asetetaan uusia tehtäviä ja sen odotetaan vastaavan tai jopa ratkaisevan nuoruusikään liittyviä yhteiskunnallisia haasteita. Niihin liittyvät poliittiset ohjelmat ja päätökset, joilla ohjataan lasten ja nuorten parissa työskenteleviä. Tavoitteena on usein nopea reagointi ja puuttuminen erilaisiin riskitekijöihin sekä kontrollin saavuttaminen. Lisäksi ihmisten kanssa tehtävään työhön liitetään nykyisin tuottavuus -näkökulma. Nuorisotyötä ei voi valjastaa vain nuorten hallinnoin välineeksi eikä sen toimintaa voi mitata pelkästään euroissa. Toiminnan päämäärien keskinäinen järjestäminen on olennaista. Käytännössä tämä tarkoittaa myös nuoren näkökulman ymmärtämistä ja sen huomioon ottamista. Nuorisotyön tulee olla valmis reagoimaan muutoksiin ja vastaamaan sille asetettuihin kysymyksiin, mutta nuorisoyöllinen näkökulma on säilytettävä. Yhteiskunnallisissa muutoksissa tulee olla mukana, mutta nuorisotyön tulee itse määritellä työnsä lähtökohdat ja tavoitteet. Nuorisoyöllä on oma eettinen ulottuvuutensa ja nykyisin myös ammattieettinen ohjeistus. Työn lähtökohdat ja tavoitteet ovat keskeisessä roolissa eettisessä pohdinnassa.

TAVOITTEENA EETTISESTI PERUSTELTU NUORISOTYÖLLINEN NÄKÖKULMA

Käytännön ja teorian tulee olla vuoropuhelussa. Käytännöstä nousevien esimerkkien avulla teorian hyödyntäminen avautuu ja teorian avulla pystymme monipuolisemmin käsittelemään esimerkkitapauksia. Käytännön työn eettiset haasteet näyttäytyvät harvoin yksinkertaisina. Sen osoittaa kirjan alkupuolella oleva esimerkki sähkökerhon Timosta ja kirjan loppupuolella oleva esimerkki rasistista paitaa käyttävästä Masasta. Kummassakin tarinassa on kyse siitä, millaisena nuori voi osallistua nuorisotoimintaan. Rasistisen paidan käyttö on tuomittava asia, mutta asian pohtiminen todellisessa kontekstissa voi tehdä siitä monimutkaisen haasteen. Vilkkaan Timon sulkeminen sähkö-toiminnan ulkopuolelle ei ole helppo päätös, mutta se taitaa olla todellisuudessa usein asian lopputulema. Käytännön esimerkkien peilaaminen etiikan teorioihin avaa vaihtoehtoisten toimintatapojen perusteita. Velvollisuusetiikan mukaan rasistisen paidan käyttö nuorisotilassa tulee kieltää, koska se on syrjivä ja yhdenvertaisuuden vastainen. Toisaalta huolenpidon etiikalla voidaan perustella kyseisen nuoren osallistuminen paitoineen nuorisotoimintaan, jolloin yhteys nuoreen säilyy ja nuoren väärityneeseen ajatusmaailmaan on mahdollista vaikuttaa. Toisessa esimerkissä kykenemättömyys sähkökerhon sääntöjen noudattamiseen voi olla este Timon osallistumiselle. Velvollisuusetiikan mukaisesti voidaan ajatella, että nuori ei kykene toimimaan olemassa olevien sääntöjen mukaan, joten hänen tulee jättäytyä pois toiminnasta. Huolenpidon etiikan näkökulmasta Timon osallistuminen sähköyn on perusteltavissa: nuoren tulee voida osallistua ja kehittyä pelaajana, lähtökohdista riippumatta.

Tarkastelun kohteena tulee olla myös kyseisen nuoren rooli ja vastuu omasta toiminnasta. Masa voi halutessaan vaihtaa paitaansa, mutta Timo ei pysty nopeuttamaan kehittymistään pelaajana. Vastuullisen toiminnan vaatiminen tulee olla suhteutettuna nuoren ikään ja kehitystasoon. Molemmissa tapauksissa tulee huomioida nuoren keskeneräisyys. Nuoruusikä ja sen erityispiirteitä tulee ymmärtää, kun työskennellään nuorten parissa. Kokonaisvaltaiseen näkemykseen tulee ottaa huomioon lukuisia eri muuttujia, jotka näyttäytyvät tapauksesta riippuen erilaisessa roolissa. Toisinaan nuoren perhe tausta luo ymmärrystä asioihin, kun taas ennestään tuntemattoman nuoren kanssa joudutaan toimimaan enemmän intuition pohjalta.

Ei riitä, että vaihtoehtoja perustellaan eettisillä näkökulmilla tai nuoren näkökulmasta. Asiaa tulee pohtia myös nuorisotoiminnan näkökulmasta, jolloin esille nousee muiden osallistujien oikeus turvalliseen toimintaympäristöön. Toteutuuko

Työn lähtökohdat ja tavoitteet ovat keskeisessä roolissa eettisessä pohdinnassa.

tämä, jos nuorisotilassa nuori käyttää rasistista paitaa tai jos sähkökentällä ei noudateta pelisääntöjä? Päätöksiä tehdessä tulee kuitenkin huomioida, että nuorisotyössä tulee olla tilaa ja aikaa oppia elämästä sekä korjata tekemiään virheitä. Nuorisotyö on rosoista ja elämänmakuista.

Ratkaisun eli nuorisotyöllisen näkemyksen asioihin muodostaa nuorisotyöntekijä. Ammatillisena hän päättää, kuinka pitkälle velvollisuusetiikka sitoo sääntöihin ja ohjeistuksiin sekä toisaalta, kuinka pitkälle huolenpidon etiikalla voidaan perustella sääntöjen tai ohjeistuksen vastainen toiminta. Tällaiset nuorisotyölliset näkemykset eivät ole löydettävissä kirjoista tai kansista, vaan sen muodostavat käytännön tilanteissa toimivat ammattilaiset. Eettisissä asioissa tulee kiinnittää huomiota myös tehdyn päätöksen jälkeiseen toimintaan. Kyseisissä tapauksissa päätöksestä riippumatta olennaista on se, miten asioita käsitellään ja millaisia keskusteluja kyseisten nuorten ja muiden osallistujien kanssa käydään. Tärkeää on myös se, ettei yhteys nuoreen katkea liian nopeasti vaan tarvittaessa nuori on ”saattaen vaihdettava” toisenlaisen toiminnan tai avun piiriin. Ja tämän avun tai toiminnan tulisi olla sen kaltaista, että nuori itse ymmärtää ohjauksen ja sitoutuu kokeilemaan tarjottua vaihtoehtoa.

Nuoruusikää ja sen erityispiirteitä tulee ymmärtää, kun työskennellään nuorten parissa.

Tapaukset Masa ja Timo kytkeytyvät siihen nuorisotyön haasteeseen, miten se pystyy kohtaamaan ja vastaamaan niiden nuorten tarpeisiin, jotka vaativat erityistä tukea osana tavallista nuorisotoimintaa. Syrjäytymisen ehkäisy, sosiaalinen vahvis-

taminen sekä varhainen puuttuminen kytkeytyvät Masan ja Timon tapaisten nuorten kohtaamiseen. Toimintoihin osallistuvat, mutta joltain osin normeihin sopeutumattomat ovat yksi keskeinen eettinen haaste nuorisotoiminnassa. Tämä kytkeytyy siihen peruskysymykseen, mikä on nuorisotyön tehtävä. Etiikan, nuorisotyön tehtävien ja tarkoituksen tulee keskustella keskenään, ja tätä keskustelua ammattilaisten tulee harjoittaa.

Toiminnan säännöillä voidaan tehdä haluttuja linjauksia eettiseen pohdintaan. Säännöissä voidaan esimerkiksi kieltää nuorisotyöhön sopimattomien ilmaisujen näkyvyys. Tällöin niin rasistisia ajatuksia sisältävät paidat kuin cannabis-lehtien kuvat vaateuksessa ja tavaroissa ovat kiellettyjä. Sääntöjen julkittuominen ja ajoittainen tarkastelu pitävät ne ajankohtaisina ja tiedostettuina. Tällöin nuorisotyö rajaa oman toiminnan sääntöjä ja tarvittaessa muilta viranomaisilta saa tukea nuorisotyön sääntöjen noudattamiseen. Mitkään säännöt eivät kuitenkaan poista kaikkia mahdollisia tilanteita. Seuraavaksi voidaan kysyä, voiko rippikouluun osallistua numerot 666 sisältävä paita päällä. Eettistä pohdintaa ei poisteta säännöillä. Ei tule myöskään tehdä sellaisia sääntöjä, joita käytännön nuorisotyössä ei voida valvoa ja toteuttaa. Lukumäärällisesti monet säännöt syövät myös niiden vaikutavuutta. Kaikkia kiellettyjä asioita ei voi kirjoittaa sääntöi-

hin. Lisäksi luottamus oikeintoimimiseen luo itsessään sen kaltaista käyttäytymistä. Sääntöjä tarvitaan niihin epäselviin tilanteisiin ja tapauksiin, joista ei haluta toiminnassa joustaa. Mahdollisuuksien mukaan säännöt tulisi luoda yhteistyössä nuorten kanssa, jolloin niihin sitoutuminen helpottuu.

Käytännön työn haasteita tai esimerkkejä voidaan tarkastella niin nuorisotyöllisistä lähtökohdista kuin eettisistä näkökulmista. Monipuolinen pohtiminen avaa ymmärrystä asioiden monisäikeisyyteen. Vaikeisiin kysymyksiin on harvoin yksinkertaisia ratkaisuja. ”Ulkopuolelta huuteleminen” on myös usein paljon helpompaa kuin käytännössä ratkaisujen tekeminen. Eettisessä pohdinnassa keskiössä tulee olla oma toiminta. Se on toimintaa ja ajattelua, johon oikeasti voimme vaikuttaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei epäkohtiin tulisi puuttua, vaan muistuttaa siitä, että helpommin löydämme huomautettavaa toisten toiminnasta kuin tarkastelisisimme kriittisesti omia näkemyksiämme. Eettisyyteen perustuvalla toiminnalla luomme uskottavaa kuvaa niin omasta ammatillisuudesta kuin ammattikunnan pätevydestä. Nuorisotyöllä tulee olla eettisesti perusteltu työnäky ja nuorisotyöntekijöillä eettisesti perusteltu työote. Tähän tarkoitukseen rakentui myös ammattieettinen ohjeistus. Sen käsittely työkentillä, alan koulutuksissa ja eri koulutusasteilla on tärkeää.

Eettisissä asioissa tulee kiinnittää huomiota myös tehdyn päätöksen jälkeiseen toimintaan.

Käytännön apuna ratkaisuntekotilanteissa voidaan käyttää erilaisia kysymyksiä, jotka toimivat ajatus-testinä arvioitaessa etukäteen ratkaisun kestävyyttä eettiseltä kannalta. Ratkaisunteko ei ole aina helppoa tai selkeää, minkä vuoksi oikeita ratkaisuja etsittäessä kannattaa opetella kysymään. Kysymyksiä voi tehdä eri näkökulmista. Kysymykset voivat helpottaa ratkaisun tekemistä esimerkiksi tilanteissa, joissa ratkaisuvaihtoehdot eivät ole selkeästi oikeita tai vääriä. Voi olla myös tilanteita, joissa näkökulmasta riippuen molemmat vaihtoehdot voivat olla joko oikeita tai vääriä. Päätöksentekijän on suostuttava näkemään oikeaksi sellainenkin ratkaisu, joka ei tunnu mukavalta. (Virkamiesetiikka 2000, 52.)

Esimerkiksi seuraavan tyyppisestä kysymyslistasta voi olla apua ennen ratkaisun tekemistä.

Kysymyksiä:

- Olenko ottanut kaikki tosiasiat huomioon ja analysoinut tilannetta riittävästi?
- Olenko kuunnellut sekä järkeäni että tunteitani?
- Olenko keskustellut asiasta muiden kanssa ja saanut myös omasta näkökulmistani poikkeavia näkökulmia?
- Olenko ottanut riittävästi aikaa päätöksen kypsyymiseen?

- Olenko ottanut päätöksen seuraukset riittävästi huomioon ja täyttääkö päätös mm. oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden vaatimukset?
- Onko päätös läpinäkyvä niin, että voin kertoa sen perusteet ja päätökseen vaikuttavat tekijät avoimesti?
- Voinko herätä luottavaisin mielin tietäessäni, että päätöksestäni kerrotaan päivän lehdessä?
- Voinko melko rauhallisin mielin mennä kertomaan asian niille, joita se koskee?
- Mikä taitavuuden, tarkoituksenmukaisuuden, mielikuvituksen ja rohkeuden yhdistelmä auttaa minua toimimaan oman oikeudentajuni mukaisella tavalla?

Kysymysten lisäksi hyvä apu eettiselle ajattelulle on kolmannen persoonan kuviteltu läsnäolo. Sellainen voi olla kunnioittamasi henkilö tai vaikka suuri yleisö. Hyvässä eettisessä ratkaisussa yhdistyy sekä idealismi että realismi. (Aaltonen & Junkkari 2003, 283-284.)

EETTISYYS HAASTEENA NYT JA TULEVAISUUDESSA

Eettiset asiat ovat usein helpompia ratkaista ja käsitellä teorian tasolla kuin käytännön työkentällä. Kuitenkin teorian avulla voimme laajentaa näkemystämme, jäsentää omaa ajatteluaamme sekä ymmärtää tehtyjä ratkaisuja. Parhaimmistaan esimerkit eivät avaa niitä kaikkia tekijöitä ja huomioitava asioita, jotka eettisessä käytännön tilanteessa tulee ottaa huomioon. Työntekijä ei voi myöskään vetäytyä tilanteesta pohtimaan eettistä ratkaisua vaan usein tilanne vaatii välitöntä reagointia. Teorian kytkettyminen eettisiin päätöksiin tulee olla kuitenkin näkyvä. ”Musta tuntuu” -työtapa perustuu usein hiljaiseen tietoon sekä kokemukseen. Tämän tiedon näkyväksi tekeminen on yksi nuorisotyön haaste. Eettisten haasteiden ratkaisemiseksi on tässä kirjassa esitetty erilaisia työkaluja, joiden avulla voidaan etsiä ja löytää perusteluja ratkaisuille. Näitä perusteluita tulee esittää niin nuorille, vanhemmille kuin eri sidosryhmille. Tällöin jaamme nuorisotyöllisiä näkemyksiä ja nuorisotyöllistä osaamista. Tätä näkemystä tulisi hyödyntää nykyistä laajemmin nuorten parissa tehtävässä työssä. Samalla tulee säilyttää nöyryys eettisiä asioita kohtaan, emme tule eettisessä pohdinnassa valmiiksi ja ratkaisua tehdessä emme usein tiedä lopullista tulosta.

Eettistä pohdintaa ei poisteta säännöillä.

Ammattieettisen ohjeistuksen rakennusprosessi pohjautui siihen ajatukseen, että ohjeistuksen päivitystä tulee tehdä tulevaisuudessa. Mitään lopullista tai ikiaikaista eettistä näkökulmaa on mahdoton rakentaa. On asioita, jotka pysyvät eettisinä haasteina. Ajan kuluessa tulee kuitenkin uusia asioita nostettavaksi ohjeistukseen, toisaalta jotkut asiat tulevat ratkaistuksi tai muuten pudotetuksi ohjeistuksen ulkopuolelle. Lisäksi ohjeistuksen kieli ja näkökulma tarvitsevat ajan kuluessa päivitystä. Ohjeistuksesta saatu palaute virittää jo päivitykseen, vaikka mitään yksiselitteistä virhettä tai puutetta ei ole ilmennyt. Ohjeistuksen kehittämisideat nousevat siitä kontekstista ja näkemyksestä, jossa sitä tarkastellaan. Yleisesti ohjeistukseen olisi haluttu enemmän teemoja ja asioiden tarkempaa käsittelyä. Ohjeistusta ei voida kuitenkaan laajentaa käsittelemään asioita, jotka eivät ole ammatillisen nuorisotyön keskeistä sisältöä, ellei ohjeistuksen alkuperäistä ideaa kumota. Monipuolisen kentän näkökulmasta olisi aiheellista pohtia, tulisiko yksityiskohtaisempia ohjeistuksia laatia työmuotojen mukaan. Näitä olisi mahdollista rakentaa myös nykyisen ohjeistuksen pohjalta kaivantaen tai laajentaen näkökulmia työmuotoon sopivuuden ja esiintyvyyden mukaan. Vaihtoehtona voisi olla myös kunnallisen ja järjestöpuolen ohjeistuksien laatiminen erikseen, jolloin päästäisiin puretumaan toimijoiden perustaan ja lähtökohtaan tarkemmin. Vai onko ammattieettisen ohjeistuksen yksi tarkoitus olla nuorisotyön kenttää kokoava ohjeistus, joka pystyy palvelemaan organisaatiotaustasta riippumatta? Suuremmissa joukossa on enemmän volyyymiä, ja mikäli eettinen näkökulma ei kapene sen myötä, tulee sen olla tavoitteena. Ohjeistuksella yhdistetään hajanaista kenttää ja ollaan luomassa yhtenäistä näkemystä nuorisotyön luonteesta ja periaatteista.

On asioita, jotka pysyvät eettisinä haasteina.

Kaikesta nuorisotyön moninaisuudesta huolimatta, tai ehkä juuri siitä johtuen, ohjeistus on löytämässä paikkansa nuorisotyössä. Siihen ladatut maltilliset odotukset täyttyvät, kun kenttä keskustelelee ja pohtii eettisiä näkökulmia. Eettisen keskustelun ja siihen liittyvän avoimuuden tulee olla nuorisotyön ominaisuuksia.

EPILOGI

Teini venasi bussia tutulla pysäkillä. Kouluvuosi oli taas alkanut. Sitä hän ei aavistanut, että pysäkiltä nousisi samaan bussiin jatkossa myös nuorisotyöntekijä, joka tulisi aamuisin tervehtimään samalla pysäkillä odottavia ihmisiä. Aikuiset vaihtoivat huomenet keskenään tottuneesti, kun taas teinin vastaukset olivat lähinnä heikosti kuuluvaa murahtelua. Kuitenkin syksyn kuluessa siitä oli tarkasti kuunneltuna erotettavissa huomenta-sana. Ja jo ennen joulua koitti kerta, jolloin nuorisotyöntekijän ja nuoren välille syntyi juttua pysäkkikatokseen liimatusta julisteesta. Kanssakäymisestä bussipysäkin katveessa tuli luontainen tapa -vähintäänkin aamuinen tervehdys ja mahdollisuus kertoa jotakin muutakin.

Kerran nuorisotyöntekijä melkein myöhästyi bussin kyydistä. Hän asteli suoraan sisään muiden jo istuessa. Matkakortin leimaamisen jälkeen ja oman paikan etsimisen seassa korvaan kantautui tuttu huomenta-sana. Vain yksi matkustaja tervehti ja siihen nuorisotyöntekijän oli mukava vastata. Hymyillen vaihdetut tervehdykset kertoivat yhteydestä nuoren ja työntekijän välillä.

Merkitykselliset asiat ovat usein pieniä tekoja, jotka toimivat lähtökohtana jollekin suuremmalle muutokselle. Nuoren kohtaaminen on olennaista nuorisotyöntekijän työssä, tapahtui se sitten kadulla, netissä tai nuorisotilassa. Tästä todellisuuspohjaan perustuvasta bussipysäkkitarinasta syntyi kirjan nimi; pieniä tekoja, suuria asioita.

Lähteet:

- Aaltonen, T. & Junkkari L. 2003. Yrityksen arvot ja etiikka. Juva. WS Bookwell Oy.
- Airaksinen, T. (toim.) 1991. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Helsinki. Yliopistopaino.
- Hallberg, P. 2005. Arvot tasapainossa? Vantaa. WSOY.
- Heikkinen, J. 1993. Menestyjän etiikka. Kuopio. Teollisuuden Kustannus Oy.
- Hellsten, S. 1996. Eettinen kasvatusta ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa Pitkänen, P. (toim.). Kasvatusta etiikka. Helsinki. Edita Oy, s. 51-66.
- Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki. Yliopistopaino.
- Helve, H. 2007. Arvojen muutos nuorisokasvatusta haasteena. Teoksessa: Nuorisokasvatusta teoria –perusteita ja puheenvuoroja Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.). Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.
- Helve, H. 2009. Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa: Suomalainen vapaa-aika. Liikkanen, M. (toim.). Helsinki. Hakapaino.
- Hoikkala, T. & Sell A. 2007. Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino.
- Juujärvi, S., Myyry L., Pessa K. 2007. Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kallio, E. 2005. Kasvatusta hajoavassa ajassa. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.
- Kallio, K. 2010. Missä lapsuus tapahtuu? Teoksessa Kallio, K. Ritala_Koskinen, A. & Rautanen , N. (toim.): Missä lapsuutta tehdään?. Helsinki. Yliopistopaino.
- Kiilakoski, T. 2007. Kasvu moneen suuntaan – kriittinen pedagogiikka ja nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Kiilakoski, T. & Nieminen, J. 2007. Pedagogiikka –nuorisotyön pedagogiikat ja uudet haasteet. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Kylmäkoski, M. & Fedotoff, J. 2007. Monimuotoinen nuorisotyö. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Köykkä, A. 2014. Nuorisotyön alkeet ja jatko. Helsinki. Lasten keskus ja Kirjapaja.
- Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2012. Lasten ja nuorten kunta luo hyvinvointia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:5. Helsinki. Aksidenssi.
- Leinonen, N. 2009. Kutsumuksenani kolmen v:n teoria. Teoksessa: Nuorisotyön mieli ja merkitys. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lesojeff, H., Purjo, T., Tervahauta. M. & Videnoja, K. 2013. Kasvatusta arvoihin –arvoa kasvatukseen. Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.
- Lindqvist, M. 2003. Ole hyvä. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.
- Mattila, K-P. 2010. Asiakkaana ihminen. Juva. Bookwell Oy.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki. WSOY.
- Määttä, M. & Tasanko P. 2012 Nuorisotyön tehtävä ohjelma(yhteis)kunnassa. Teoksessa: Kehittyvä nuorisotyö. Komonen, K., Suurpää, L. & Söderlund M. (toim.) Helsinki. Hakapaino.
- Nieminen, J. 2000. Nuorisotyön professionalisaatio Suomessa. Nuorisotutkimus, 2000:3 s.32-49.
- Nieminen, J. 2007. Vastavoiman hahmo –nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Nuorisolaki 2006. Finlex Lainsäädäntö. Helsinki. (Viitattu 24.10.2013) Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
- Nivala, E. & Saastamoinen M. (toim.) 2007. Nuorisokasvatusta teoria –perusteita ja puheenvuoroja. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Odevenks? Pyhimys, Heikki Kuula, Armo Murha, Julma-Henri, Asa & Tohtori-T (Adihasla OST - Yellowmic Records 2006).
- Paasivaara, L. 2009. Työnsä kokoinen ihminen. Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy.
- Pennanen, S. 2010. Lapset, tieto ja media. Teoksessa Kallio, K. Ritala_Koskinen, A. & Rautanen , N. (toim.): Missä lapsuutta tehdään?. Helsinki. Yliopistopaino.
- Puuronen, V. 2006. Nuorisotutkimus. Tampere. Vastapaino.
- Rääkkä, J. 2004. Moraalin kanssa. Suomi. Oy UNIpress Ab.
- Rääkkä, J., Kotkavirta, J. & Sajama, S. 1995. Hyvä ammattilainen. Johdatus ammattietiikkaan. Helsinki. Painatuskeskus Oy.
- Sajama, S. 1995. Arkipäivän etiikkaa. Tampere. Tammer-Paino Oy.
- Sjöholm, K. 2012. Nuorisotyö. Teoksessa: Aakkoset sivistystoimeen. Nislin, M. (toim.) Helsinki. Lönnberg Print & Promo.
- Soanjärvi, K. 2007. Nuorisotyön verkostoituminen. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.): Nuorisotyötä on tehtävä. Helsinki. Hakapaino Oy.
- Soanjärvi, K. 2011. Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.
- Virkamiesetiikka. 2000. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 8/2000. Virkamiesetiikka Selvitys virkamiesetiikan perustasta, nykytilasta ja kehittämisalueista. (Viitattu 23.2.2014.) Saatavissa: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/06_valtion_tyomarkkinalaitos/4166/4167_fi.pdf
- Volanen, M.V. 2006. Filoteknia ja kysymys sivistävästä työstä. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

PIENIÄ TEKOJA, SUURIA ASIOITA

NUORISOTYÖN EETTINEN NÄKÖKULMA

Eettistä pohdintaa tulisi harjoittaa arkipäivän tilanteissa. ”Mitä nyt pitäisi tehdä?” -kysymys voidaan esittää muodossa ”Mikä olisi tässä tilanteessa oikein?”. Tällöin lähdetään luontaisesti pohtimaan vaihtoehtojen oikeellisuutta. Ja jos ihminen toimii sen perusteella, mikä on oikein, se ei voi olla itse toiminnalle kovin huono lähtökohta.

Nuorisotyöntekijä kohtaa työssään eettisiä haasteita. Tämä kirja esittelee nuorisotyön ammattieettisen ohjeistuksen ja rakentaa kuvaa nuorisotyön eettisestä näkökulmasta. Etiikka on ohjeistuksen lähtökohta ja etiikan eri näkökulmilla voimme perustella erilaisia toimintatapoja. Kirja kannustaa ohjeistuksen hyödyntämiseen, ymmärtämään asioiden ja tilanteiden monisäikeisyyttä sekä tekemään eettisesti kestäviä ratkaisuja.

Kirja soveltuu niin nuorisotyön koulutuksiin kuin käsiteltäväksi työyhteisöissä. Sitä voidaan hyödyntää nuorisotyöhön perehdyttämisessä, arjen haasteissa sekä työn kehittämisessä.

Kirja Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 30
ISBN 978-952-456-171-6 ISSN 1457-5531 L ISSN 1457-5531

Verkko Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 31
ISBN 978-952-456-172-3 ISSN 1799-179X L ISSN 1799-179X

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Nuoriso- ja Liikunta-alan
asiantuntijat ry